T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNTERDİSİPLİNER ENGELLİ ÇALIŞMALARI ANA BİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN BİREYLERE SOSYAL BECERİ ÖĞRETİMİNDE SOSYAL ÖYKÜ VE KARİKATÜR SOHBETLERİYLE ÖĞRETİM UYGULAMALARININ KARŞILAŞTIRILMASI

GALİBİYE ÇETREZ ARICAN

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. YEŞİM FAZLIOĞLU
2. TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. EMİNE ERATAY

EDİRNE, 2019

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN BİREYLERE SOSYAL BECERİ ÖĞRETİMİNDE SOSYAL ÖYKÜ VE KARİKATÜR SOHBETLERİYLE ÖĞRETİM UYGULAMALARININ KARŞILAŞTIRILMASI

(DOKTORA TEZİ)

Galibiye ÇETREZ ARICAN

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MART, 2019

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, otizm spektrum bozukluğu olan (OSB) bireylere sosyal beceri öğretiminde sosyal öykü ve karikatür sohbetleriyle öğretim uygulamalarının etkililik ve verimliliklerinin farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemektir. Ayrıca, araştırmada katılımcı çocukların hedeflenen sosyal becerileri öğretim sona erdikten sonra devam ettirme düzeyleri, bu becerileri farklı kişi ve ortamlara genelleyip genelleyemediklerini belirlemek de amaçlanmıştır. Aynı zamanda katılımcı çocukların annelerinden çocuklarına kazandırılan sosyal beceriler hakkındaki görüşleri alınarak, araştırmanın sosyal geçerliği de değerlendirilmiştir. Araştırmaya yaşları 10-12 arasında değişen OSB tanısı olan dört erkek çocuk katılmıştır. Araştırmada tek-denekli araştırma modellerinden uyarlamalı dönüşümlü uygulamalar modeli kullanılmıştır. Bulgular, araştırmaya katılan çocukların sosyal öykü ve karikatür sohbetleri uygulamasıyla, onlar için belirlenen hedef becerileri edindiklerini, edindikleri bu becerileri öğretim sona erdikten sonra da devam ettirdiklerini farklı ortam ve kişilere genelleyebildikleri göstermektedir. Araştırmada sosyal öykü uygulamasının karikatür sohbetleri uygulamasından daha etkili olduğu, kalıcılık ve genelleme aşamasında ise her dört katılımcıda da farklılık olmadığı görülmüştür. Araştırma bulguları verimlilik açısından değerlendirildiğindeyse

katılımcı çocukların dördünde de ölçüt karşılanıncaya kadar gerçekleştirilen deneme sayısı, hata sayısı, ölçüt karşılanıncaya kadar gerçekleşen toplam süre, öğretim süreleri bakımından sosyal öykü öğretim uygulaması karikatür sohbetleriyle öğretim uygulamasına göre daha verimli görülmüştür. Araştırmaya ilişkin annelerin görüşleri incelendiğinde anneler sosyal öykü ve karikatür sohbetleri öğretim uygulamalarının her ikisi için de olumlu görüş bildirmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Otizm spektrum bozukluğu, sosyal beceriler, sosyal öykü uygulaması, karikatür sohbetleri uygulaması

THE COMPARISON OF INTERVENTION SOCIAL STORY AND COMIC STRIP CONVERSATIONS ON TEACHING SOCIAL SKILLS TO CHILDREN WITH AUTSIM SPECTRUM DISORDERS

(Doctoral Dissertation)

Galibiye ÇETREZ ARICAN

TRAKYA UNIVERSITY

INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

MARCH, 2019

ABSTRACT

The aim of this study is to determine whether the effectiveness and efficiency of social story and comic stip conversations on teaching social skills to children with autism spectrum disorders (ASD). Besides, the effects of both interventions on level of maintaining and generalizing the acquired skills to different people and environment were examined in the study. At the same time, the social validity of the study was examined by taking the opinions of the participating children about the social skills acquired from their mothers. Four male children with ASD whose ages were between 10-12 years old participated in this study. In the study, an adapted alternating treatments design was used from single-subject research models. The findings show that the children participating in the research have acquired the social skills determined for them by applying social story and comic strip conversations, and that they can generalize these skills to different environments and individuals after they finish teaching. In the study, social story intervention was found more effective than comic strip conversations intervention and there was no difference in

all four paticipants in the maintanence and generalization. When the finding of the study assessed according the efficiency, social story inervention was more efficient than comic strip conversations intervention in terms of number of trials, number of errors and training times through criterion across four participants. In the study, the mothers' comment on the social story and comic strip conversation inerventions were also found to be positive.

Keywords: Autism Spectrum Disorder, Social Skills, Social Story Intervention, Comic Strip Conversations Intervention.

ÖNSÖZ

Öğretmenlik yaptığım yıllarda ve daha sonraki çalışma hayatımda otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarda gözlemlediğim en büyük eksikliklerinden birinin sosyal beceriler olduğunu gördüm. Çocuklardaki bu sosyal beceri eksiklerinin de onların akranları ile yeterli düzeyde etkileşime girememesine ve iletişim yetersizlikleri yaşamalarına neden olduğunu dolayısıyla iletişim ve etkileşime giremedikleri için de bu çocukların davranış ve kişilik sorunlarını daha çok sergileyebildiklerini gözlemledim. Bu sorunların ortadan kaldırılması için bu çocukların sosyal yeterliklerini ve bu yeterlikleri geliştirmek için de sosyal beceri düzeylerini arttırarak içinde yaşadıkları toplumla bütünleştirilmelerinin sağlanması gerektiğini danışmanımla tartışırken doktora tezimin konusu ortaya çıkmış oldu. OSB'li çocuklarla sosyal beceri öğretiminde sosyal öyküyle hangi yöntemi birlikte çalışalım derken sevgili danışmanımın karikatür sohbetlerini çalışabilirsin demesiyle "Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Sosyal Beceri Öğretiminde Sosyal Öykü Ve Karikatür Sohbetleriyle Öğretim Uygulamalarının Karşılaştırılması" başlığı oluşmuş oldu.

Tezimin başlığı olan bu konunun çalışmaları sırasında ve diğer bütün çalışmalarım sırasında her aradığımda yanımda olan, beni tecrübeleriyle ve olumlu düşünceleriyle destekleyen sevgili danışmanım Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU'na, lisans yıllarında ve yüksek lisans sırasında beni destekleyen ve doktora tezimde de 2. Tez danışmanlığımı kabul eden sevgili hocam Doç. Dr. Emine ERATAY'a sonsuz teşekkür ediyorum.

Tez inceleme komitesinde yer alarak olumlu görüşleriyle tezimin oluşmasına destek sağlayan değerli hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Yavuz, Dr. Öğr. Üyesi Şule YILMAZ'a, tezimin düzeltmelerini yapmama yardımcı olan çalışma arkadaşım Arş. Gör. Veli Emre KURTÇA'ya çok teşekkür ediyorum.

Tezimin uygulamalarını yapabilmem için bana kurumunu açan Özel Arda Özilke Özel Eğitim Ve Rehabilitasyon Merkezi sahibine, çalışmama destek veren kurum yönetici ve öğretmenlerine, çalışmamın katılımcısı olan sevgili çocuklara ve annelerine çok teşekkür ediyorum.

Hayatımın her aşamasında olduğu gibi, bu tez çalışması sırasında da yanımda olan aileme, yaşamımı paylaştığım, her sıkıldığımda sabırla bana destek vererek yanımda olan sevgili eşim Bilgin ARICAN'a teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **I**

ABSTRACT ..... **III**

ÖNSÖZ ..... **V**

İÇİNDEKİLER ..... **VII**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **XI**

ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **XII**

1. Giriş 1

1.1. Problem Durumu 1

1.2. Araştırmanın Amacı 7

1.3. Araştırmanın Önemi 8

1.4. Sınırlılıklar 9

1.5. Tanımlar 10

2. Kuramsal Çerçeve 11

2.1. Otizm Spektrum Bozukluğu'nun Tarihçesi 11

2.2. Sosyal Yeterlik, Sosyal Beceri ve Sosyal Yetersizlik 16

2.3. Sosyal Beceri Öğretiminde Kullanılan Yöntemler 20

2.3.1. Sosyal Öyküler 21

2.4. Karikatür Sohbetleri 29

2.4.1. Karikatür Sohbetlerinin Tanımı 29

2.4.2. Karikatür Sohbetlerinde Kullanılan Materyaller 30

2.4.3. Karikatür Sohbetleri Uygulama Basamakları 32

2.5. İlgili Literatür 36

2.5.1. Sosyal Öykülerle Yapılan Araştırmalar 37

2.5.2. Sosyal Öykü ve Video Modelle Yapılan Araştırmalar 51

2.5.3. Karikatür Sohbetleriyle Yapılan Araştırmalar 55

2.5.4. Karikatür Sohbetleriyle ve Sosyal Öykü ile Yapılan Araştırmalar 60

3. Yöntem 63

3.1. Katılımcılar 63

3.1.1. Katılımcı Çocuklar 63

3.1.2. Uygulamacı 68

3.2. Ortam 69

3.3. Araç-Gereçler 69

3.4. Öğretimin Planlanması 70

3.5. Araştırma Modeli 72

3.6. Bağımlı Değişkenler 74

3.6.1. Olası tepki tanımları 75

3.7. Bağımsız Değişkenler 77

3.8. Genel Süreç 78

3.8.1. Pilot çalışma 78

3.8.2. Deney Süreci 79

3.8.3. Uygulama Oturumları 81

3.8.4. İzleme 87

3.8.5. Genelleme 87

3.9. Verilerin Toplanması 87

3.10. Verilerin Analizi 90

4. Bulgular 92

4.1. Etkililik Bulguları: Edinim ve İzleme 92

4.1.1. Etkililik Bulguları: Genelleme 99

4.2. Sosyal Öykü Uygulaması ve Karikatür Sohbeti İle Öğretim Uygulaması Verimlilik Bulguları 101

4.3. Sosyal Öykü Uygulaması ve Karikatür Sohbeti İle Öğretim Uygulaması Güvenirlik Bulguları 103

4.4. Sosyal Geçerlik Bulguları 105

5. Tartışma, Sonuç ve Öneriler 109

5.1. Tartışma 109

5.2. Sonuç ve Öneriler 117

5.2.1. Sonuç 117

5.2.2. Öneriler 118

KAYNAKÇA 120

EKLER _____ 136

EK 1……..... 137

EK 2……..... 138

EK 3……..... 140

EK 4…….....148

EK 5……..... 149

EK 6……..... 150

EK 7……..... 151

EK 8……..... 152

EK 9……..153

EK 10..... 154

EK 11..... 155

EK 12..... 157

EK 13..... 160

EK 14..... 163

EK 15..... 166

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. NAC-National Autism Center(2009), NAC-National Autism Center(2015) ve Amerikan Ulusal Mesleki Gelişim Merkezi NPDC (2014) Bilimsel dayanağı olan uygulamalar 14

Tablo 2. Sosyal öykülerin sosyal beceriler üzerindeki etkililiğini inceleyen araştırmalar 41

Tablo 3. Sosyal öykülerin uygun olan davranışları arttırma uygun olmayan davranışları azaltma üzerindeki etkililiğini inceleyen araştırmalar 45

Tablo 4. Sosyal öykülerin sosyal etkileşim ve sözel iletişim becerileri üzerindeki etkililiğini inceleyen araştırmalar 47

Tablo 5. Sosyal öykülerin günlük yaşam becerileri ve kendini kontrol etme becerileri üzerindeki etkililiğini inceleyen araştırmalar 50

Tablo 6. Sosyal öykü ve video modelle yapılan araştırmalar 54

Tablo 7. Karikatür sohbetleriyle yapılan araştırmalar 59

Tablo 8. Karikatür sohbetleriyle ve sosyal öykü ile yapılan araştırmalar 61

Tablo 9. Katılımcıların demografik özellikleri 68

Tablo 10. Katılımcılar için belirlenen hedef davranışlar 74

Tablo 11. Katılımcıların sosyal öykü uygulaması için olası tepki tanımları 76

Tablo 12. Katılımcıların karikatür sohbetleri uygulaması için olası tepki tanımları. 77

Tablo 13. Sosyal öykü uygulaması ve karikatür sohbetleri ile öğretim uygulaması verimlilik bulguları 101

Tablo 14. Sosyal öykü uygulaması ve karikatür sohbetleri gözlemciler arası güvenirlik bulguları 103

Tablo 15. Sosyal öykü öğretim uygulaması ile ilgili yoklama, uygulama, izleme ve genelleme oturumlarına ilişkin uygulama güvenirliği bulguları 104

Tablo 16. Karikatür Sohbetleri öğretim uygulaması ile ilgili yoklama, uygulama, izleme ve genelleme oturumlarına ilişkin uygulama güvenirliği bulguları 105

Tablo 17. Sosyal geçerlilik bulguları 106

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Sosyal öykü ile öğretim sunma akışı 84

Şekil 2. Karikatür sohbeti ile öğretim sunma akışı 86

Şekil 3. Utku'nun başlama düzeyi, uygulama ve izleme evrelerinde sosyal öykü uygulaması ve karikatür sohbetleri öğretim uygulaması ile hedef sosyal becerileri öğrenme düzeyleri 93

Şekil 4. Emre'nin başlama düzeyi, uygulama ve izleme evrelerinde sosyal öykü uygulaması ve karikatür sohbetleri öğretim uygulaması ile hedef sosyal becerileri öğrenme düzeyleri 94

Şekil 5. Ekrem'in başlama düzeyi, uygulama ve izleme evrelerinde sosyal öykü uygulaması ve karikatür sohbetleri öğretim uygulaması ile hedef sosyal becerileri . 97

Şekil 6. Sait Kerem'in başlama düzeyi, uygulama ve izleme evrelerinde sosyal öykü uygulaması ve karikatür sohbetleri öğretim uygulaması ile hedef sosyal becerileri . 98

Şekil 7. Katılımcıların sosyal öykü öğretim uygulaması ile elde edilen genelleme ön-test-son-test verilerine ilişkin grafik 99

Şekil 8. Katılımcıların karikatür sohbeti öğretim uygulaması ile elde edilen genelleme ön-test-son-test verilerine ilişkin grafik 100

1. Giriş

Bu bölümde problem durumu, araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıklar ve tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Otizm, erken gelişim döneminde ortaya çıkan ve karşılıklı sosyal etkileşimde ve iletişimde zorluklar, kısıtlı, yineleyici davranış örüntüleri ve etkinlikler, ilgilerle kendini gösteren bir bozukluk olarak ifade edilmektedir (American Psychiatric Association (APA), 2013). Son yıllarda, otizm teriminin yanı sıra, otizm spektrum bozukluğu (autism spectrum disorder) terimi de kullanılmaktadır. Otizm spektrum bozukluğu (OSB) yaygın gelişimsel bozukluk (pervasive developmental disorder) terimiyle eşanlamlı olup, ileri düzeyde ve karmaşık bir gelişimsel yetersizlik anlamında kullanılmaktadır (Kırcaali-İftar, 2012). OSB bir başka şekilde de yaşamın ilk üç yılında ortaya çıkan, bireyin sosyal etkileşimini, sözel ve sözel olmayan iletişimi ve eğitimsel performansını olumsuz yönde etkileyen gelişimsel bir bozukluk olarak da ifade edilmektedir (Şahin, 2012).

OSB tanısı alan bireylerin, dil ve iletişim becerilerini sosyal beceriler ve bilişsel beceriler ile davranışları etkilemektedir. OSB'li bireylerin dili kullanmada sınırlılıkları olduğu, bu sınırlılığın ise dilin yapısal boyutunda değil iletişim boyutunda olduğu ifade edilmektedir. İletişim sırasında mecazları, şakaları anlayamama, ses tonunu kontrol edememe ve bunlara ek olarak sözel olmayan iletişim becerilerinin sınırlı olması bu bireylerin iletişim problemleri arasında sayılmaktadır (Sucuoğlu, 2003). İletişim becerilerini edinmek bilgi edinmeyi, diğer bireylerle ilişki kurmayı, tercih belirtmeyi ve bireyin toplum içinde bağımsız yaşamasını kolaylaştırmada çok önemli bir yere sahiptir. Ancak, iletişim becerilerinin OSB'li bireylere kazandırılması zor bir süreçtir ve özel yöntem, tekniklerin yoğun ve sistematik olarak kullanılmasıyla mümkün olmaktadır

(Kırcaali-İftar ve Odluyurt, 2012). OSB'yi ilk tanımladığı zaman Kanner, 1943 yılında bu bireylerin en önemli özelliklerinin, sosyal etkileşim kurmadaki sınırlılıkları olduğunu ifade etmiş daha sonraki çalışmalar da da bu görüş geçerliliğini korumuştur. OSB'li bireylerin sosyal etkileşim becerilerindeki yetersizlikleri, bu bireylerde görülen sözel olmayan iletişim becerilerinde sınırlılıklar, taklit becerilerinde sınırlılıklar, ortak dikkat kurmada yaşadıkları zorluklar ve sosyal karşılıklılığı korumadaki sınırlılıklar olarak ifade edilmektedir. Ayrıca OSB'li bireylerin oyun becerilerindeki ve etkileşim becerilerindeki yetersizlikleri de sosyal etkileşim becerilerini etkilemektedir (Demir, 2012; Sucuoğlu, 2003). OSB'li bireylerin bilişsel özellikleri, dikkat, bilgiyi işleme süreci ve hafıza becerileri temel alınarak incelenmektedir. Bu bireylerin bir kişi, konu ve olay üzerinde dikkatlerini toplayamadıkları, aldıkları bilginin genellikle tek bir boyutuna dikkat ettikleri belirtilmektedir. Bundan dolayı da anlamalarının sınırlı olduğu, farklı hafıza becerilerinin olduğu, bunun da ezberleme ve tanıma becerilerini etkilediği ve bu özellik ve sınırlılıkların sosyal etkileşim becerilerini olumsuz yönde etkilediği belirtilmektedir (Sucuoğlu, 2003). OSB'li bireylerde farklı türlerde davranış problemlerine rastlanmaktadır. Bu davranış problemleri bireylerin kendilerine ve başkalarına zarar verici olabilmektedir. Bu problem davranışlar genellikle çevresindekilere karşı gösterilen fiziksel ve sözel öfke davranışlarıdır (Töret, 2016). OSB'li bireylerde gözlenen bu problem davranışların sosyal ilgi ve dikkat elde etme, nesne elde etme, duyusal uyaran elde etme ve istemediği bir durumdan kaçma amacına hizmet ettiği belirtilmektedir (Erbaş, 2005). Ayrıca OSB'li bireylerde tekrarlayıcı basmakalıp davranışlar da gözlenmektedir. Dolayısıyla sözü edilen bu davranış sorunları OSB'li bireylerin, hem anne-baba, kardeşleri hem de yaşadığı çevrede karşılaştığı bütün kişilerle sosyal etkileşimlerini ve günlük yaşamlarını sürdürmelerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Gray, 2002).

İçinde yaşadıkları toplumun bir parçası olabilmek ve bu toplumda yaşamını devam ettirebilmek normal gelişim gösteren bireyler için olduğu kadar, OSB'li bireyler için de oldukça önemlidir. Bu da OSB'li bireylerin sahip olduğu sosyal yeterlik ve sosyal becerileriyle yakından ilişkilidir. Sosyal yeterlik, bireyin ihtiyaç

duyduğu ve istediği zamanlarda bağlama uygun olarak akranlarıyla ve yetişkinlerle etkili, uygun ve nitelikli sosyal etkileşimler ve ilişkiler kurması ve sürdürmesi için gereksinim duyduğu sosyal, duygusal ve bilişsel beceriler olarak ifade edilmektedir. Sosyal beceriler ise sosyal yeterliğin bir öğesi olarak ele alınmakta ve bireyin içinde yaşadığı topluma uyum göstermesini sağlayarak, bireyin yaşam kalitesini yükseltmektedir. Dolayısıyla, sosyal beceriler bireylerin yaşamının her aşamasında ev yaşamı, okul yaşamı, iş yaşamı ve aile yaşamı da dahil tüm ortamlarda diğer bireylerle iletişim kurmak için gerekli becerilerdir (Acar, 2015; Scattone, 2007). Sosyal beceriler, OSB'li bireylerin yaşamlarında mutlu olabilmeleri ve başarıyı yakalayabilmeleri için de gerekli beceriler arasında yer almaktadır. Bu nedenle bu bireylerin eğitim yaşamlarına başladıkları andan itibaren okul yılları boyunca desteklenmeleri, sosyal becerilerini geliştirip sosyal yeterlilikler açısından yeterli hale gelmeleri oldukça büyük önem kazanmaktadır (Demir, 2012).

OSB'li bireylerin sosyal becerilerinin değerlendirilmesi ve bu becerilerdeki sınırlılıkları tanı almalarında en önemli ölçütlerden biri kabul edilmekte ve 2013 yılında yayımlanan DSM-5'te, 1) Sosyal iletişim ve etkileşimde süreğen bozukluk, 2) Sınırlı tekrarlayan davranış örüntüleri olmak üzere tanı ölçütleri iki ana başlık altında toplanarak, erken gelişim döneminde ortaya çıkması gerektiği vurgulanmaktadır (APA, 2013; Rakap, Birkan ve Kalkan, 2017; Şahbaz, 2017).

OSB olan bireylerin sosyal becerilerinin gelişim şekli normal gelişim gösteren bireylerden farklılık göstermektedir (Weiss ve Harris, 2001). Gelişimlerindeki bu farklılıklar OSB'li bireylerin sosyal kabullerini, diğerleriyle etkileşim kurma ve sosyal becerilerini de etkileyebilmektedir (Vuran, 2005). Alanyazın incelendiğinde, sosyal becerilerde ortaya çıkan yetersizliklerin, OSB'li bireylerin uygun olmayan davranışlar sergilemelerine ve sosyal kabullerini olumsuz şekilde etkileyecek tepkide bulunmalarına sebep olduğu görülmektedir. Öğretmenleri ve arkadaşları tarafından sosyal kabul düzeylerinin düşük olduğu düşünülen bireylerin ise daha fazla problem davranış sergileme eğilimi gösterdikleri vurgulanmaktadır (Avcıoğlu, 2009).

Normal gelişim gösteren bireyler, sosyal becerileri akran grupları (örneğin, arkadaşlar vb.) ve aile içindeki diğer bireylerden (örneğin, anne-baba, diğer aile fertleri vb.) farkında olmadan öğrenmektedirler. Çocuklar, aile bireylerinin, kardeşlerin, akranların model olması ve bu bireyleri model alarak sosyal becerileri kazanabilmekte ve bu becerileri geliştirebilmektedir. OSB'li bireyler ise normal gelişim gösteren akranlarıyla karşılaştırıldığında diğer bireylerle daha az sosyal etkileşime girmekte ve düşük düzeyde sosyal ilişkiler geliştirmektedirler. Bu durum da, sosyal becerilerin edinimini engellemekte veya gelişimini geciktirmektedir (Avcıoğlu, 2007; Avcıoğlu, 2012; Dobbins, Higgins, Pierce, Tandy, Tincani, 2010; Gumpel, 2007).

OSB'li bireylerin normal gelişim gösteren bireyler gibi yaşadığı toplumda bağımsız olarak yaşayabilmesi, sosyal bir kişi olabilmesi, bulunduğu ortamdaki diğer bireyler tarafından kabul görmesi ve kaliteli bir yaşam sürdürebilmesi bu bireylerin sosyal becerileri kazanması, uygun yer, durum, zaman ve biçimde sergilemesine bağlı olmaktadır. OSB'li bireylerin ancak bu koşulları yerine getirdiğinde sosyal yeterliğe sahip olacağı ifade edilmektedir. Alanda yapılan araştırma sonuçları, sosyal beceri yetersizliklerinin önlenmesi ya da iyileştirilebilmesi için sosyal beceri öğretimine yer verilmesi gerektiğini; bu öğretim çalışmalarının da bilimsel dayanaklı uygulamalar kullanılarak yapılmasının kalıcılığı ve bu becerilerin genellenebilirliğini arttırdığını göstermektedir (Dobbins ve diğ., 2010; Ergenekon, 2012; Uysal ve Ergenekon, 2010).

Bilimsel dayanaklı uygulamalar Amerikan Ulusal Mesleki Gelişim Merkezi (NPDC-National Professional Development Center) ve Ulusal Otizm Merkezi (NAC-National Autism Center) tarafından derlenmiştir. OSB'li bireylere beceri öğretimine yönelik olarak bilimsel dayanağı olan uygulamalar NAC (2015) raporunda davranışsal müdahaleler, bilişsel davranışsal müdahale paketi, küçük çocuklara yönelik kapsamlı davranışsal müdahaleler, dil eğitimi (ifade edici), model olma, doğal öğretim stratejileri, aile eğitimi paketi, akran eğitim paketi, temel tepki

öğretimi, çizelgeler, replikler, kendini yönetme, sosyal beceri paketi, ve öykü temelli uygulamalar olarak gruplandırılmıştır. NPDC (2014)'e göre sosyal becerilerin öğretiminde kullanılabilirliğinden söz edilen bilimsel dayanaklı uygulamalar; doğal öğretim, aile uygulamalı müdahaleler, akran aracılı uygulamalar, kendini yönetme stratejileri, sosyal anlatılar, sosyal beceri öğretimi grupları, video modelle öğretim, temel tepki öğretimi, görsel destek gibi uygulamalardır.

OSB'li bireylerin günlük yaşantılarında bağımsız ve mutlu olabilmeleri için sosyal beceriler ve yeterlilikler açısından eğitim hayatına başladıkları erken eğitim döneminden başlayarak lise ve hatta iş eğitimi yılları boyunca desteklenmeleri büyük önem arz etmektedir. Bu destekleri sağlarken OSB'li bireylerde ilerlemenin sağlanması için bilimsel dayanağı olan yöntem ve uygulamaların kullanılması son derece önemlidir. Sosyal öyküler ve karikatür sohbetleri de Amerikan Ulusal Mesleki Gelişim Merkezi (NPDC-National Professional Development Center) ve Ulusal OSB Merkezi (NAC-National Autism Center)'nin derlediği bilimsel dayanaklı uygulamalar arasında yer almaktadır.

Alanyazınında yapılan sosyal öykülerle ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, sosyal öykülerin sosyal becerilerin öğretiminde (Aggarwal ve Prusty, 2015; Balçık ve Çiftci- Tekinarslan, 2012; Crozier ve Tincani 2007; Delano ve Snell 2006; Golzari, Alamdarloo ve Moradi 2015; Karayazi, Evans ve Filer 2014; Olçay Gül ve Tekin-İftar 2016; Vandermeer, Beamish, Milford, ve Lang, 2013; Xin ve Sutman 2011), uygun olan davranışların arttırılması, uygun olmayan davranışların azaltılmasında (Chan, O'Reilly, Lang, Boutot, White, Pierce, ve Baker, 2010; Graetz, Mastropieri ve Scruggs, 2008; Kouch ve Mirenda, 2003; Özdemir 2008; Samuels ve Stansfield, 2012; Scattone, Wilczynski, Edwards ve Rabian, 2002; Thompson ve Johnston, 2013; Washburn, 2006; White, Pierce, ve Baker, 2010; Wright ve Mc Cathren, 2012), sosyal etkileşim ve iletişim becerilerinin öğretiminde (Chan ve O'reilly 2008; Hanley-Hochdorfer, Bray, Kehle ve Elinoff, 2010; Scattone, Tingstrom ve Wilczynski 2006) kullanıldığı görülmektedir.

Alanyazınında sosyal öykülerle karikatür sohbetlerinin birlikte kullanılarak yapıldığı çalışmalara da rastlanmaktadır. Howell (2005) OSB'li olan öğrencilerde sosyal öykü ve karikatür sohbetlerinin sınıfta uygulanmasının etkili olup olmadığını değerlendirmek için, Rogers ve Myles (2001) sosyal becerilerin (arkadaşlarıyla sohbet başlatma) öğretiminde, Hutchins ve Prelock (2006) ailelerin evde çocuklarının uygun olan davranışlarını arttırmak için etkili olarak kullandıkları görülmektedir.

Alanyazınında karikatür sohbetlerinin sınıf içi ve oyun alanlarında yaşadıkları problemleri azaltmak için Glaeser, Pierson ve Frithcman (2003), uygun olmayan davranışların azaltılması ve uygun olan sosyal becerilerin arttırılması için Pierson ve Glaeser (2005), sosyal doyumu arttırmak ve yalnızlığı azaltmak için Pierson ve Glaeser (2007), kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca problem davranışları azaltmak ve iletişim becerilerini arttırmak için Robinson (2008), ailelerin çocuklarındaki uygun davranışları arttırmak için Vivian, Hutchins ve Prelock (2012), problem davranışları azaltmak için Ahmed-Husain ve Dunsmuir (2014), sosyal davranışların arttırılması için Laba (2015), sözlü ve sözsüz empatik yanıt vermeyi öğretmek, anlama sorularını cevaplamak ve rol yapma becerilerinin öğretimi için Khalifah Sami Aldughaysh (2017), sosyal becerileri arttırmak için Page (2016) kullanıldığı görülmektedir.

OSB'li bireylerin içinde yaşadığı çevre ile olan etkileşimini güçlendirmek, akranları ve diğer bireylerle iletişime geçmesini sağlamak, kendini içinde yaşadığı toplumun bir ferdi olarak hissetmesini sağlamak için sosyal becerilerini geliştirmek gerekmektedir (Korkmaz, 2005). OSB'li bireylerin sosyal becerilerinin geliştirilmesinde sosyal öykü ve karikatür sohbetlerinden yararlanılmaktadır. Araştırmalar yeni sosyal becerilerin öğretimi ve bu becerilerin uygun şekilde kullanılmasında sosyal öykülerin etkili olarak kullanıldığını göstermektedir (Howell, 2005). OSB'li bireylerin farklı sosyal durumlarla ilgili sosyal bilgi ve ipuçlarını doğru olarak anlamasına yardımcı olan bu öyküler sosyal durumun kim, ne, nerede

ve kiminle gibi sorularının cevaplarına yönelik olarak bilgi aktarmaktadır (Özdemir, 2007; Page, 2016). Sosyal öyküler, günlük rutinleri ya da rutinlerdeki değişiklikleri açıklamak amacıyla ve özel bazı olayları örneğin, yangın, deprem, doğum günü, ev ziyaretleri, gezi, vb. anlatmak amacıyla da yazılıp kullanılabilmektedir (Gray, 2000). Ayrıca sosyal öyküleri sadece öğretmenlerin değil, OSB'li bireyle çalışan, aynı ortamı paylaşan ve sosyal öykü yazmayı bilen herkes tarafından kullanılabileceği belirtilmektedir. Bu kişiler; çocuğun öğretmeninin yanı sıra anne babası, konuşma terapisti, fizyoterapisti, psikoloğu, komşuları, arkadaşları, akrabaları ve kardeşleri olabilmektedir (Gray, 2000). Karikatür sohbetleri de OSB'li bireylerin sosyal durumları ve sosyal becerileri görsel destekler yoluyla daha iyi öğrendiği temeline dayanmakta ve sohbet sırasında verilen bilgileri daha iyi anlamasına yardımcı olmaktadır. Karikatür sohbetlerinde, birey belirli bir konuda geçen sohbetin özelliklerini bulabilmesi için öğretmen ya da çalışmacı tarafından teşvik edilirken, öğrencinin sohbete ilişkin karikatür benzeri resimler çizmesini istemektedir. Bu karikatürler insanların yaptıkları, söyledikleri, düşündüklerini içermekte ve eğitimciler, aileler ve OSB'li bireylerle çalışan diğer personel tarafından kullanılabilmektedir (Howel, 2005). Dolayısıyla, yukarıda belirtilen bu yararlar göz önüne alındığında, OSB'li bireylere sosyal becerilerin öğretiminde sosyal öykü ve karikatür sohbetleriyle öğretimin etkiliğini tespit etmeye yönelik araştırmalara gereksinim duyulduğu görülmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, OSB'li bireylere sosyal beceri öğretiminde sosyal öykü ve karikatür sohbetleriyle öğretim uygulamalarının etkililik ve verimliliklerini karşılaştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Sosyal becerilerin OSB'li bireylere kazandırılmasında, sosyal öykü ve karikatür sohbetleri öğretim yöntemlerinden hangisi çocukların sosyal becerileri kazanmalarında daha etkilidir?
2. Sosyal becerilerin OSB'li bireylere kazandırılmasında sosyal öykü ve karikatür sohbetleri öğretim yöntemleri verimlilikleri;

(a) ölçüt karşılanıncaya kadar gerçekleşen oturum sayısı,

(b) deneme sayısı,

(c) yanlış tepki sayısı,

(d) toplam öğretim süresine açısından farklılaşmakta mıdır?

3. Ebeveynlerin OSB'li bireylere sosyal öykü ve karikatür sohbetleri öğretim yöntemleriyle kazandırılan sosyal beceriler hakkındaki görüşleri (sosyal geçerlik) nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Günümüzde toplumlar çok hızlı bir gelişim içerindedir. Bir toplum içinde yaşayan bireylerin de toplumun bu hızlı gelişimine kendini uydurması gerekmektedir. Bireyin bu hızlı gelişime uyum sağlaması ve bu toplumun bir ferdi olabilmesi için birçok beceriye sahip olması gerekmektedir (Dam ve Volman, 2007; Han ve Kemple, 2006). Birey içinde yaşadığı sosyal ortamlarda sürekli farklı kişilerle farklı etkileşimler kurarak yaşamını devam ettirmektedir. Bireyin içinde yaşadığı toplumda sosyal bir birey olarak nitelikli bir yaşam sürdürebilmesi sahip olduğu sosyal becerilere ve bu becerileri bağlama uygun olarak kullanmasına bağlı olabilmektedir Bu nedenle tüm bireylerin toplumda bağımsız olarak yaşamlarını sürdürebilmeleri ve başarılı olabilmeleri için sosyal becerileri kazanmaları gerekmektedir. Sosyal becerilerin öğretimi bu bakımdan çok önemlidir.

OSB'li bireylere sosyal becerilerin öğretilmesi aynı zamanda bu bireylerin akademik becerileri öğrenmelerini kolaylaştırmakta, problem davranışlarla başa çıkmalarını sağlamakta ve bu bireylerin sosyal kabullerinin artmasına yardımcı olmaktadır. Sosyal becerileri yeterli olan bireylerin daha kolay bir işe girebildikleri, başladıkları işte uzun süre çalışabildikleri ve iş arkadaşları ile daha sağlıklı iletişimler kurabildikleri belirtilmektedir. Ayrıca OSB'li bireylere sosyal becerilerin öğretilmesi kaynaştırma programlarının etkililiğini arttırmakta, bireyin akranları tarafından

sosyal kabulünü sağlamakta ve bireyin bulunduğu ortamın aktif üyesi olmasını sağlamaktadır (Çifci ve Sucuoğlu, 2012).

Türkiye'de OSB'li bireylere sosyal beceri öğretiminde sosyal öykü ve karikatür sohbetlerinin birlikte kullanılarak öğretim yapıldığı bir araştırmaya rastlanmamıştır. OSB'li bireylere sosyal beceri öğretiminde sosyal öykü ve karikatür sohbetleriyle öğretim uygulamalarının etkisinin incelendiği bu araştırma bu alanda ilk olması açısından önemlidir. Bu araştırmadan elde edilen bulguların bu alanda çalışan uzman ve öğretmenlere uygulama ve kuramsal açıdan katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Görsel uyaranlar içermesi, öğrencilerin bireysel özellikleri ve gelişim özelliklerine uygun olarak yazılması, akademik, sosyal ve uyum becerilerilerin öğretiminde kullanılması, bir kez yazıldıktan sonra tekrar kullanılması gibi özellikler açısından sosyal öykülerin, anne-babalar, kardeşler ve bakım sağlayıcılara günlük yaşamda katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Sosyal öykülere benzer olarak görseller içermesi, sosyal etkileşim sırasında soyut olan duygu ve düşüncelerin somutlaştırılmasını sağlaması, basit çizimler içermesi gibi özellikler açısından karikatür sohbetlerinin de OSB'li bireylere etkili öğretim sağlamada günlük yaşamda ailelere katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

1. Araştırma tek-denekli araştırmalarla sınırlıdır.
2. OSB tanısı almış dört asil bir yedek öğrenci ile sınırlıdır.
3. Araştırma sosyal beceri öğretimi ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Otizm Spektrum Bozukluğu: Sosyal-iletişimsel yetersizlikler (toplumsal-duygusal karşılıkta yetersizlik, sözel olmayan iletişimde yetersizlik, ilişki kurma ve sürdürmede yetersizlik), tekrarlayıcı ilgiler ve davranışlar (basmakalıp ve tekrarlayıcı motor hareketler, aynılıkta ısrar, rutine sıkı bağlılık, sınırlı ve yoğun ilgi alanı, duyusal az veya çok uyarılma) kapsayan geniş bir terimdir (APA, 2013).

Sosyal Beceriler: Bireylerin toplum tarafından verilen görevleri/rolleri yerine getirebilmeleri için sergilemesi gereken belirli davranışlardır (Avcıoğlu, 2009). Sosyal yeterliğin bir parçası olan öğrenilmiş farklı davranışlardır (Mercer ve Mercer, 2005)

Sosyal Öykü: Sosyal öyküler; bir durum, beceri veya kavramı sosyal ipuçları, farklı bakış açıları ve genel olarak kabul gören davranışları/tepkileri içerecek şekilde açıklayan resimli ve/veya yazılı öykülerdir (Gray, 2010).

Karikatür Sohbetleri: Otizmli çocukların sosyal etkileşimleri anlayabilmesi için tasarlanmış iki ya da daha fazla kişi arasındaki konuşmayı basit çizimlerle birleştirerek kullanılan bir uygumadır. Karikatür sohbetlerinde, öğretmen belirli bir konuda geçen sohbetin özelliklerini bulabilmesi için öğrenciyi teşvik ederken öğrencinin sohbete ilişkin karikatür benzeri resimler çizmesini ister. Bu karikatürler insanların yaptıkları, söyledikleri ve düşündüklerini içermektedir (Gray, 2000).

Tek-denekli Araştırma: Standart koşullar altında yinelenen ölçümler yapılarak uygulamanın etkilerinin her bir katılımcıda tekil olarak değerlendirildiği araştırmadır (Tekin-İftar, 2014).

2. Kuramsal Çerçeve

Bu bölümde OSB'nin tarihçesi, sosyal beceriler, sosyal beceri öğretiminde kullanılan uygulamalar, sosyal öykü uygulaması, sosyal öykü uygulama basamakları, karikatür sohbetleriyle öğretim uygulaması, karikatür sohbetleriyle öğretim uygulama basamakları ve bu konulara ilişkin araştırmalar ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

2.1. Otizm Spektrum Bozukluğu'nun Tarihçesi

"OSB" terimini 1910'larda ilk kullanan kişinin İsviçreli psikiyatr Eugen Bleuler olduğu tahmin edilmektedir. Otizm' ve 'otistik' terimleri, Yunanca'da benlik, öz, kendi gibi anlamlara gelen 'otos' sözcüğünden türetilmiştir ve kendi iç haline yönelmiş anlamındadır. Bleuler bu terimi, dış dünyadan kendisini tümüyle soyutlamış olan bir birey için kullanmıştır (Kırcaali-İftar, 2012; Özdemir, 2014; Schreibman, 2005). OSB ile ilgili ilk makale ise 1943 yılında Amerikalı çocuk psikayatristi Leo Kanner tarafından yazılmıştır. Kanner bu makalede kendi hastası olan 11 çocuğun özelliklerini anlatarak, bu çocukların 'aşırı otistik yalnızlık' gösterdiklerini ifade etmiştir. Kanner bu çocukların kendilerine yöneltilen sözel ifadeleri aynı şekilde tekrar ettiklerini, gecikmiş dil gelişimleri olduğunu, çok iyi bir hafızaya sahip olduklarını, kendiliğinden davranış başlatmakta sınırlılıkları olduğunu, genellikle tuhaf ve yineleyici düzende aynılığı korumada ısrarcı olduklarını, insanlarla ilişki kurmada zorluk çektiklerini ve cansız nesne ve resimleri tercih ettiklerini belirtmiştir (Kanner,1943; Korkmaz; 2000; Wing, 2015). Kanner'la yaklaşık aynı yıllarda, Avusturya'nın Viyana kentinde yaşayan Hans Asperger de OSB'den söz eden bir makale yayımlamıştır. Asperger, bu makalesinde daha sonra Asperger sendromu adı altında ayrı bir kategori olarak kabul edilen grubun özelliklerini anlatmıştır. Asperger bu gruptaki çocukları betimlerken 'otistik psikopati' ifadesini kullanmış (Aydın ve Kınacı, 2016) ve grupta yer alan çocukların normal ya da normalin üstü zekâya sahip olduklarını, yaşıtları gibi dili

kullanabildiklerini karşılıklı sosyal etkileşimde yetersiz, sözel olmayan iletişim becerileri açısından farklı ve dar ilgi alanlarına sahip olduklarını belirtmiştir (Kaymak, 2016; Schreibman, 2005;). 1960'lı yıllar OSB'li çocukların ailelerinin örgütlendiği ve OSB'nin nedenlerinin nörolojik kökenli olabileceği yönündeki araştırmaların yapıldığı yıllar olmuştur. 1960'lı yılların sonuna doğru Ivar Lovaas uygulamalı davranış analizine yönelik çalışmalar yayınlamıştır (Kırcaali-İftar, 2012). 1980'de ABD'de yayınlanan DSM-III (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) kılavuzunda OSB, yaygın gelişimsel bozukluk şemsiyesi altında incelenmiş ve bebeklik otizmi olarak kullanılmıştır. 1993 yılında Dünya Sağlık Örgütü tarafından yayınlanan ICD -10 (Internatinaol Classification of Diseases) ve 1994 yılında Amerikan Psikayatri Birliği tarafından yayınlanan DSM-IV kılavuzlarında otistik bozuklukların tanılanmasına ilişkin ölçütler kesinleştirilmiştir (American Psychiatric Association, 1994; Kırcaali-İftar, 2015). DSM- IV'de otistik bozukluklar, otizm spektrum bozukluğu kapsamında, otistik bozukluk, Asperger sendromu, atipik otizm, çocukluk dezentegratif bozukluğu, rett sendromu olarak beş kategoride ele alınmıştır (Darıca, Abidoğlu, Gümüşçü, 2002; Fazlıoğlu, Eşme-Yurdakul, 2009; Sarıdaş ve Balabanlı, 2016).

2000'li yıllar OSB'li bireylerin eğitimlerinin "bilimsel dayanaklı uygulamalar" başlığı altında yürütülmeye başlandığı yıllar olmuştur. Bilimsel dayanaklı uygulama, yeterli nicelikte ve nitelikte neden-sonuç araştırması bulgusuyla desteklenen uygulamadır. Bir uygulamanın bilimsel dayanaklı uygulama olarak kabul edilmesi için aynı uygulamaya ait birden fazla deneysel araştırmada benzer sonuçlar vermesi ve bu araştırmaların hakemli dergilerde makale olarak yayımlanmış olması gerektiği ifade edilmektedir (Kurt, 2012). OSB ile ilgili bilimsel dayanaklı uygulamaların belirlenmesi için etkinlik gösteren iki kuruluş, Otizm Spektrum Bozukluğu Ulusal Mesleki Gelişim Merkezi (The National Professional Development Center on Autism Spectrum Disorders-NPDC, 2012) ve Amerika'da kurulmuş olan Ulusal Otizm Merkezi (National Autism Center-NAC, 2009)'dir (Kurt, 2010). ABD'de 2009 yılında Ulusal Otizm Merkezi (NAC-National Autism Center) tarafından düzenlenen Ulusal Standartlar Projesi (NSP-National Standart

Project) ile hazırlanan NAC (2009) raporunda, otizme yönelik çalışmalar, bilimsel dayanaklar çerçevesinde değerlendirilerek; (1) yeterli bilimsel dayanağı olanlar, (2) ümit vaat eden uygulamalar ve (3) bilimsel dayanaktan yoksun olan uygulamalar olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Aynı merkez 2011 yılında OSB olan bireyler için kullanılan uygulamalara yönelik olarak yeni çalışmalar yapmıştır. Ulusal Standartlar Projesinin 2015 Mart ayında yayımlanan raporunda 2007-2012 yılları arasında yapılan araştırmalar yeniden ele alınmış, OSB olan bireyler için eğitim ve davranışsal müdahale uygulamalarının değerlendirmesi yapılmıştır. NSP'nin ilk aşamasında 22 yaşından küçük bireyler için müdahaleler üzerinde durulmuş, yapılan güncelleme ile 22 yaş ve üzeri OSB olan bireyler için müdahale çalışmaları analiz edilmiştir. NSP'nin 2015 yılındaki raporunda ise NAC'nin 2009 yılında yayınladığı ilk rapordan 2012 yılına kadar OSB olan çocuk, ergen ve genç yetişkinler için gerçekleştirilmiş müdahale uygulamalarının sonuçları yeniden değerlendirilmiş ve uygulamalar çocuklar, ergenler ve 22 yaş altındaki gençler için ve yetişkinler için olmak üzere iki bölümde incelenerek araştırma bulguları sunulmuştur. NAC (2009) ve NAC (2015) raporlarında 22 yaş altı için bilimsel dayanağı olan uygulamalar Tablo 1'de yer almaktadır.

ABD' de bilimsel dayanaklı uygulamaları ele alan diğer kuruluş olan Amerikan Ulusal Mesleki Gelişim Merkezi (NPDC-National Professional Development Center), Ulusal Otizm Merkezi'nden (NAC-National Autism Center) farklı zaman dilimlerini kapsayan çalışmalar yapmıştır. Fakat bu iki merkez tarafından yapılan çalışmalarda bilimsel dayanaklı uygulamalara ait benzer bulgular elde edilmiştir. NPDC (2007) bilimsel dayanaklı uygulamalarla ilgili yaptığı inceleme çalışmalarını 2014 yılında gerçekleştirilen çalışmalarla tekrar gözden geçirmiştir. NPDC'nin 2014 yılında yaptığı çalışmalarda 1990-2011 yılları arasında yapılan uygulamalar incelenmiş ve bilimsel dayanaklı 27 uygulamaya yer verilmiştir. Bu uygulamalar Tablo 1'de yer almaktadır (Acar, 2015; Wong, Odom, Hume, Cox, Fettig, Kucharczyk, Brock, Plavnick, Fleury ve Schultz,2014).

Tablo 1. NAC-National Autism Center(2009), NAC-National Autism Center(2015) ve Amerikan Ulusal Mesleki Gelişim Merkezi NPDC (2014) bilimsel dayanağı olan uygulamalar

NAC- (2009)	**NAC- (2015)**	**NPDC (2014)**
1.Öncül temelli uygulamalar	1.Davranışsal Müdahaleler: UDA temelindeki yöntemler(örneğin; ADÖ: Ayrık denemelerle öğretim)	1.Öncül Temelli Uygulamalar
2.Davranışsal Müdahaleler: UDA temelindeki yöntemler(örneğin; ADÖ: Ayrık denemelerle öğretim)	2.Bilişsel Davranışçı Müdahale Paketi	2. Bilişsel Davranışsal Uygulamalar
3.Küçük Çocuklar İçin Kapsamlı Davranışsal Müdahaleler(örneğin, EYDE Erken Yoğun Davranışsal Eğitim)	3.Küçük Çocuklar İçin Kapsamlı Davranışsal Müdahaleler(örneğin, EYDE Erken Yoğun Davranışsal Eğitim)	3. Diğer Davranışların Ayrımlı Pekiştirilmesi
4.Ortak Dikkat geliştirme hedefli uygulamalar	4. Dil Eğitimi (üretim)	4. Ayrık denemelerle öğretim
5. Model Olma	5. Model Olma	5. Egsersizler
6.Doğal Öğretim Stratejileri	6. Doğal Öğretim Stratejileri	6.Sönme
7. Akran Öğretimi Paketi	7. Aile Eğitimi	7. İşlevsel Davranış Değerlendirmesi
8. Temel Tepki Öğretimi	8.Akran Öğretimi Paketi	8. İşlevsel İletişim Öğretimi
9. Çizelgeler	9.Temel Tepki Öğretimi	9. Model Olma
10.Kendini Yönetme	10. Çizelgeler	10. Doğal Müdahaleler
11. Öykü Temelli Uygulamalar	11. Senaryolar	11. Aile-Uygulamalı Müdahaleler
	12.Kendini Yönetme	12. Akran Aracılı Öğretim ve Müdahale
	13. Sosyal Beceri Paketi	13. PECS
	14.Öykü Temelli Uygulamalar	14. Temel Tepki Öğretimi
		15. İpuçları
		16. Pekiştirme
		17. Tepkinin Durdurulması/Yeniden Yönlendirme
		18. Senaryolar
		19. Kendini Yönetme

20. Sosyal Öyküler
21. Sosyal Beceri Uygulamaları
22. Yapılandırılmış Oyun Grubu
23. Beceri Analizi
24. Teknoloji Destekli Öğretim ve Müdahale
25. Geciktirme
26. Görsel Destek
27. Video model

Mayıs 2013'te ise Amerikan Psikayatri Birliği tarafından DSM -5 yayınlanmıştır. DSM-5'te OSB ile ilgili önemli değişikliklere yer verildiği görülmektedir. DSM-5'teki değişikliklerden biri Rett Sendromu ve çocukluk dezentegratif bozukluğunun, OSB şemsiyesi dışında bırakılmasıdır. Diğer değişiklik ise, otistik bozukluk ve Asperger sendromu da dahil olmak üzere tüm alt kategorilerin tek bir OSB kategorisinde birleştirilerek tanımlanmasıdır. DSM-5 ile OSB iki temel boyutta ele alınmıştır. Bunlar; Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) sosyal-iletişimsel yetersizlikler (toplumsal-duygusal karşılıkta yetersizlik, sözel olmayan iletişimde yetersizlik, ilişki kurma ve sürdürmede yetersizlik), tekrarlayıcı ilgiler ve davranışlar (basmakalıp ve tekrarlayıcı motor hareketler, aynılıkta ısrar, rutine sıkı bağlılık, sınırlı ve yoğun ilgi alanı, duyusal az veya çok uyarılma) 'dır (APA, 2013, Kaymak, 2016).

2.2. Sosyal Yeterlik, Sosyal Beceri ve Sosyal Yetersizlik

Bireylerin kaliteli bir yaşam sürdürebilmesi için gerekli olan sosyal yeterlik kavramının bazı zaman sosyal beceri kavramı ile birbirlerinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Birbirlerinin yerine kullanılmakla beraber, bu iki kavram birbirleriyle ilişkili fakat aynı zamanda da birbirlerinden bağımsız yapılardır (Merrel ve Gimpell, 1998). Bu iki kavramın birbirlerinin yerine kullanılmasının sebebinin, bireyin sosyal becerileri gerektiğinde yerine getirmesinin onun sosyal açıdan yeterli olup olmamasıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir (Bacanlı, 2014).

Alanyazınında, sosyal yeterliğin uzmanlar tarafından farklı şekillerde tanımlandığı görülmektedir. Sosyal yeterlik, bireyin ihtiyaç duyduğu ve gerektiği zamanlarda bağlama uygun olarak akranlarıyla ve diğer bireylerle etkili, uygun ve nitelikli sosyal etkileşimler ve ilişkiler kurması ve devam ettirmesi için gereksinim duyduğu sosyal, duygusal ve bilişsel beceriler olarak görülmektedir (Gage ve Schmidt, 2007; Han ve Kemple, 2006; Stichter, Randolph). Sosyal yeterliğin gelişmesinde bireyin içinde yaşadığı çevredeki diğer bireylerin yargılarının önemli

olduğu görüşü yer almaktadır. Bireyin toplumda gösterdiği davranışlarının yakın çevresindeki kişiler (anne-baba, kardeşler, akrabalar, akranlar, öğretmenler, komşular, vb.) tarafından bir norm grubuna ya da önceden belirlenen bir kritere göre karşılaştırılmasıyla ulaşılan yargılar sosyal yeterliği oluşturmaktadır (Brockman, 1988). Ergenekon (2012) ise sosyal yeterliği, bireyin içinde yaşadığı çevredeki bireylerle bağlama uygun olarak etkili ve uygun biçimde etkileşimde ve iletişimde bulunabilmesi, yaşamında karşılaştığı olumlu ve olumsuz durumları yorumlayarak tepkilerini ona göre şekillendirmesini sağlayacak bilgi ve becerilere sahip olması ve gerekli yer, durum ve zamanlarda bu bilgi ve becerileri uygun biçimde kullanabilmesi olarak ifade etmektedir.

Sosyal beceriler, sosyal yeterliğin bir öğesidir ve bireyin içinde yaşadığı topluma uyum göstermesini sağlamaktadır. Toplumun bir parçası olmasını sağlayarak bireyin yaşam kalitesini yükseltmektedir. Sorias (1986) sosyal becerileri, bireyin olumlu ya da olumsuz duygularını uygun bir şekilde anlatabilmesi, kişisel haklarını savunabilmesi, gerektiğinde diğerlerinden yardım isteyebilmesi ve kendisine uygun olmayan istekleri geri çevirebilmesini sağlayan beceriler, Mercer ve Mercer (2005) sosyal yeterliğin bir parçası olan öğrenilmiş farklı davranışlar olarak, Westwood (1993) ise kişilerin başkaları ile olumlu etkileşim ve ilişki başlatma ve bu etkileşimi devam ettirmek için önemli olan davranış öğeleri, Avcıoğlu (2009) da, bireyin toplum tarafından verilen görev ve rolleri yerine getirebilmesi için sergilenen davranışlar olarak tanımlamaktadır.

Sosyal beceriler, üç alt kategoriden oluşmaktadır. Bunlar; bireylerarası davranışlar (konuşma becerileri, işbirliği yapma, oyun oynama gibi), bireyin kendisiyle ilişkili davranışlar (duygularını ifade etme, ahlaki davranış, kendisine yönelik olumlu tutum geliştirme gibi) ve bireyin sorumluluklarını yerine getirmesi, yönergeleri takip etme, işe gitme, işini tamamlama, bağımsız olarak çalışma gibi görevle ilişkili davranışlardır (Merrel ve Gimpell, 1998)). Reschlyve Gresham'ın (1981) önerdiği bu modele, Gresham (1986) bir alt kategori olarak akran kabulünü eklemiştir. Akran kabulü, bu kategoride sosyal yeterliliğin bir parçası ve yeterli

sosyal davranışların bir sonucu olarak açıklanmaktadır (Elliott ve Gresham, 1987). Yeterli seviyede sosyal becerileri olan bireylerin, çevresindeki diğer bireyler tarafından kabulünün de yüksek olacağı düşünülmektedir.

Sucuoğlu ve Çifci, (2001) sosyal becerilerin beş temel özelliği olduğunu ifade etmektedir. Bu özellikler:

1. Sosyal beceriler öğrenilmiş davranışlardır. Her toplumda farklı sosyal kuralların olması ve farklı sosyal davranışların kabul ediliyor olması sosyal becerilerin öğrenilmiş davranışlar olduğunun önemli bir göstergesidir.

2. Sosyal beceriler içinde bulunulan sosyal ortama ve duruma göre farklılaşır**.** Sosyal beceriler bireyin içinde bulunduğu sosyal ortama, o ortamda etkileşim içinde bulunduğu bireylere ve etkileşim şekline göre değişmektedir.

3. Sosyal beceriler bireyin içinde yaşadığı toplumun sosyal kurallarına bağlı olan, sosyal ortamlarda olumlu ya da nötr tepkiler almasını ya da olumsuz tepkilerden kaçınmasını sağlayan becerilerdir. Nerede, nasıl davranılması ya da giyinilmesi; nerede, kiminle, nasıl konuşulması gerektiğiyle ilgili becerilere ilişkin kurallar sosyal olarak kabul edilen ya da edilmeyen davranışların belirleyicisidir.

4. Sosyal beceriler amaca yöneliktir ve birey tarafından belirlenen bir amaç için kullanılır. Bireyin bulunduğu sosyal ortamda belirlediği amaca uygun olarak davranması sosyal yeterliğe sahip olduğunun göstergelerinden biridir.

5. Sosyal beceriler gözlenebilen becerilerin yanı sıra gözlenemeyen bilişsel ve duygusal öğelerden oluşmaktadır**.** Selamlaşma, teşekkür etme ve paylaşma gibi davranışlar gözlenebilirken; sosyal durumu algılayabilme, karar verme gibi davranışlar gözlenemeyen davranışlardır.

Yukarıda özellikleri sıralanan sosyal becerilerin, öğrenilmesinin oldukça zor ve karmaşık olduğu ifade edilmektedir. Bununla birlikte, hem normal gelişim gösteren hem de özel gereksinimli bireyler için bu becerilerin kazanılması son derece önemlidir. Özel gereksinimli bireyler uygun sosyal becerileri akranlarını gözleyerek ve karşılarına çıkan doğal öğrenme fırsatlarını değerlendirerek, kendi kendilerine öğrenemezler. Bu nedenle, bu bireylerle çalışan öğretmen, uzman ve ailelerin bu

becerilerin öğretimini çocukların öğretim programlarına koyarak, uygun bilimsel dayanaklı yöntemlerle öğretim yaparak, öğretim sonrası genelleme ve kalıcılını sağlamalıdırlar (Dobbins, Higgins, Pierce,Tandy ve Tincani, 2010).

Bireylerin bazı durumlarda içinde bulundukları sosyal durumlara uyum sağlayamadıkları görülmektedir. Çeşitli nedenlerle bireylerin belirli sosyal durumlara adapte olamaması sosyal yetersizlik olarak belirtilmektedir (Ergenekon, 2012; Turhan, 2015). Alanyazın incelendiğinde sosyal yetersizliklerin dört grupta sınıflandırıldığın görülmektedir. Bunlar; beceri yetersizliği, performans yetersizliği, kendini kontrol yetersizliği ve beceriyi ortaya koyma yetersizliğidir.

1. Beceri yetersizliği: Birey bir beceriyi daha önce hiç yerine getirmemişse, uygun zamanda, uygun ortamda hiç kullanmamışsa beceriyi kazanamamış olduğu düşünülebilir (Avcıoğlu, 2009; Durualp ve Aral, 2011).

2. Performans yetersizliği: Birey beceriyi nasıl sergileyeceğini bilir, beceri repertuarında vardır, ancak, yeterli sıklıkta ve uygun ortamlarda sergileyemeyebilir (Avcıoğlu, 2009; Durualp ve Aral, 2011; Ergenekon, 2012).

3. Kendini kontrol yetersizliği: Bireyin yaşadığı yoğun duygusal tepkiler yüzünden herhangi bir sosyal beceriyi öğrenememesi durumudur (Çifci ve Sucuoğlu, 2012).

4. Beceriyi ortaya koymada yetersizlik: Bireyin, duygusal tepkilerindeki artış ya da yetersiz alıştırma nedeniyle beceriyi sergileyememesi durumudur (Çifci ve Sucuoğlu, 2012).

Yetersiz sosyal becerileri olan bireylerin akranları ile yeterli düzeyde etkileşime girmedikleri ve iletişim yetersizlikleri yaşadıkları belirtilmektedir. Sağlıklı iletişime giremedikleri için bu bireyler davranış ve kişilik sorunları sergileyebilmektedirler. Bu sorunların ortadan kaldırılması için bu bireylerin sosyal yeterliklerini ve bu yeterlikleri geliştirmek için de sosyal beceri düzeylerini arttırarak

içinde yaşadıkları toplumla bütünleştirilmelerinin sağlanması gerekmektedir (Avcıoğlu, 2009; Durualp ve Aral, 2011).

2.3. Sosyal Beceri Öğretiminde Kullanılan Yöntemler

OSB'li bireylere sosyal becerilerin öğretiminde hangi sosyal beceri öğretim yöntemlerinin kullanılacağı, sosyal becerilerin öğretimi yapılacak bireylerin özellikleri ve gelişim düzeylerine bağlı olarak değişmekte ve sosyal beceri öğretiminde farklı öğretim yöntemleri kullanılmaktadır (Avcıoğlu, 2001).

Demir (2010), sosyal beceri öğretim yöntemlerini, (a) yetişkin-merkezli, (b) akran-merkezli ve (c) kişi-merkezli müdahale yöntemleri olarak üç başlık altında toplamaktadır. *Yetişkin-merkezli müdahale yöntemleri* (doğrudan öğretim, bilişsel süreç yaklaşımı, ipucu sunma, pekiştirme, sosyal senaryolar, sosyal öyküler karikatür sohbetleri, sosyal otopsi, videodan model olma) anne babalar, öğretmenler gibi bir yetişkin tarafından bireye sosyal becerilerin öğretildiği yöntemler olarak sıralanmaktadır. *Akran-merkezli yöntemler* (akran öğretimi, akran başlatmalı, akran arkadaşlığı), bireyin yaşıtları ya da kendinden büyük arkadaşlarının sosyal becerileri bireye öğrettiği yöntemler, *kişi-merkezli yöntemler* (kendini yönetme) ise, sosyal beceri öğretiminde performansın geliştirilmesinin bireyin kendisi tarafından kontrol edilen yöntemler olarak belirtilmektedir (Demir, 2010).

McConnell, (2002) ise, sosyal beceri uygulamalarının (a) çevresel müdahaleler, (b) bireye özgü müdahaleler, (c) becerilere ilişkin müdahaleler, (d) akran aracılı müdahaleler ve (e) kapsamlı müdahaleler olarak beş kategoride ele alınabileceğini belirtmektedir. *Çevresel müdahaleler;* OSB'li bireyler ve akranları arasında sosyal etkileşimi geliştiren, bireylerin fiziksel ve sosyal çevre değişikliklerini kapsayan müdahaleler olarak belirtilmektedir. *Bireye özgü müdahaleler;* iletişim başlatma, iletişimi sürdürmeyi kapsayan sosyal davranışların doğrudan öğretimini ele alan müdahaleler olarak ifade edilirken, *becerilere ilişkin*

müdahaleler; ilgili beceriye ait öğretim verilmesi yoluyla (oyun ve iletişim becerileri) sosyal etkileşimleri destekleyen müdahaleler olarak ifade edilmektedir. *Akran aracılı müdahaleler*; OSB'li olan bireylerin sosyal davranışlarını geliştirmeyi amaçlayan akranların eğitimini içeren müdahaleler, *kapsamlı müdahalelerin* ise iki ya da daha fazla müdahaleyi kapsayan müdahaleler olarak belirtilmektedir.

OSB'li bireylerin öğretiminde bilimsel dayanağı olan uygulamaları açıklayan NAC (2015) raporunda ise, sosyal beceri öğretim yöntemleri; model olma, doğal öğretim stratejileri, aile eğitimi paketi, akran eğitim paketi, temel tepki öğretimi, çizelgeler, replikler, kendini yönetme, sosyal beceri paketi, ve öykü temelli uygulamalar, NPDC (2014)'de ise; doğal öğretim, aile uygulamalı müdahaleler, akran aracılı uygulamalar, kendini yönetme stratejileri, sosyal anlatılar, sosyal beceri öğretimi grupları, video modelle öğretim, temel tepki öğretimi, görsel destek gibi uygulamalar olarak gruplandırılmaktadır. NAC (2015) raporunda sosyal öyküler ve karikatür sohbetleri öykü temelli uygulamalar arasında yer alırken, NPDC (2014)'de ise sosyal anlatılar (social narrative) içinde yer almaktadır.

2.3.1. Sosyal Öyküler

2.3.1.1. Sosyal Öykülerin Tanımı

Sosyal öyküler, OSB'li bireylerin sosyal becerileri kazanmasını sağlamak ve bu sosyal becerilerini geliştirmek amacıyla ilk kez 1991'de Carol Gray tarafından geliştirilmiş ve uygulanmıştır (Aggarwal ve Prusty, 2015; Olçay-Gül ve Tekin-İftar, 2012; Turhan, 2015). Sosyal öyküler sosyal anlamda önemli olduğu bilinen durumlar için ipuçlarını ve bu duruma uygun tepkileri açıklayan kuralları olan, belli bir formatta yazılan kısa ve bireysel öykülerdir (Gray ve Garand, 1993; Gray, 2000; Gray, 2010). NAC tarafından 2009 da yürütülen araştırmalarda sosyal öykülerin 6-14 yaş arasındaki OSBli bireyler için kullanılan bilimsel dayanaklı uygulamalar arasında olduğu (Aggarwal ve Prusty, 2015); NPDC (2014) raporunda ise sosyal öykülerin

erken çocukluk ve ortaokul yaş aralığında değişen OSB'li bireylerde yaygın ve etkili olarak kullanıldığı belirtilmektedir (Wong ve diğerleri, 2014). Araştırmalar yeni sosyal becerilerin öğretimi ve bu becerilerin uygun şekilde kullanılmasında sosyal öykülerin etkili olarak kullanıldığını göstermektedir (Howell, 2005). OSBli bireylerin farklı sosyal durumlarla ilgili sosyal bilgi ve ipuçlarını doğru olarak anlamasına yardımcı olan bu öyküler sosyal durumun kim, ne, nerede ve kiminle gibi sorularının cevaplarına yönelik olarak bilgi aktarmaktadır (Özdemir, 2007; Page, 2016). Sosyal öyküler, günlük rutinleri ya da rutinlerdeki değişiklikleri açıklamak amacıyla yazılabilmektedir. Ancak, özel bazı olayları örneğin, yangın, deprem, doğum günü, ev ziyaretleri, gezi, vb. anlatmak amacıyla da yazılabilmektedir (Gray, 2000).

Sosyal öyküler; bir durum, beceri veya kavramı sosyal ipuçları, farklı bakış açıları ve genel olarak kabul gören davranışları/tepkileri içerecek şekilde açıklayan resimli ve/veya yazılı öykülerdir (Gray, 2000). Sosyal öykülerin amacı, doğru sosyal bilgileri okuyucusuna kolayca anlayabileceği şekilde sunmaktır. Sosyal öyküler doğrudan bireyin davranışlarını değiştirmeyi hedeflememektedir. Ancak, bireyin olayları ve kendisinden beklenen davranışları daha iyi anladığı zaman içinde yaşadığı toplum tarafından kabul gören tepkilerinin de artması beklenmektedir. Sosyal öykülerin bireye özgü olarak yazılması, bireyin gelişim düzeyine uygun olması iki ile beş cümle arasında yazılması ve bir veya daha fazla resim içermesi gerekmektedir.

Sosyal öyküleri sadece öğretmenlerin değil, OSB'li bireyle çalışan, aynı ortamı paylaşan ve sosyal öykü yazmayı bilen herkes tarafından yazılabileceği belirtilmektedir. Bu kişiler; çocuğun öğretmeninin yanı sıra anne babası, konuşma terapisti, fizyoterapisti, psikoloğu, komşuları, arkadaşları, akrabaları ve kardeşleri olabilmektedir (Gray, 2010; Howel, 2005).

Sosyal öykülerin (a) görsel uyaranlar içermesi (Gray, 2000), (b) her öğrencinin bireysel özellikleri, gelişimi ve gereksinimleri doğrultusunda yazılması

(Gray, 2000), (c) bir kez yazıldıktan sonra tekrar tekrar sunulabilmesi (Barry ve Burlew, 2004; Crozier ve Tincani, 2007), (d) akademik, sosyal ve uyumsal becerilerin öğretiminde ve davranış problemleriyle basa çıkmada etkili olarak kullanılabilmesi (Gray ve Garand, 1993), (e) tek bir sosyal öyküyle birden fazla becerinin öğretimine izin vermesi (Washburn, 2006), (f) okullarda genel eğitim öğretmenleri ve özel eğitim uzmanları tarafından, okul dışındaki ortamlarda anne-babalar, kardeşler ve bakım sağlayıcılar, komşular, akrabalar vb. tarafından kolayca kullanılabilmesi (Delano ve Snell, 2006; Gray; 2000; 2010; Hagiwara ve Myles, Quinn, Myles, 1995), (g) öğrenilen becerilerin öğretim sona erdikten sonra korunmasında, farklı ortam, kişi ve araç-gereçlere genellenmesinde etkili olarak kullanılması (Croizer ve Tincani, 2006; Delano, 2003, Graetz, 2003; Keyworth, 2004; Olçay-Gül, 2012) ve (h) maliyet açısından verimli olması (Quirmbach, 2006) nedeniyle yararlı olduğu belirtilmekte ve etkili olarak kullanılmaktadır. Ancak, sosyal öykülerin, (a) genellikle sınırda zekâ ya da hafif düzeyde zihinsel yetersizlik tanısı olan bireyler (IQ 69 ve üzeri) gibi yüksek islevli bireylerde etkili olması (Gray, 2000) ve (b) okunulanı iyi düzeyde anlama becerisini (sosyal öyküyü okuması beklenen katılımcılarda ise iyi düzeyde okuma becerisi) gerektirmesi sınırlılıkları olarak belirtilmektedir (Gray ve Garand, 1993; Wheeler, 2005).

2.3.1.2. Sosyal Öykülerin Yazılması ve Cümle Türleri

Gray (2000) sosyal öykülerin önemli özelliklerinden bahsetmiştir. Bu özellikler sırasıyla sosyal öykülerin kişiye özgü, kişinin dil ve anlama düzeyine uygun olarak yazılması, çalışılan bireyin okuma bilip bilmemesine, okumayı biliyorsa okuma seviyesine uygun olarak yazılması, öyküde dört farklı cümle türünün kullanılması ve bu farklı dört cümlenin sosyal öykülerin tamamında belli bir oran doğrultusunda kullanılmasıdır.

Gray ve Garand (1993)'e göre sosyal öyküler (a) betimleyici cümleler, (b) yönlendirici cümleler, (c) yansıtıcı cümleler ve (d) doğrulayıcı cümleler olmak üzere

dört cümle türü kullanılarak yazılmaktadır. Gray ve Grand (1993) tarafından tanımlanan bu dört cümle türüne daha sonraki yıllarda işbirlikçi cümle ve kontrol cümlesi olmak üzere iki cümle türü daha eklenmiştir (Gray, 2000; 2010; Reynhout ve Carter, 2011).

Betimleyici (Descriptive) Cümleler: Ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin ve kim (5N1K) sorularının yanıtlarını içeren ve sosyal öykülerin geliştirilmesinde belirleyici olan cümlelerdir (Gray ve Garand, 1993; Gray, 2000; 2010). Örneğin; "Okulda resim dersinde boyama çalışmaları yaparız". "Genellikle okulda öğretmenim çok düzenlidir".

Yönlendirici (Directive) Cümleler: Olumlu, gözlenebilir ve uygun olan tepkinin yazıldığı cümlelerdir. Bu cümle tipinde bireyden beklentilerin neler olduğu ve bireyin duruma nasıl tepki vermesi gerektiği anlatılır. Yönlendirici cümlelerin olumlu yapıda kullanıldıklarında daha etkili oldukları belirtilmektedir. Yönlendirici cümlelerin yazımında "yapmaya çalışacağım, deneyeceğim, yapmam gerekir" gibi ifadelerin kullanılması tercih edilmelidir (Gray, 2000; 2010; Washburn, 2006). Örneğin; "Ben öğretmenime masa ve dolabını toplamaya çalışırken yardım teklif etmeliyim". "Ben öğretmenimin işi bitene kadar bir resim boyama çalışması yapabilirim".

Yansıtıcı (Perspective) Cümleler: Bireyin kendisi dışındaki diğer kişilerin sosyal durumla ilgili düşüncelerinin, duygularının, inançlarının ve görüşlerinin tanımlandığı cümlelerdir (Gray ve Garand, 1993; Gray, 2000; Washburn, 2006). Örneğin; "Öğretmenim kesme ve yapıştırma etkinliğine başlayıp bitirirsem mutlu olur." "Öğretmenim arkadaşlarımla bir kelime oyunu etkinliğini başlatıp oynamamdan mutluluk duyar."

Doğrulayıcı (Affirmative) Cümleler: Toplumsal ortak değerler hakkında fikir veren ve diğer kişilerin genel olarak düşüncelerini içeren cümlelerdir. Doğrulayıcı cümlede öyküde anlatılmak istenen davranış vurgulanmaktadır (Gray,

2000; 2010; Spencer, Simpson ve Lynch, 2008). Örneğin; "Boş zamanı değerlendirmek çok güzel bir davranıştır." "İnsanlara yardım etmek güzel bir davranıştır."

İşbirlikçi (Cooperative) Cümleler: Söz konusu amaca ulaşmak için anne-babaların, kardeşlerin, akranların ve uzmanların bireye nasıl yardım edebileceklerini anlatan cümledir (Carbo, 2005; Gray, 2000; 2010; Olçay- Gül, 2013). Örneğin; "Oyuncaklarımı toplarken annem bana yardım eder". " Annem, babam ve öğretmenim tuvalet becerisini öğrenirken bana yardım eder."

Kontrol (Control) Cümleleri: Bilgiye ulaşmak ya da bilgiyi tekrar çağırmak için kullanılacak kişisel stratejileri tanımlayan, bireyin sosyal duruma uygun olan davranışını açıklayan cümlelerdir (Gray, 2000; 2010; Olçay- Gül, 2013). Örneğin; "Öğretmenime ve diğer insanlara yardım etmeye çalışacağım." "Verilen alıştırmaları zamanında yapmaya gayret edeceğim."

Sosyal öyküler parçalı ve tam olmak üzere iki şekilde yazılabilmektedir. Parçalı öykülerde, öyküde geçen cümlelerden herhangi birinin bir bölümü boş bırakılmaktadır. Bu bölümü öğrencinin doldurması beklenmektedir. Örnek: "Kazağımı giyerken bana .....yardım eder." Tam öykülerde ise cümleler boşluk bırakılmadan eksiksiz bir biçimde yazılmaktadır (Gray, 2000; 2010, Vuran ve Turhan, 2012).

Sosyal öykülerin yazımında Gray (2000; 2010) bir sosyal öyküde (parçalı ya da bütün) bulunması gereken, 0-1 tane yönlendirici ya da kontrol cümlesi, 2-5 oranında betimleyici, yansıtıcı, doğrulayıcı ya da işbirlikçi cümlenin kullanılmasını önermektedir.

2.3.1.3. Sosyal Öykü Yazmanın Aşamaları

Sosyal öykülerin yazılması (a) hedef davranışı belirleme, (b) beceri ya da davranışa ilişkin bilgi toplama, (c) öykü yazma ve (d) öyküye uygun başlık koyma olmak üzere dört aşamadan oluşmaktadır (Gray, 2000; 2010; Olçay-Gül; 2013).

Hedef Davranışı Belirleme: Sosyal öykü yazarken öykünün yazılış amacı belirlenirken öncelik, sosyal bilgiyi çocuğa anlamlı bir yolla iletmeye verilmelidir. Birçok durumda bu, soyut kavramları somut anlatımlar ve semboller ile ifade edebilmek demektir (Gray, 2000; 2010; Özdemir, 2007).

Bilgi Toplama: Öykünün amacı belirlendikten sonra, konuyla ilgili bilgi toplanır. Davranış ya da durum nerede, ne zaman ortaya çıkmaktadır, bu sırada kimler ortamda bulunmaktadır, olayın ortaya çıkış nedeni nedir, nasıl gerçekleşmiştir, nasıl sona ermiştir gibi sorulara yanıt aranarak bilgiler toplanmalıdır. Bunların yanı sıra, çocuğun öğrenme stili, okuma yeteneği, dikkat süresi ve ilgileri gibi konularda da bilgiler edinilmelidir. Bu amaç doğrultusunda çocuğun iletişimde bulunduğu kişilerle görüşmeler yapılmalı ve çocuğun içinde yaşadığı olası her ortamda gözlemler yapılmalıdır (Gray, 2000; 2010; Acar, 2015).

Öykü Yazma: Sosyal öyküler bireyin öğrenme özellikleri, gereksinimleri, ilgileri ve yeterlilikleri doğrultusunda ortalama 5-10 cümle arasında yazılmaktadır. Öyküdeki toplam cümle sayısı ve cümlelerin sayfalara göre dağılımı kişilerin düzeylerine göre farklılık gösterebilmektedir. Birey orta düzeyde okuduğunu anlama becerisine sahipse her cümlenin ayrı bir sayfaya yazıldığı bir kitapçık hazırlanabilir, birey iyi düzeyde okuduğunu anlama becerisine sahipse yazılan sosyal öyküde yer alan bütün cümleler tek bir kâğıt üzerinde bulunabilir. Fakat birey okuduğunu anlama ve metni anlama güçlüğü yaşıyorsa öykünün sayfalarına yazılmış olan cümleleri anlatan resim ya da fotoğraf eklenebilir (Gray, 2000; 2010; Olçay-Gül; 2013; Acar, 2015).

Öyküye Başlık Koyma: Yazılan bir sosyal öykünün başlığı öykünün özetini ve içeriğini açıkça ortaya koymalıdır. Kimi zaman herhangi bir davranışa -olumlu ya da olumsuz- yapılan atıflar bir sosyal öykünün başlığı olabileceği (örn., "selamlaşmanın önemi") gibi kimi zaman da öykünün yanıt vermek üzere yazıldığı bir soru (örn., "Odamız dağılınca yaparız?") da öykünün başlığı olabilir. Bir cümle ya da bir soru olabilen başlık öyküdeki en önemli bilgiyi hatırlatıcı ve açıklayıcı olmalıdır (Gray ve Garand, 1993; Gray, 2000; Olçay-Gül; 2013).

Gray (2010) bir sosyal öyküde bulunması gereken öğeleri aşağıdaki gibi açıklamıştır.

1. Bir sosyal öyküde başlığı tanımlayan bir giriş, durumla ilgili ayrıntıların yer aldığı bir gelişme ve hedef davranışın tanımlandığı bir sonuç bölümü olmalıdır.
2. Bir sosyal öykü kim, ne, nerede, ne zaman, niçin ve nasıl sorularına yanıt vermelidir.
3. Bir sosyal öykü olay ya da durumu bireyin bakış açısından tanımlamalıdır. Eğer sosyal öykü küçük bir çocuk ya da telaffuz sorunu olan bireyler için yazılıyorsa üçüncü bir kişinin ağzından ya da bakış açısından yazılabilir.
4. Bir sosyal öykü olumlu cümleler ile olumlu tepki ve davranışa vurgu yapılarak yazılmalıdır.
5. Bir sosyal öyküde dört temel cümle çeşidi yer almalıdır (betimleyici, yansıtıcı, doğrulayıcı, yönlendirici cümle). Cümle oranlarına dikkat edilmelidir.
6. Bir sosyal öykü açık ve anlaşılır bir dil ile yazılmalı ve "genellikle, bazen" gibi ifadeler kullanılarak rutinlerde ya da sosyal durumlarda meydana gelebilecek değişikliklere zemin hazırlanmalıdır.
7. Sosyal öyküler anlaşılmayı kolaylaştıracak ve ilgi çekecek görsel uyaranlarla desteklenebilir.
8. Bir sosyal öykü, metnin daha iyi anlaşılması ve durumun daha iyi açıklanması için örnekler içerebilir. Örnekler genellikle küçük çocuklar

ve birden fazla engeli olan çocuklar için yazılan öykülerde kullanılır. Çocukların yaşları ve bireysel öğrenme özelliklerine uygun örneklere yer verilmelidir

9. Öykünün tarz ve biçimi ilgi çekici olmalı ve kimin için yazılıyorsa o bireyin ilgilerini yansıtmalıdır.

2.3.1.4. Sosyal Öykülerin Uygulanması

Sosyal öykülerin yazılma işlemi bittikten sonra uygulama aşamasına geçilmelidir. Sosyal öyküler kitap haline getirilerek sunulabileceği gibi tek sayfa olarak da sunulabilmektedir. Sosyal öykülerin sunumunda resimler veya simgeler (Barry ve Burlew, 2004; Brownell, 2002), kullanılabileceği gibi, gerçek resimler, fotoğraflar, videolar, çizimler ve power point sunumları da kullanılabilmektedir (Gray, 2010; Çimen- Acar, 2015).

Sosyal öyküler bireylerin kendilerini rahat ve güvende hissettikleri bir ortamda sunulmalıdır. Sosyal öykü, birey sinirli ve üzüntülü olduğunda ya da kötü ve can sıkıcı bir olay yaşadıktan sonra sunulmamalıdır. Çünkü bu durumlar öğrenmeyi olumsuz etkilemektedir. Ayrıca, sosyal öyküler bireyin hatalı bir davranışının ardından ceza olarak da sunulmamalıdır (Acar, 2015; Gray, 2010; Olçay-Gül; 2013).Uygulamacılar, sosyal öyküyü ilk defa sunarken “Bu öyküyü senin için yazdım ya da “ Öğle yemeği ile ilgili bir öyküm var” Birlikte okumaya ne dersin?” gibi ifadelere yer verilmelidir. Daha sonra uygulamacı katılımcının yanına ya da arkasına oturarak öyküyü yumuşak bir ses tonuyla, yavaşça ve katılımcıyı sıkmadan okumalıdır. Sosyal öykü uygulamacı tarafından okunabileceği gibi katılımcının kendisi tarafından da okunabilmektedir (Gray, 2000).

2.3.1.5. Sosyal Öykülerin Silikleştirilmesi

Sosyal öykünün silikleştirilmesi için iki strateji kullanılmaktadır. Bunlardan ilki sosyal öyküde bulunan yönlendirici cümlelerin çıkarılması ya da bu cümleler öyküden çıkarılmadan boşluklu cümle haline getirilip katılımcının öğretimi hedeflenen bilgiyi hatırlamasının sağlanmasıdır. Fakat bazı OSB'li bireyler bu durumdan rahatsız olabilmektedir, bu durumda diğer stratejiyi kullanmak daha uygun olabilir. Diğer strateji ise öyküde herhangi bir değişiklik yapmak yerine öykünün katılımcıya sunumu arasında geçen sürenin azaltılmasıdır. Örneğin; uygulamacının öyküyü her gün okuması yerine haftada dört kez okuması gibi (Gray, 2000;2010).

2.4. Karikatür Sohbetleri

2.4.1. Karikatür Sohbetlerinin Tanımı

Karikatür sohbetleri sosyal öykülere bir alternatif olarak geliştirilmiştir (Gray, 1994). Daha az bilinen karikatür sohbetleri, sosyal öykülere benzemektedir ve her iki teknikte sosyal durumların anlaşılmasını desteklemek ve daha uygun sosyal davranışları teşvik etmek için tasarlanmış görsel sistemleri içermektedir. Temel farklardan biri, OSB'li bireyin başka bir kişiyle birlikte bir karikatür sohbetinde aktif bir katılımcı olmasıdır. Karikatür sohbetlerinin oluşturulması yoluyla yalnızca çocuk önemli sosyal bilgileri öğrenmemekte, aynı zamanda yetişkin de çocuğun bakış açılarını öğrenebilmektedir (Gray, 1994; Page, 2015).

Karikatür sohbetleri iki veya daha fazla kişi arasındaki konuşmaları içeren basit insan figürü çizimleri içermekte ve bu çizimler devam eden iletişimi sürdürmek için, bu iletişimde ortaya çıkan hızlı bilgi değişimini anlamaya çalışan bireylere ek destek sağlamaktadır (Laba, 2015). Karikatür sohbetleri OSB ve diğer

gelişimsel geriliği olan öğrencilerle çalışan ebeveynler ve uzmanlar için etkili araçlar olarak kullanılmaktadır (Gray,1994).

Karikatür sohbetleri doğrudan bir kişinin hayatından alınan bir durumu gözden geçirmek ve bu durumda fayda sağlamadığı kanıtlanan davranış alternatiflerini tartışmak için kullanılmaktadır (Pierson ve Glaeser, 2005). Görsel sunumlar, diğer insanlarla sosyal etkileşimde bulunulduğunda, onların duygu ve düşüncelerini anlamak için çok soyut olan bakış açılarını anlamak için kullanılmaktadır. Basit çizgi şekiller ve diğer çizimler, insanları ve nesneleri sembolize etmek için kullanılmakta ve konuşma balonları ve düşünme balonları gibi semboller kullanılmaktadır. Karikatür sohbetlerindeki düşünce balonları çocuklar için içgüdüsel bir anlam ifade etmekte ve bu baloncuklar başkalarının düşünce ve inançlarının zihinsel temsilindeki zorlukların üstesinden gelmelerini sağlamaktadır (Kerr ve Durkin, 2004).

Karikatür sohbetleri OSB'li öğrencilerle çalışırken öğretimin yapılandırılmasında yararlı görselleştirme ve görsel desteklerin geliştirilebileceği, ayrıca, onların konuşma becerilerini ve bir sohbeti anlamak için geliştirebileceği inancına dayanmaktadır (Grandin, 1992; Odom ve Watts, 1991; Quill 1992; Twachtman,1992). Ek olarak karikatür sohbetlerinde OSBli çocukların anlamakta zorlandıkları soyut ve zor olan sosyal becerileri anlamaları için basit sembol setleri kullanılmaktadır. Öğrencilerin düşünce ve konuşulan kelimelerin ardındaki duyguları ifade etmek için renk de kullanılabilmektedir (Gray,1994).

2.4.2. Karikatür Sohbetlerinde Kullanılan Materyaller

Bir karikatür sohbetinde, katılımcıların bir konuşmayı çizmeye başlamadan önce bu sohbette kullanacakları çizim ve yazı malzemelerini seçmeleri gerekmektedir. Bu sohbet çizimlerinde kullanılabilecek avantajları ve dezavantajları olan birkaç farklı malzeme vardır. Bu malzemeler Laminant işaret levhaları (özel olarak tasarlanmış işaretleyiciler ve silgiler), kağıtlar ve karatahtalardır. Laminant

tahtalar, beyaz ve siyah olmak üzere iki renktedir. Beyaz tahtalar çok çeşitli renkte olan işaretçilerle birlikte kullanılabilmekte, siyah tahtalar, yalnızca birkaç temel renkte bulunan flüoresan markerlerle kullanılmaktadır. Laminat tahtaların avatajı çok fazla esneklik sağlayarak, yazılan ve çizilenleri silmek ve değişiklik yapmak için kolaylık sağlamasıdır. Buna ek olarak, bu levhalar çok çeşitli renkte kalemleri kullanarak farklı duyguları göstermeyi kolaylaştırmaktadır. Laminat levhaların dezvantajı ise yakında silinmesi gerektiğidir. Bir öğrenci karikatür sohbetlerini kullanmaya alıştığında, verilen bir konuşma birkaç farklı çizim içerebilmekte, öğrencinin birden fazla çizim yapması gerektiğinde önceki konuşma çizimlerini silmesi gerekmektedir. Bu da öğrencinin önceki çizimlere atıfta bulunmasını imkânsız kılmaktadır. Sonraki çizim ve konuşmalar önceki çizim ve konuşmaların devamı olabilmekte ve öğrencinin önceki çizimlerle sonraki çizimler arasında bağlantı kurması gerekmektedir (Gray,1994)

Karikatür sohbetlerinde kullanılan diğer bir materyal olan kâğıt çok yönlü kullanım imkanı sunmakta, öğrencinin yaşı ve becerileri dikkate alınarak farklı kağıt türleri seçilebilmektedir. Sohbet çizimleri için büyük not defterleri, spiralli not defterleri, düz ve çizgili defterler kullanılabilmektedir. Kâğıdın kullanılmasının en büyük avantajının kalıcılık sağlamasıdır. Kâğıda yapılan sohbet çizimleri sonraki çizimlere referans olmakta veya daha sonraki bir tarihte incelenmek üzere kaydedilebilmektedir. Sohbetlerde kâğıdın kullanılmasının dezavantajı ise, renkli kalemler ya da işaretleyicilerle yapılan çizimlerin değişiklik yapılması gerektiğinde silinememesidir (Gray,1994).

Karikatür sohbetlerinde kullanılan karatahtalar ise, sohbet çizimlerine yeni başlayan öğrenciler için faydalı olabilmektedir. Karatahtalar, hemen hemen bütün öğrenciler tarafından bilinmekte ve çoğu sınıfta bulunmaktadır. Karatahtalar, ayrıca çizimlerde kolay düzeltme yapılmasına da izin vermektedir. Karatahtanın karikatür sohbetleri için en büyük avantajı, öğrencinin alanı yapılandırarak kullanması, kolayca düzeltmeler yapabilmesidir. Dezavantajı ise, karatahta konuşmalarının

yakında silinecek olması, gizliliğin olmaması ve gelecekteki referanslar için saklanamamasıdır (Gray,1994).

2.4.3. Karikatür Sohbetleri Uygulama Basamakları

Karikatür Sohbetlerinin Bir Öğrenciye Tanıtımı

Bireyle çalışan ebeveyn ya da uzman karikatür sohbetlerini, iletişim kurmak için konuşurken çizimlerin kullanmanın iletişim becerilerini kolaylaştırdığı anlatarak bir öğrenciye tanıtmaktadır. Çalışmanın başında bir başkası karikatür sohbetleri için model olmakta böylece öğrencinin hata yapma ihtimali en aza indirgenerek, öğrencinin kendine güveni artmaktadır. Öğrenci karikatür sohbetlerinde başrolde oynamakta, ebeveyn ya da uzman önceliği almadan öğrenciyi yönlendirmektedir. Öğrenciye, bir konuşmada fikirleri anlama ve anladıklarını ifade etme konusunda yardımcı olunmaktadır. Uzman ya da ebeveyn öğrenciyi çoğunlukla yazmaya / çizmeye / konuşmaya teşvik etmektedir. Başlangıçta sohbet, ebeveyn ya da uzmanın öğrenciye soru sorması ya da soruları yazması, sonra öğrencinin karşılık olarak çizmesi, yazması, konuşması veya soruları yazması şeklinde mülakat formatında olabilmekte, ilerleyen zamanlarda mülakat formatından sohbet formatına doğru ilerlenmekte ve daha çok bir konuşma yapılmaktadır (Gray, 1994; Page, 2015).

Küçük Bir Konuşma Çizmek

Karikatür sohbetleri konuşurken çizimi içermesiyle birlikte, diğer tipik sohbetlerle arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Tipik sohbetlerde genellikle insanlar yüz yüze olmakta, karikatür sohbetlerinde ise öğrenci ebeveyn ya da uzman birbirinin yanına oturmakta ve ortak dikkatlerini sohbet çalışma alanına yöneltmektedirler. Öğrencinin çalışma alanına yakın durması ebeveyn ya da uzmanın öğrenciye biraz uzak durması çalışma için yararlı olmaktadır. İlk başlarda bu fiziksel düzenleme ebeveyn/uzmanın öğrenciye rehberlik yapması için önemli bulunmakta, zaman içerisinde, amaç, kademeli olarak eşit katılım ve sohbeti paylaşma yolunda ilerlemektir.

Karikatür sohbetleri de diğer tipik sohbetler gibi küçük bir sohbet ile başlamakta ve bu sohbet konuları da diğer sohbet konularıyla aynı olmaktadır. Bu sohbet konuları başlangıçta biraz alakasız görülebilmekte ama sosyal açıdan çok önemli olmaktadır. Karikatür sohbetlerinde küçük bir konuşma yapmak, ne kadar çok konuşmaya başlandığını görsel olarak gösterirken, sohbetin ortalarına doğru benzer önemli konulardaki çizimi sınırlamaktadır. Bu nedenle, çizimler konuşmalarla birlikte mümkün olduğunca erken tanıtılmalıdır. Çizimler, birisine yaklaşırken "nereden başlanacağı" konusunda görsel bir hatırlatıcı sunmakta, hava ya da hafta sonu gibi konular başlangıç için harika konular olarak belirtilmektedir. Genellikle havayı (güneş, yağmur ve bulutlar), çizmek oldukça kolay olmakta ve çizim becerilerinde zayıf olan öğrenciler için güven duygusunu geliştirmektedir (Gray, 1994).

Belirli Bir Durumla İlgili Çizim Yapmak

Küçük bir konuşma tamamlandıktan sonra sohbet konusu tanıtılmakta, çalışma alanının sol üst köşesinde temsili bir yer sembolü çizilmektedir. Konum simgesi, o andaki sohbetin konusunu belirtmektedir. Örneğin, "Dün oyunda olduğunu" belirten bir öğrenci, sayfanın sol üst köşesine küçük bir salıncak seti çizebilmektedir. Daha sonra, oyun alanında gerçekleşen her şey çalışma alanına çizilmekte, ortam değişirse veya bir dizi farklı olay meydana gelirse ve çalışma alanı kalabalıklaşmaya başlarsa veya çalışmayı takip etmek zorlaşırsa temiz bir çalışma alanıyla çalışmaya devam edilmektedir.

Genellikle, karikatür sohbetlerinde öğrencinin zorlandığı durum sohbetin odak noktası olmakta, öğrenci olası en kısa zamanda çizime başlamaktadır. Ebeveyn/uzman öğrenciye çizimlerinde sorular sorarak (Neredeydin?) ya da öğrenci daha kolay anlayacaksa (kendini çiz, seninle birlikte teneffüste kimler vardı çiz vb.) rehberlik yapmaktadır.

Ebeveyn / uzman öğrencinin çizimlerine (resmi tamamlama) sorularla yönlendirerek yardımcı olurken, durumla ilgili bilgi toplanmaktadır. Bu sorular:

1) Sen neredesin?
(Öğrenci bir kişi çizer)
2) Burada başka kim var?
(Öğrenci bir kişi çizer)
3) Sen ne yapıyorsun?
(Öğrenci ilgili öğeler, eylemler çizer)
4) Neler oldu? Diğerleri ne yaptı?
(Öğrenci ilgili öğeleri ve eylemleri çizer)
5) Sen ne dedin?
(Konuşma sembolünü kullan)
6) Diğerleri ne söyledi?
(Konuşma sembolünü kullan)
7) Bunu söylediğinde ne düşündün?
(Düşünce sembolünü kullan)
8) Diğerleri bunu söylediğinde/ yaptığında ne düşünüyorlardı?
(Düşünce sembolünü kullan)

Karikatür sohbetlerinin amacı iletişimi/ sohbeti açık hale getirmek olsa da, bazen sözcüklerin ve çizimlerin ortaya çıkması, gittikçe dağınık ve belirsiz hale gelebilir. Bir öğrenci sıralamada olayları sırayla çizmede zorluk çekebilir ve onları rastgele sırayla çizebilir. Ya da bir öğrenci sohbeti çizmeye başladığında, çalışma alanı kalabalıklaştıracak çeşitli olaylar başlayabilir. Genellikle tek bir ortamda birkaç olay meydana gelebilir. Buna ek olarak, tek bir olay birçok farklı alt olaydan oluşabilir.

Her sohbetin bir sırası ya da yapısı vardır ve karikatür sohbetleri bir istisna değildir. Birkaç strateji, sohbeti ve çizimleri netleştirmek ve anlamayı kolaylaştırmaya yardımcı olur. İlk olarak, olayları rastgele sırayla anlatan öğrenciler

için karikatür kutuları kullanılabilir. Bunlar, bir dizi kutunun, her bir olayın geçtiği ve olayların sırasının tanımlandığı gerçek karikatürlerle aynıdır. Kutular sohbetin başlangıcından önce çizilir ve öğrenciyi her kutuya olayları çizmesi için yönlendirir. Öğrenci, olayları sıralamadan çizdiyse, durum gözden geçirilir ve olayların geçtiği sıraya göre kutulara sayılar verilir. Örneğin: "Önce ne oldu? O kutuya bir numara koyalım. Sohbet kağıt üzerinde çizilirse, kutular kesilebilir ve doğru sırayla yerleştirilebilir. Bir sohbet, bir dizi büyük dosya kartına kaydedildiğinde de bu doğrudur.

Karikatür sohbetlerindeki çizimler, konuşmanın bir parçası olmayan insanlar için kafa karıştırıcı olabilirken, karışık sembol ve kelimeler çoğunlukla katılımcılar için son derece mantıklıdır. Sohbetin ana hatlarını sözcükler ve çizimler oluşturmaktadır. Birçok durumda, bir öğrenci, elde edilen çizimi okuyarak tekrarlar ve tam olarak sohbeti sözlü olarak yerine getirebilir.

Sohbet, duruma yeni çözümler getirmeden önce özetlenir. Durumun önemli noktaları gözden geçirilir. Öğrenci sohbeti bağımsız olarak özetlemek için teşvik edilebilir. Bu mümkün değilse, öğrenci, özette bahsedilen çalışma alanındaki çizimleri göstermeye teşvik edilebilir. Olayları tanımlamak için numaralar konulabilir, birinci, ikinci, üçüncü ve benzeri gibi. Bir karikatür sohbeti ilgili faktörlere vurgu yapar ve duruma yeni cevaplar belirlenmeden önce birlikte şeyler hareket eder.

Karikatür sohbetini sonuçlandırmak için, durum için yeni çözümler belirlenir. Öğrenci yaptığı sohbet çizimleri ile duruma yönelik çözümleri belirler. Öğrenci yeni çözümler belirleyemezse, bir çözüm önerilir. Bu fikir öğrenciye yazılı olarak verilir ve ona, bu fikrin listeye olası çözümlerin eklenmesine yardımcı olup olmadığı sorulur. Çeşitli olası çözümler olabilir.

Olası çözüm listesinden, öğrenci bir plan oluşturur. Her bir çözümün "artıları" ve "eksileri" tartışılabilir. Bu tartışmalar ayrıca çizimlerle birlikte her biri ayrı bir kağıt üzerinde gösterilebilir. Böylece bir plan geliştirirken, öğrenci kelimenin tam anlamıyla her bir çözüm üzerinde düşünebilir. Ve artık mümkün olmayan çözümler ortadan kaldırılır, kalan çözümler kullanılacak ya da denenecek olarak sırayla numaralandırılır. Oluşturulan olası bu sıralı çözüm listesi, bu olay bir daha oluştuğunda öğrencinin planı haline gelir (Gray,1994).

2.5. İlgili Literatür

Araştırmada sosyal öykü uygulamaları, karikatür sohbetleriyle öğretim uygulamalarıyla ilgili kaynakların taranması amacıyla belirlenen anahtar sözcükler kullanılarak üniversite kütüphanelerinde internet üzerinden elektronik veri tabanlarında (EBSCO-Host, Google, ProQuest, Researchgate) tarama yapılarak araştırmada yer alan konu alanlarına ilişkin kaynaklara ulaşılmıştır. Taramalar sonucu ulaşılan araştırmalarda (a) araştırmaların 1990-2018 yılları arasında olması, (b) araştırmaların hakemli bir dergide yayınlanmış olması, (c) araştırmaların sosyal öykü uygulaması, karikatür sohbetleriyle öğretim uygulaması ve daha çok OSB tanılı çocuklara ilişkin yapılmış yüksek lisans ya da doktora tezi olması ölçütleri kullanılmıştır.

Sosyal öykülerle yapılan araştırmaların taranması amacıyla OSB (autism spectrum disorders), sosyal öyküler (social stories), sosyal beceriler (social skills), sosyal beceri uygulamaları (social skills training), sosyal öykü uygulamaları ve OSB (social story intervention and autism spectrum disorders) gibi anahtar sözcükler kullanılmıştır. Araştırmada karikatür sohbetleriyle yapılan araştırmaları taramak amacıyla OSB (autism spectrum disorders), karikatür sohbetleriyle öğretim (teaching with comic strip conversation), sosyal beceriler ve karikatür sohbetleriyle öğretim (social skills and comic strip conversation intervention) gibi anahtar sözcükler kullanılmıştır.

2.5.1. Sosyal Öykülerle Yapılan Araştırmalar

Alanyazınında sosyal öykülerin; sosyal becerilerin öğretiminde (Aggarwal ve Prusty, 2015; Balçık ve Çiftci- Tekinarslan, 2012; Crozier ve Tincani 2007; Delano ve Snell 2006; ; Golzari, Alamdarloo ve Moradi 2015; Karayazi, Evans ve Filer 2014; Olçay Gül ve Tekin-İftar 2016; Schneider ve Goldstein, 2010; Vandermeer, Beamish, Milford, ve Lang, 2013; Xin ve Sutman 2011) uygun olan davranışların arttırılması, uygun olmayan davranışların azaltılmasında (Chan, O'Reilly, Lang, Boutot, White, Pierce, ve Baker, 2010; Graetz, Mastropieri ve Scruggs, 2008; Kuoch ve Mirenda, 2003; Özdemir 2008; Samuels, 2011; Scattone, Wilczynski, Edwards ve Rabian, 2002; Thompson ve Johnston, 2013; Washburn, 2006; Wright ve Mc Cathren, 2012) sosyal etkileşim ve iletişim becerilerinin öğretiminde (Chan ve O'reilly 2008; Hanley-Hochdorfer, Bray, Kehle ve Elinoff, 2010; Scattone, Tingstrom ve Wilczynski 2006) etkili olduğu görülmektedir.

Aggarwal ve Prusty (2015) yaşları 4 ila 8 yaşında değişen dört OSB'li bireyde sosyal öykülerin bu çocukların sosyal becerileri (insanlarla ilgili olma, değişikliğe adapte olma, görsel tepki, dinlediğine cevap verme, sözel iletişim) üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırmada deneysel araştırma desenlerinden öntest- sontest deneysel desen kullanılmıştır. Araştırma sonunda sosyal öykülerin OSB'li bireylerin sosyal becerilerini arttırdığı bulunmuştur.

Balçık ve Çifci-Tekinarslan (2012) okulöncesi kaynaştırma programında yer alan OSB'li bir öğrenciye kendini tanıtma, yardım ya da bilgi isteme, devam eden etkinliğe katılma becerilerini kazandırma becerilerinin öğretiminde sosyal öykülerin etkiliği incelemişlerdir. Araştırmada, tek denekli araştırma yöntemlerinden davranışlar arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın sonunda, sosyal öyküler aracılığıyla yapılan sosyal beceri öğretiminin etkili olduğu, izleme verilerinde öğretilen becerilerin kalıcı olduğu belirlenmiştir.

Crozier ve Tincani (2007) OSB tanısı almış okul öncesi kaynaştırma öğrencisi olan yaşları 3-5 arasında değişen üç çocuğa uygun sosyal becerilerin kazandırılmasında sosyal öykülerin etkililiğini incelemişlerdir. Araştırmada iki katılımcıda ABAB modeli, bir katılımcıda ise ABCACBC modeli kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda her üç katılımcının da uygun sosyal davranışlarında artış ve uygun olmayan davranışlarında ise bir azalma görüldüğü ve izleme oturumlarında katılımcıların edindikleri bu becerileri sürdürdükleri belirlenmiştir

Delano ve Snell (2006) OSB tanısı bulunan çocukların rica etme, bir durumla ilgili yorum yapma ve dikkatini yöneltme becerilerinin öğretiminde sosyal öykülerin etkililiğini incelemişlerdir. Araştırmaya yaşları 6-9 yaş aralığında olan OSB tanısı bulunan üç katılımcı ve bu katılımcıların normal gelişim gösteren altı akranı katılmıştır. Araştırmada tek denekli araştırma yöntemlerinden katılımcılar arası çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, tüm katılımcılarda belirtilen becerilerin ediniminde sosyal öykülerin etkili bulunduğu ve iki katılımcının da edindikleri becerileri sınıf ortamına genelleyebildikleri görülmüştür.

Golzari ve diğ., (2015) 30 OSB'li erkek çocuğun sosyal becerilerini arttırmada sosyal öykü müdahalelerinin etkisini incelemişlerdir. Araştırmada deneysel araştırma desenlerinden öntest-sontest kontrol gruplu deneysel desen kullanılmıştır. Araştırma sonucunda sosyal öykü müdahale programının öğrencilerdeki sosyal becerileri (görüş alma, etkileşim başlatma, etkileşime cevap verme, etkileşimi devam ettirme) arttırdığı bulunmuştur.

Karayazi ve diğ., (2014) 22 yaşında, lisans eğitimine devam eden OSB'li bir gence sosyal öyküler aracılığıyla burnunu silme ve selamlaşma davranışının öğretiminde sosyal öykülerin etkililiğini incelemişlerdir. Araştırmada tek denekli araştırma modellerinden çoklu başlama düzeyi modeli kullanılmıştır. Araştırmanın bulguları incelendiğinde her iki davranışın öğretiminde sosyal öykülerin etkili olduğu görülmüştür.

Olçay Gül ve Tekin-İftar (2016) geliştirilen "Aile Eğitimi Programı"nın ergenlik dönemindeki OSB tanısı bulunan çocuğa sahip aile üyelerinin sosyal öyküleri uygulama bilgi ve becerisi kazanmaları ve programı tamamlayan aile üyeleri tarafından sunulan sosyal öykülerin ergen bireylerin hedef sosyal becerileri öğrenmeleri üzerindeki etkililiği incelenmiştir. Araştırmada karışık desen kullanılmış, araştırmanın birinci kısmında tek denekli araştırma modeli, ikinci kısmında betimsel model kullanılmıştır. Sosyal öykü yazma ve uygulama becerisini edinen aile üyeleri tarafından sunulan öğretim sonrasında ise ergen bireylerin hedef sosyal becerileri edindikleri, farklı ortamlara ve kişilere genelledikleri görülmüştür. Aile üyelerinden öznel değerlendirme yaklaşımıyla toplanan sosyal geçerlik verileri aile üyelerinin hedef becerilere, sosyal öykülere ve araştırmanın sonuçlarına ilişkin görüşlerinin olumlu olduğunu, sosyal karşılaştırma yaklaşımıyla toplanan sosyal geçerlik verileri ise ergen bireylerin hedef becerilere ilişkin performansının normal gelişim gösteren ergen bireylerin performansıyla benzerlik gösterdiğini ortaya koymuştur.

Schneider ve Goldstein (2010) yaşları 6- 10 arasında değişen OSB'li üç çocuğa görevi yerine getirme becerisinin kazandırılmasında sosyal öykülerin etkililiğini incelemişlerdir. Araştırmada tek denekli araştırma modellerinden katılımcılar arası çoklu başlama düzeyi modeli kullanılmıştır. Araştırma sonunda katılımcılardan birinde hedef davranışta ölçüte ulaşılamadığı ve bu katılımcıda sosyal öykülere ek olarak resimli görsel ipucu kartlarının kullanıldığı görülmüştür. Sonuç olarak iki katılımcıda sosyal öykülerin, bir katılımcıda ise sosyal öykülerle birlikte sunulan resimli görsel ipucu kartlarının görevi yerine getirme becerisinde artışa yol açtığı ve edinilen becerilerin çalışma sona erdikten sonra da sürdürüldüğü görülmüştür.

Vandermeer ve diğ., (2013) 4 yaşındaki üç OSB'li çocuğa masa başında verilen ödevleri tamamlama davranışı öğretiminde ipadde hazırlanan sosyal öykülerin etkiliğini incelemişlerdir. Araştırmada tek denekli araştırma desenlerinden

katılımcılar arası çoklu başlama modeli kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre üç katılımcıdan birinde ipadde hazırlanıp sunulan sosyal öykülerin verilen ödevi tamamlama davranışlarında artışa yol açtığını, ancak; diğer iki katılımcıda ipadde hazırlanan sosyal öykü uygulaması gerçekleştirilmesine karşın ödevi tamamlamada bir artış olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Xin ve Sutman (2011) biri kız biri erkek 9 yaşında OSB'li iki çocuğa sosyal beceri öğretiminde çocukların kendilerinin model olduğu sosyal öykülerin etkililiğini incelenmişlerdir. Araştırmada birinci katılımcıda parmak kaldırarak söz isteme davranışı; ikinci katılımcıda arkadaşlarına "oyun oynayabilir miyim?" diye sorma davranışı hedef davranış olarak belirlenmiştir. Araştırmada hedef davranışlarına ilişkin yazılan sosyal öyküler power-point sunusu olarak hazırlanmış ve power-point sunumu için akıllı tahta kullanılmıştır. Çocuklara akıllı tahtayı nasıl kullanacakları da öğretilerek sunum yapılmıştır. Araştırma sonucunda, her iki katılımcının da belirlenen hedef becerileri edinmelerinde sosyal öykülerin etkili olduğu bulunmuştur.

Tablo 2. Sosyal öykülerin sosyal beceriler üzerindeki etkililiğini inceleyen araştırmalar

Kaynak	Bağımlı Değişken	Katılımcı Ve Özellikleri	Bağımsız Değişken	Araştırma Modeli	Sonuç
Aggarwal ve Prusty, 2015	Sosyal Beceri	4-8 Yaş OSB	Sosyal Öykü	Öntest-Sontest	Etkili
Balçık ve Çifci-Tekinarslan, 2012	Sosyal Beceri	Okulöncesi1 OSB	Sosyal Öykü	Davranışlar Arası Çoklu Yoklama	Etkili
Crozier ve Tincani, 2007	Sosyal Beceri	3-5 Yaş 3 OSB	Sosyal Öykü	ABA/ABCACBC	Etkili
Delano ve Snell, 2006	Sosyal Beceri	6-9 Yaş 3 OSB	Sosyal Öykü	Katılımcılar Arası Çoklu Yoklama	Etkili
Golzari ve diğ., 2015	Sosyal Beceri	30 OSB	Sosyal Öykü	Öntest-Sontest	Etkili
Karayazi ve diğ., 2014	Sosyal Beceri	22 Yaş 1 OSB	Sosyal Öykü	Çoklu Başlama	Etkili
Olçay Gül ve Tekin-İftar, 2016	Sosyal Beceri	17-32 Yaş 4 OSB	Sosyal Öykü	Çoklu Başlama, AB	Etkili
Schneider ve Goldstein, 2010	Sosyal Beceri	6-10 Yaş 3 OSB	Sosyal Öykü	Katılımcılar Arası Çoklu Başlama	Kısmen Etkili
Vandermeer ve diğ., 2013	Sosyal Beceri	3 OSB	Sosyal Öykü	Karışık Desen	Etkili
Xin ve Sutman, 2011	Sosyal Beceri	9 Yaş 2 OSB	Sosyal Öykü	Çoklu Başlama, AB	Etkili

Chan ve diğ., (2010) öğretmen adaylarının genel eğitim sınıflarında 8 yaşında olan üç OSB'li bireyde uygun olan davranışları arttırmak için sosyal öykülerin etkiliğini değerlendirmişlerdir. Araştırmada çocukların sınıf içi uygun davranışları öğrenmelerinde sosyal öykülerin etkili olup olmadığını belirleyebilmek için tek denekli araştırma modellerinden çoklu başlama düzeyi modeli ve sosyal öykülerin uygulanmasının sonra veri toplama ile sosyal öykülerin uygulanmasından bir süre geçtikten sonra veri toplama sürecinin karşılaştırılması için ise dönüşümlü uygulamalar modeli kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, çocukların davranışları üzerinde sosyal öykü uygulamasının hemen ardından veri toplama ile gecikmeli veri toplama arasında belirgin bir farklılık olmadığı, her iki uygulama stratejisinin de aynı oranda etkili olduğu görülmüştür. Yapılan sosyal geçerlik çalışmalarında da davranışların arttığı ve genellenmenin sağlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Graetz ve diğ., (2008) yaşları 12 ve 13 yaşlarında üç OSB'li çocukta uygun olmayan davranışların (yüksek ses tonuyla konuşma, ellerini ve değişik nesneleri ağzına alma, yere oturma) azaltılmasında sosyal öykülerin etkililiğini incelemişlerdir. Araştırmada tek denekli araştırma modellerinden katılımcılararası çoklu başlama modeli kullanılmıştır. Araştırma sonucunda her üç katılımcıda da uygun olmayan davranışların azaldığı genelleme ve izleme çalışmalarında da bunu korudukları bulunmuştur.

Kuoch ve Mirenda (2003) yaşları 3 ve 6 arasında değişen 3 OSB'li bireyde uygun olmayan davranışlarının azaltılmasında sosyal öykülerin etkililiğini incelenmişlerdir. Araştırmanın uygulanması bir katılımcıda ev ortamında annesi tarafından gerçekleştirilmiştir, diğerleriyle ise uygulama okulda araştırmacılar tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmada iki katılımcı için ABA modeli, bir katılımcı ile de ACABA modeli kullanılmıştır. Araştırmada ACABA modelinde, uygulama evresinin B aşamasında sosyal öykü, C aşamasında ise, sosyal öykü, kitap ve anımsatıcı kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde;

katılımcıların uygun olmayan davranışlarında azalma olduğu ve bu azalmanın uygulama sona erdikten sonra da devam ettiği bulunmuştur.

Özdemir (2008) sosyal öykülerin OSB'li olan üç çocuğun yıkıcı davranışları (sandalye devirme, sandalyede uygun şekilde oturma) üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmada tek denekli araştırma modellerinden katılımcılar arası çoklu başlama modeli kullanılmıştır. Ayrıca sosyal öykülerle birlikte katılımcıların uygun tepkide bulunurken çekilen fotoğrafları da sunulmuştur. Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde, her bir katılımcının yıkıcı davranışlarında belirgin bir azalma olduğu ve uygulama sona erdikten sonra da bu değişikliği sürdürdükleri belirlenmiştir.

Samuels ve Stansfield (2012) yaşları 17 ve 32 arasında değişen OSB'li 4 yetişkin bireyde olumlu sosyal davranışların arttırılması, olumsuz olan sosyal davranışların azaltılmasında sosyal öykülerin etkililiğini incelenmişlerdir. Araştırmada tek denekli araştırma modellerinden katılımcılar arası çoklu başlama düzeyi ve sosyal öykülerin silikleştirme aşamasında ise AB modeli kullanılmıştır. Araştırma sonucunda 4 katılımcıda da hedef davranışların arttığı, fakat bu davranışların sürekliliğinin uzun sürmediği bulunmuştur.

Scattone ve diğ., (2002) yaşları 7 ve 15 arasında değişen 3 OSB'li bireyde uygun olmayan davranışların azaltılmasında (sandalye devirme, bakmak, bağırmak) sosyal öykülerin etkililiği incelenmiştir. Araştırmada tek denekli araştırma modellerinden davranışlar arası çoklu başlama modeli kullanılmıştır. Araştırma sonuçları incelendiğinde her üç davranışta da azalma olduğu, uygun davranışların arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Thompson ve Johnston (2013) yaşları 3 ila 5 arasında değişen 3 tane OSB'li okul öncesi öğrencisinde uygun olan davranışların (çember etkinlikleri, dokunsal oyun davranışları, ara öğün zamanında sandalyesinde oturma) öğretiminde sosyal öykülerin etkililiği incelenmişlerdir. Araştırmada tek denekli araştırma

modellerinden katılımcılar arası çoklu başlama modeli kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre üç katılımcıda da uygun olan davranışlarda artış gözlenmiştir. Yapılan sosyal geçerlik çalışmasında da öğrencilerin öğretmenlerinin sosyal öykülerin etkili olduğunu, kendilerinin de rahatlıkla kullanabileceklerini ifade ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Washburn, (2006) 8 ve 11 yaşlarındaki OSB'li iki çocuğa sosyal açıdan uygun davranışları artırmak (vücut ve göz teması, konu üzerinde odaklanmak), uygun olmayan davranışları azaltmak (sınıfta yıkıcı ve tekrarlayıcı davranışlar) için sosyal öykülerin etkililiğini incelemiştir. Araştırmada tek denekli araştırma modellerinden ABAB modeli kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde katılımcıların uygun olan davranışlarının arttığı yıkıcı ve tekrarlayıcı davranışlarının ise azaldığı gözlenmiştir.

Wright ve Mc Cathren (2012) yaşları 4 ve 5 arasında değişen 4 OSB'li okulöncesi öğrencisinde uygun davranışların arttırılması, uygun olmayan davranışların azaltılmasında sosyal öykülerin etkililiğini incelemişler ve bu uygun davranışlar aynı yaş grubundaki ve aynı cinsiyetteki akranlarının davranışlarıyla karşılaştırılmıştır. Araştırmada tek denekli araştırma modellerinden katılımcılar arası çoklu başlama düzeyi modeli kullanılmıştır. Araştırma sonucunda 3 katılımcıda uygun olan davranışların arttığı bir katılımcıda istenilen sonuca ulaşılamadığı, 4 katılımcıda da uygun olmayan davranışların azaldığı tespit edilmiştir. Ayrıca aynı yaş grubundaki ve cinsiyetteki akranlarıyla karşılaştırıldığında katılımcıların hiçbirinin onların düzeyine ulaşamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 3. Sosyal öykülerin uygun olan davranışları arttırma uygun olmayan davranışları azaltma üzerindeki etkililiğini inceleyen araştırmalar

Kaynak	Bağımlı Değişken	Katılımcı Ve Özellikleri	Bağımsız Değişken	Araştırma Modeli	Sonuç
Chan ve diğ., 2010	Uygun davranışlar	9 Yaş 3 OSB	Sosyal Öykü	Davranışlar Arası Çoklu Başlama	Etkili
Graetz ve diğ., 2008	Uygun Olmayan Dav.	12-13 3OSB	Sosyal Öykü	Katılımcılar Arası Çoklu Başlama	Etkili
Kouch ve Mirenda, 2003	Uygun Davranışlar	3-6 Yaş 3 OSB	osyal Öykü	ABA/ACABA	Etkili
Özdemir, 2008	Uygun Olmayan Dav.	3 OSB	Sosyal Öykü	Katılımcılar Arası Çoklu Başlama	Etkili
Samuels ve Stansfield, 2012	Uygun Davranışlar	17-32 Yaş 4 OSB	Sosyal Öykü	Katılımcılar Arası Çoklu Başlama/AB	Etkili
Scattone ve diğ., 2002	Uygun Olmayan Dav.	7-15yaş 3OSB	Sosyal Öykü	Davranışlar Arası Çoklu Başlama	Etkili
Thompson ve Johnston, 2013	Uygun davranışlar	3-5 Yaş 3OSB	Sosyal Öykü	Çoklu Başlama	Etkili
Washburn, 2006	Uygun Davranışlar	8-11 Yaş 2 OSB	Sosyal Öykü	ABAB	Etkili
Wright ve Mc Cathren, 2012	Uygun Davranışlar	4-5 Yaş 4 OSB	Sosyal Öykü	Çoklu Başlama	Etkili

Chan ve O'reilly (2008) yaşları 5 ve 6 olan, okul öncesi eğitimine devam eden 2 OSB'li çocuğa sosyal iletişim davranışlarını (uygun el kaldırma, uygun sosyal girişim başlatma vb.) artırmada sosyal öykülerin etkiliği incelemişlerdir. Araştırmada tek denekli araştırma modellerinden deneklerarası çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Her iki katılımcı için de uygun sosyal davranışlar artmış ve uygun olmayan davranışlar azalmış ve çocukların bu davranışlarındaki artışlarının izleme çalışmalarında devam ettiği belirlenmiştir.

Hanley-Hochdorfer ve diğ., (2010) yaşları 6 ve 12 arasında değişen 4 OSB'li bireye sözel iletişim başlatma ve akranlarına cevap verme davranışlarının öğretiminde sosyal öykülerin etkililiği incelemişlerdir. Araştırmada tek denekli araştırma modellerinden katılımcılar arası çoklu başlama modeli kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre dört katılımcıdan ikisinde sunulan sosyal öykülerin hedef davranışlarda artışa yol açtığı ancak; diğer iki katılımcıda sosyal öykü uygulaması gerçekleştirilmesine karşın hedef davranışlarda bir artış gözlemlenmediği bulunmuştur.

Scattone ve diğ., (2006) yaşları 8-13 arasında 3 OSB tanısı bulunan çocukların sosyal etkileşimlerini arttırmada sosyal öykülerin etkililiğini incelemişlerdir. Araştırmada tek denekli araştırma modellerinden katılımcılar arası çoklu başlama modeli kullanılmıştır. Sosyal öykülerin hazırlanması, sunulması ve uygulanması katılımcıların sınıfında öğretmenleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre iki katılımcıda sosyal öykülerin sosyal etkileşim davranışlarında artışa yol açtığını, ancak; bir katılımcıda sosyal öykü uygulaması gerçekleştirilmesine karşın sosyal etkileşiminde bir artış gözlemlenmediği görülmüştür.

Tablo 4. Sosyal öykülerin sosyal etkileşim ve sözel iletişim becerileri üzerindeki etkililiğini inceleyen araştırmalar

Kaynak	Bağımlı Değişken	Katılımcı Ve Özellikleri	Bağımsız Değişken	Araştırma Modeli	Sonuç
Chan ve O'reilly, 2008	Sosyal İletişim	5-6 Yaş 2 OSB	Sosyal Öykü	Katılımcılar Arası Çoklu Yoklama	Etkili
Hanley-Hochdorfer ve diğ., 2010	Sözel İletişim	6-12 Yaş 4 OSB	Sosyal Öykü	Katılımcılar Arası Çoklu Başlama	Kısmen Etkili
Scattone ve diğ., 2006	Sosyal Etkileşim	8-13yaş 3 OSB	Sosyal Öykü	Katılımcılar Arası Çoklu Başlama	Kısmen Etkili

Alanyazınında sosyal öykülerin oyun becerileri, yemek yeme, el yıkama gibi günlük yaşam becerileri ve kendini kontrol etme gibi becerilerin öğretiminde de etkili bir şekilde kullanıldığını belirten araştırmalar bulunmaktadır.

Barry ve Burlew (2004) yaşları 7 ve 8 olan OSB'li iki çocuğa etkinlikler arası seçim yapma ve seçilen malzemelerle serbest oyun zamanlarında akranlarıyla uygun biçimde oyun oynama becerilerinin öğretiminde sosyal öykülerin etkililiğini incelenmişlerdir. Araştırmada tek denekli araştırma modellerinden çoklu başlama modeli kullanılmıştır. Bulgular, sosyal öykülerin her iki katılımcının hedeflenen becerileri edinmelerinde etkili olduğunu göstermiştir.

Bledsoe, Myles ve Simpson (2003) 13 yaşında OSB'li bir çocuğa yemek yeme becerilerinin kazandırılmasında sosyal öykülerin etkililiğini incelenmişlerdir. Araştırmada katılımcının yemek sırasında problemler yaşadığı belirlenmiş ve bu problemler ağzı yiyecek doluyken konuşma, masaya, giysisine ya da yere yiyecek/içecek dökme, yemekte yüksek sesle konuşma ve ağzını silme gibi problemler olarak belirtilmiştir. Araştırmada ABAB modeli kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, okulda öğle yemeği sırasında yiyecek ve içecek dökülmesi sayısında azalma olduğu ve uygun ağız silme davranışında artma olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hagiwara ve Myles (1999) 7-9 yaşında OSB tanısı bulunan 3 çocuğa el yıkama becerisinin öğretiminde sosyal öykülerin bilgisayar destekli öğretimle birleştirilmesinin etkililiğini incelemişlerdir. Araştırmada tek denekli araştırma modellerinden katılımcılar arası çoklu başlama düzeyi modeli kullanılmıştır. Araştırmanın bulguları incelendiğinde bilgisayar destekli sunulan sosyal öykülerin her bir katılımcıda el yıkama becerisinin öğretiminde etkili olduğu görülmüştür.

Klett ve Turan (2012) yaşları 9 ile 12 arasında olan üç OSB'li kıza menstüral bakım becerilerinin öğretiminde aileleri aracılığıyla sunulan sosyal öykülerin etkisini incelemişlerdir. Araştırmada tek denekli araştırma modellerinden deneklerarası çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Araştırma sonucunda üç deneğin

de beceriyi öğrendikleri, ailelerle bir yıl sonra yapılan görüşmede deneklerin beceriyi devam ettirdikleri ve farklı tip pedlere genelledikleri görülmüştür.

Tablo 5. Sosyal öykülerin günlük yaşam becerileri ve kendini kontrol etme becerileri üzerindeki etkililiğini inceleyen araştırmalar

Kaynak	Bağımlı Değişken	Katılımcı Ve Özellikleri	Bağımsız Değişken	Araştırma Modeli	Sonuç
Barry ve Burlew, 2004	Oyun Bec.	7 Ve 8 Yaş 2 OSB	Sosyal Öykü	Katılımcılar Arası Çoklu Başlama	Etkili
Bledsoe, ve diğ., 2003	Günlük Yaşam Bec.	13 Yaş 1 OSB	Sosyal Öykü	ABAB	Etkili
Hagiwara ve Myles, 1999	Günlük yaşam Bec.	7 Ve 9 Yaş 3 OSB	Sosyal Öykü	Katılımcılar Arası Çoklu Başlama	Etkili
Klett ve Turan, 2012	Günlük Yaşam Bec.	9-12 Yaş 3 OSB Kız	Sosyal Öykü	Katılımcılar Arası Çoklu Yoklama	Etkili

2.5.2. Sosyal Öykü ve Video Modelle Yapılan Araştırmalar

Alanyazın incelendiğinde, sosyal öykülerin video modelle birlikte kullanılarak yapılan araştırmalara rastlanmaktadır.

Acar, Yıkmış, Tekin-İftar (2016) OSB olan çocuğa sahip annelerin sosyal öyküleri hazırlama ve uygulama bilgi ve becerisi ile video modelle öğretim uygulama bilgi ve becerisini kazanmaları; her iki aile eğitim programını tamamlayan anneler tarafından sunulan sosyal öykülerin ve video modelle öğretim uygulamasının çocuklarının hedeflenen sosyal becerileri öğrenmeleri üzerindeki etkililik ve verimliliklerini incelemişlerdir. Araştırmaya yaşları 7-11 arasında değişen ve OSB tanılı üç erkek katılımcı çocuk ile onların anneleri katılmıştır. Araştırmada tek-denekli araştırma modellerinden uyarlamalı dönüşümlü uygulamalar modeli kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, programı başarıyla tamamlayan, anneler tarafından hazırlanarak sunulan öğretim uygulamalarının katılımcı çocukların hedef davranışları edinmeleri üzerinde etkili olduğu, annelerin sosyal öyküleri %100 doğru olarak yazabildiği ve %100 doğru olarak video klip hazırlayabildikleri belirlenmiştir. Aynı zamanda bulgular, annelerin öğrendikleri her iki öğretim uygulamasını yüksek düzeyde güvenilir olarak uygulayabildiğini, bu becerileri sürdürdüklerini ve farklı becerilerin öğretimine ilişkin öykü yazımına genelleyebildiklerini göstermiştir.

Kagohara, Achmad, Meer, Lancioni, O'Reilly, Lang, Marschik, Sutherland, Ramdoss, Green ve Sigafoos (2013) yaşları 10 olan OSB'li iki bireyde sosyal becerilerin öğretiminde sosyal öykü ve video modelle öğretimin etkililiği incelenmişlerdir. Araştırmada tek denekli raştırma modellerinden katılımcılar arası çoklu başlama modeli kullanılmıştır. Sosyal öyküler ipadde okunmuş daha sonra öykülerle ilgili sorular sorulmuştur. Video modelde iki çizgi karakterin birbirini selamladığı videodan yararlanılmıştır. Araştırmanın bulguları incelendiğinde her iki yöntemin de etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Litras, Moore ve Anderson (2010) OSB'li üç yaşında bir çocuğa sosyal iletişim becerilerinin kazandırılmasında sosyal öyküler ve video modelin (katılımcının kendisinin model olduğu) birlikte sunulduğu uygulamanın etkililiğini incelemişlerdir. Araştırmada tek denekli araştırma modellerinden katılımcılar arası çoklu başlama düzeyi modeli kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, uygulamanın çocukların sosyal iletişim becerilerinin kazandırılmasında etkili olduğu bulunmuştur.

O'Handley, Radley ve Whipple (2015) Yaşları 18 ve 19 arasında değişen 5 OSB'li, bir zihin engelli ergende göz kontağı kurma becerisinin öğretiminde, sosyal öyküler, video model ve video modelle birlikte sosyal öykülerin kullanımının etkileri incelenmiştir. Araştırmada denk gruplar arası (counterbalanced across groups) (A/B/B+C ve A/C/C+B) değişen ölçütler modelinin (embedded changing conditions) gömülü olduğu katılımcılar arası çoklu başlama modeli kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre sosyal öykülerin yalnız sunulmasında katılımcıların göz kontağı kurma becerisinde orta düzeyde etkili, sosyal öykü video modelle birlikte sunulduğunda ileri düzeyde etkili olduğu görülmüştür. Video model yalnız sunulduğunda ise katılımcıların göz kontağı kurma becerilerinde daha güçlü düzeyde ilerlemeler olduğu görülmüştür. Sonuçlar, hem öğretimde hem de genelleme aşamasında sosyal öykülerin video modelle öğretime kıyasla daha az etkili olduğunu göstermiştir.

Sansosti ve Powell-Smith (2008) yaşları 6 ve 10 arasında değişen üç OSB'li çocuğa sosyal iletişim becerilerinin öğretiminde bilgisayar destekli sunulan sosyal öyküler ve video modelle sunulan öğretimin etkililiğini incelemişlerdir. Araştırmada tek denekli araştırma modellerinden katılıcılar arası çoklu başlama düzeyi modeli kullanılmıştır. Araştırma sonucunda gerçekleştirilen uygulama paketinin OSB'li çocuklara sosyal iletişim becerilerinin öğretiminde etkili olduğu bulunmuştur.

Turhan ve Vuran (2015) 6 yaşında OSB'li bir çocuğa sosyal becerilerin öğretiminde bilgisayar ortamında sunulan sosyal öykülerin ve video modelle öğretimin etkililik ve verimlilikleri incelenmişlerdir. Araştırmada tek denekli

araştırma modellerinden dönüşümlü uygulamalar modeli kullanılmıştır. Araştırma bulguları sosyal becerilerin öğretiminde video model ile öğretimin sosyal öyküler aracılığıyla öğretime göre daha verimli olduğunu göstermiştir. Uygulama sona erdikten sonra 3., 5. ve 7. haftalarda izleme verileri toplanmış ve deneğin kazandığı beceriyi sürdürdüğü görülmüştür.

Tablo 6. Sosyal öykü ve video modelle yapılan araştırmalar

Kaynak	Bağımlı Değişken	Katılımcı Ve Özellikleri	Bağımsız Değişken	Araştırma Modeli	Sonuç
Acar ve diğ., 2016	Sosyal Beceri	7-11 Yaş 3 OSB	Sosyal Öykü Video Model	Uyarlamalı Dönüşümlü Uygulamalar	Etkili
Kagohara, ve diğ., ,2013	Sosyal Beceri	10 Yaş 2 OSB	Sosyal Öykü Video Model	Katılımcılar Arası Çoklu Başlama	Etkili
Litras ve diğ., 2010	Sosyal İletişim	3 Yaş 1 OSB	Sosyal Öykü Video Model	Davranışlar Arası Çoklu Başlama	Etkili
O'Handley ve diğ., 2015	Sosyal İletişim	18- 19 Yaş 5 OSB	Sosyal Öykü Video Model	(A/B/B+C ve A/C/C+B) Değişen Ölçütler/ Katılımcılar Arası Çoklu Başlama	Video Model Daha Etkili
Turhan ve Vuran, 2015	Sosyal Beceri	6 Yaş 1 OSB	Sosyal Öykü Video Model	Dönüşümlü Uygulamalar Modeli	Video Model Daha Etkili
Sansosti ve Powell-Smith, 2008	Sosyal İletişim	6-10 Yaş 3 OSB	Sosyal Öykü Video Model	Katılımcılar Arası Çoklu Başlama	Etkili

2.5.3. Karikatür Sohbetleriyle Yapılan Araştırmalar

Ahmed-Husain ve Dunsmuir (2014) yaşları 11 ila 14 arasında değişen 3 kız ve 5 erkek OSB'li 8 çocukta problem davranışların azaltılmasında karikatür sohbetlerinin etkililiğini incelemişlerdir. Araştırmada tek denekli araştırma modellerinden davranışlar arası çoklu başlama modeli kullanılmıştır. Araştırma sonucunda karikatür sohbetleri uygulanmasıyla 3 katılımcının problem davranışlarının azaldığı, diğer 5 katılımcını ise davranışlarında bir değişiklik olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Aldughaysh (2017) Yaşları 9 -12 üç OSB'li bireyde sosyal iletişim becerilerini öğretmek için dijital karikatür sohbetlerinin etkililiğini incelemiştir. Araştırmada tek denekli araştırma modellerinden katılımcılar arası çoklu başlama modeli kullanılmıştır. Karikatür sohbetleri üç duygusal alanı (mutluluk ya da heyecan, hüzün ya da acı ve çeşitli toplumsal bağlamlarda korku) tasvir etmek için geliştirilmiştir. Sözlü ve sözsüz empatik yanıtlar aynı oturumlarda eşzamanlı olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, davranışsal yanıtları kodlamak için beş seviyeli iki farklı derecelendirme ölçeği kullanılmıştır. Uygulama aşamasında her üç katılımcıda da empatik yanıtlarda artış olmuş ve bütün uygulama sürecinde derecelendirme ölçeklerinde yüksek puanlar korunmuştur. Genelleme aşamasında ise sözlü ve sözsüz yanıtlarda tutarsız sonuçlar elde edilmiştir.

Glaeser, Pierson ve Frithcmann (2003) OSB'li iki kaynaştırma öğrencisinin sınıf içi ve oyun alanlarındaki problem davranışlarını azaltmada karikatür sohbetlerinin etkililiğini incelemişlerdir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Araştırmada uygulama aşamasında katılımcı öğrencilerle çalışan diğer öğretmenler de yardımcı olmuştur. Uygulamalar bir ay sürmüştür. Araştırmanın sonunda her iki katılımcının da oyun alanında ve sınıf içinde yaşadıkları problem davranışlarında azalma olmuştur. Ayrıca, hayal kırıklığı ve öfke duygularının sıklığında da azalma olmuştur.

Laba (2015) Okul öncesi ve ilkokul öğrencisi olan 43 OSB'li çocukta sosyal davranışların şekillenmesinde karikatür sohbetlerinin etkililiğini incelemiştir. Araştırmada öntest sontest kontrol grupsuz deneysel araştırma desenlerinden yarı deneysel yöntem kullanılmıştır. Değerlendirme aracı olarak A. Jack Wall ve Charlotte TEACCCH Merkezi tarafından geliştirilip Steven R. Love ve Asheville TEACCH Merkezi tarafından uyarlaması yapılan social comfort levels aracı kullanılmış ve gözlem yapılarak değerlendirilmiştir. Değerlendirme aracı sekiz kategoriden oluşmaktadır. Bu kategoriler yakınlık, bakma, kıyaslama, paylaşma, ibişliği, konuşma sırası, kurallar, karşılılığı içeren maddelerden oluşmaktadır Değerlendirme aracı uygulamadan önce öntest olarak, 6 hafta karikatür sohhbetleri uygulandıktan sonra da sontest olarak uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda karikatür sohbetlerinin etkili olduğu bulunmuştur.

Page (2016) OSB'li beş anaokulu kaynaştırma öğrencine hedef sosyal davranışları öğretmede karikatür sohbetlerinin etkisini incelemiştir. Dört katılımcıya karikatür sohbetleriyle öğretilmek için iki hedef beceri seçilmiş ve yöntem olarak tek denekli araştırma modellerinden denekler arası çoklu başlama modeli kullanılmıştır. Beşinci katılımcı için bir hedef beceri seçilmiş ve öğretim modeli tek denekli araştırma modellerinden AB modeli kullanılmıştır. Tekrarlanan ölçümlerle amaçlanan davranışlardaki sıklık ölçülmüştür. Yöntemin etkisi ön test gözlem ve son test gibi ölçümlerle üçlü değerlendirilmiştir. Tekrarlanan ölçümlerin verileri görsel analiz ve etki büyüklüğü analizleriyle değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda karikatür sohbetleriyle öğretim beş katılımcının üçünde etkili olduğu bulunmuştur.

Pierson ve Glaeser (2005) yaşları 6 ila 10 arasında değişen 4 öğrenme güçlüğü olan öğrenciye uygun olmayan davranışların azaltılması ve uygun olan davranışların arttırılmasında karikatür sohbetlerinin etkililiği incelenmişlerdir. Araştırma karikatür sohbetlerini uygulamayı bilen iki öğretmen tarafından yürütülmüştür. Araştırmada veri toplamak için nitel ve anekdotsal yöntem kullanılmıştır. Araştırma sonucunda 4 katılımcıda da uygun olmayan davranışlar azalmış uygun davranışlarda artma olduğu gözlenmiştir. Ayrıca 4 katılımcıda da

karikatür sohbeti uygulamasından sonra sosyal durumlara çözüm bulma becerisi artmıştır.

Pierson ve Glaeser (2007) yaşları 6, 7, 8 olan 3 OSB'li öğrencide sosyal doyumu arttırmak ve yalnızlığı azaltmak İçin karikatür sohbetlerinin etkililiğini incelemişlerdir. Birinci katılımcıda (oyun alanlarında oyun oynarken uygun el ve ayak kullanımını arttırma), ikinci katılımcıda (göz teması ve uygun ses tonuyla sosyal selamlaşmayı arttırma), üçüncü katılımcıda (oyunda hata ya da kötü seçim yaptığında akranlarından özür dileme) hedef davranış olarak belirlenmiştir. Araştırmada uygulama bir özel eğitim öğretmeni ve 2 yardımcı öğretmen tarafından 6 hafta uygulanmıştır. Araştırmada veri toplamak için nitel ve anekdotsal yöntem kullanılmıştır. Araştırma sonucunda 3 katılımcı da da (birinci katılımcıda %75, ikinci katılımcıda %50, üçüncü katlımcıda %66) hedef davranışlarda artış gözlenmiştir.

Robinson (2008) OSB'li iki öğrenciye özel ders zamanında yapılandırılmış sohbet tekniğinin etkisini incelemiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Öğrenciler uygulama öncesi, uygulama sırası ve uygulama sonrası gözlem yapılarak değerlendirilmiştir. Birinci öğrencide uygulamacı karikatür sohbetlerini öğrencinin öğrenme faaliyetlerini attırmak, öğrenme dışı (tekrarlar, küfür vb.) azaltmak için kullanmıştır. İkinci öğrencide karikatür sohbetleri öğretmenle iletişim becerilerini arttırmak ve yeni bilgi verme becerilerini arttırmak için kullanılmıştır. Araştırmanın sonunda her iki katılımcının da hedef becerilerinde artış gözlenmiştir.

Vivian, Hutchins ve Prelock (2012) aile odaklı işbirliğine dayalı karikatür sohbetlerini geliştirmeyi ve uygulamayı amaçlamışlardır. Araştırmaya bir anne baba ve onların 8 yaşındaki OSB'li kızı katılmıştır. Bir araştırma ekibi tarafından ebeveynlere, karikatür sohbetlerinin uygun şekilde uygulanmasını desteklemek için 6 haftalık yüzyüze ve telepratik tekniklerle geribildirimli eğitim ve uygulama semineri verilmiştir. Araştırmada nicel ve nitel veriler ana-babayla görüşme yapılarak

toplanmıştır. Araştırma sonucunda ebeveynlerin çocuklarıyla yaptıkları uygulamada başarılı oldukları bulunmuş ve ayrıca ebeveynler karikatür sohbetlerini kullanmanın pratik ve kolay olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 7. Karikatür sohbetleriyle yapılan araştırmalar

Kaynak	Bağımlı Değişken	Katılımcı Ve Özellikleri	Bağımsız Değişken	Araştırma Modeli	Sonuç
Ahmed-Husain ve Dunsmuir, 2014	Problem Davranışlar	11-14 Yaş 8 OSB	Karikatür Sohbetleri	Davranışlar Arası Çoklu Başlama	Kısmen Etkili
Aldughaysh, 2017	Sosyal İletişim	9-12 Yaş 3 OSB	Karikatür Sohbetleri	Katılımcılar Arası Çoklu Başlama	Kısmen Etkili
Glaeser ve diğ., 2003	Problem Davranışlar	2 OSB	Karikatür Sohbetleri	Durum Çalışması	Etkili
Laba, 2015	Sosyal Beceri	43 Okul Öncesi Ve İlkokul Öğrencisi OSB	Karikatür Sohbetleri	Yarı Deneysel	Etkili
Page, 2016	Sosyal Beceri	Okul Öncesi 5 OSB	Karikatür Sohbetleri	Katılımcılar Arası Çoklu Başlama/ AB Modeli	Kısmen Etkili
Pierson ve Glaeser, 2005	Uygun Olmayan Davranışlar	6-10 Yaş 4 Öğrenme Güçlüğü	Karikatür Sohbetleri	Nitel Ve Anekdotsal	Etkili
Pierson ve Glaeser, 2007	Sosyal Beceri Sosyal İletişim Sosyal Beceri	6,7,8 Yaş 3 OSB	Karikatür Sohbetleri	Nitel Ve Anekdotsal	Kısmen Etkili
Robinson, 2008	Problem Davranışlar Sosyal İletişim	2 OSB	Karikatür Sohbetleri	Durum Çalışması	Etkili
Vivian ve diğ., 2012	Sosyal Beceri	8 Yaş 1 OSB ve 1 Anne ve Baba	Karikatür Sohbetleri	Nitel ve Nicel Karma	Etkili

2.5.4. Karikatür Sohbetleriyle ve Sosyal Öykü ile Yapılan Araştırmalar

Howell (2005) OSB'li öğrencilerin öğretmenleriyle Carol Gray'in sosyal hikâyeler ve karikatür sohbetleri sosyal müdahalelerinin sınıfta uygulanmasının etkili olup olmadıklarını incelemiştir. Öğretmenlerin sınıfta sosyal öykü ve karikatür sohbetlerinin etkililiğini değerlendirmeleri için anket hazırlanarak değerlendirme yapılmıştır. Araştırmanın sonunda, öğretmenlerin büyük çoğunluğunun sosyal öyküleri kullandığı ve etkili bulduğu, karikatür sohbetlerini öğretmenlerin %15'nin kullandığı ancak, etkili bulduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hutchins ve Prelock (2006) aile odaklı işbirliğine dayalı sosyal öyküleri ve karikatür sohbetlerinin geliştirilmesi ve uygulanmasının etkililiğini incelemişlerdir. Araştırmaya iki anne ve onların yaşları 6 ve 12 olan OSB'li çocukları katılmıştır. Araştırmada A-B modeli kullanılmıştır. Uzmanlar tarafından ailelere evde sosyal öykü ve karikatür sohbetlerini nasıl uygulayacakları ile ilgili açıklamalar yapılmış ve aileler evde altı haftalık bir uygulama yapmıştır. Araştırmanın sonucunda katılımcılardan birinde uygun olan davranışlar artmış ve anne bunu büyük bir atılım olarak değerlendirmiştir. Diğer katılımcıda ise uygun olan davranışlarda artış olmuş fakat ilk katılımcıdaki kadar etkili olmamıştır.

Rogers ve Myles (2001) 14 yaşındaki OSB'li bir öğrenciye sosyal becerilerin (arkadaşlarıyla sohbet başlatma) öğretiminde sosyal öykü ve karikatür sohbetlerinin etkiliğini incelemişlerdir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Araştırmanın bulguları incelendiğinde katılımcının sosyal davranışları değişerek sosyal becerilerinde artış gözlenmiştir. Ayrıca katılımcı sosyal öykü ve karikatür sohbetlerini kullanmaktan memnun kaldığını ve bu uygulamaları okul dışındaki ortamlarda da (evde, otobüste vb) kullanacağını ifade etmiştir.

Tablo 8. Karikatür sohbetleriyle ve sosyal öykü ile yapılan araştırmalar

Kaynak	Bağımlı Değişken	Katılımcı Ve Özellikleri	Bağımsız Değişken	Araştırma Modeli	Sonuç
Howell, 2005	Sosyal Müdahale	90 Özel Eğitim Öğretmeni	Karikatür Sohbetleri Sosyal Öykü	Nicel	Etkili
Hutchins ve Prelock, 2006	Uygun Olan Davranışlar	6 ve 12 Yaş 2 OSB ve İki Anne	Karikatür Sohbetleri Sosyal Öykü	A-B Modeli	Kısmen Etkili
Rogers ve Myles, 2001	Sosyal Beceri	14 Yaş 1 OSB	Karikatür Sohbetleri Sosyal Öykü	Durum Çalışması	Etkili

Sonuç olarak alanyazınında yapılan araştırmalarda sosyal öykülerin; sosyal becerilerin öğretiminde, uygun olan davranışların arttırılması ve uygun olmayan davranışların azaltılmasında, sosyal etkileşim ve iletişim becerilerinin öğretiminde, günlük yaşam ve oyun becerilerinin öğretiminde etkili olarak kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca, alanyazın incelendiğinde, sosyal öyküler ile video modelin birlikte kullanılarak yapıldığı araştırmalara da rastlanmaktadır. Alanyazında problem davranışları azaltmak, sosyal etkileşimi arttırmak ve sosyal becerilerin öğretimi için karikatür sohbetlerinin etkili olarak kullanıldığı görülmektedir. Ancak sosyal öykü ve karikatür sohbetlerinin birlikte kullanılarak yapıldığı araştırma sayısı (Rogers ve Myles, 2001; Howell, 2005; Hutchins ve Prelock, 2006) ise sınırlı sayıdadır. Bu nedenle bu iki yöntemin sosyal becerilerin öğretiminde birlikte kullanılarak etkililiklerinin değerlendirileceği araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

3. Yöntem

Bu bölümde katılımcılar, ortam ve araç-gereçler, araştırma modeli, deney süreci, veri toplama ve verilerin analizi, güvenirlik ve sosyal geçerlik konularına ilişkin ayrıntılı açıklamalar yer almaktadır.

3.1. Katılımcılar

Araştırmada katılımcı çocuklar, uygulamacı ve gözlemciler olmak üzere üç katılımcı grubu yer almıştır. İzleyen bölümde her üç katılımcı grubuna ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1.1. Katılımcı Çocuklar

Araştırmanın katılımcıları OSB tanısı olan beş çocuktur. Katılımcı çocukların annelerinden çalışmaya katılmaları izin yazısı alınarak çalışmaya başlanmıştır (Bkz. Ek 1). Katılımcıların dördü asil biri yedek olarak belirlenmiştir. Katılımcı çocukların ikisi ikiz kardeştirler. Denek kaybı yaşanmaması üzerine yedek katılımcı uygulamaya dahil edilmemiştir. Çalışmada katılımcıların gerçek isimleri yerine kod isimler kullanılmıştır. Katılımcıların, bu çalışmayı yerine getirebilmesi için bazı önkoşul özelliklere sahip olmaları istenmiştir Katılımcı çocuklarda aranan bu önkoşul özellikler 1) görsel ve işitsel uyaranlara en az beş dakika süreyle dikkatini yöneltme, 2) yönergeleri takip edebilme, 3) dinleme becerisine sahip olma ve 4) kendisine söylenen ya da yapılan davranış karşısında düşündüğünü ifade etme 5) kendisine okunan metni anlama, 6) resim çizme becerilerine sahip olma, 7) deneklere sosyal öykü ve karikatür sohbetleri uygulaması yoluyla daha önce sosyal beceri öğretiminin yapılmamış olmasıdır. İzleyen bölümde, araştırmaya katılan katılımcı çocuklar için belirlenen önkoşul özellikler ve bu önkoşul özelliklerin nasıl sınandığına ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

1) *Görsel ve işitsel uyaranlara en az beş dakika süreyle dikkatini yöneltme:* Katılımcılarda bu becerinin var olup olmadığını değerlendirmek için, katılımcıların devam ettikleri Rehabilitasyon Merkezinde her bir katılımcı en az bir ders saati gözlem yapılarak, en az beş dakika süre ile dikkatlerini yöneltip yöneltmediklerine bakılmıştır. Bir ders saatinde katılımcı çocuklar için yap-boz yapma, verilen basit bulmacaları çözme, okunan okuma parçalarını dinleme ve bu parçayla ilgili soruları yanıtlama gibi etkinlikler yapılarak çocuklar gözlenmiştir. Dört katılımcının da en az beş dakika süre ile dikkatlerini verilen uyaranlara yönelttikleri ve bu önkoşul özelliğe sahip oldukları belirlenmiştir.

2) *Yönergeleri takip edebilme:* Katılımcıların devam ettikleri Rehabilitasyon Merkezinde en az bir ders saati gözlem yapılarak, ders sırasında öğretmenlerinin verdikleri yönergeleri takip edip etmedikleri değerlendirilmiş ve katılımcıların bu önkoşul özelliğe sahip olduğu belirlenmiştir.

3) *Dinleme becerisine sahip olma:* Bu beceriyi değerlendirebilmek için öğretmenleri tarafından, her bir katılımcının düzeyine uygun basit birer öykü okunmuştur. Katılımcılar okunan öyküyü dinlerken takip edilmiş ve daha sonra katılımcılara dinlediği öykülerle ilgili basit iki üç soru yöneltilerek yanıtlamaları istenmiştir. Verdikleri yanıtlar doğrultusunda katılımcıların bu önkoşul özelliğe sahip oldukları belirlenmiştir.

4) Kendisine söylenen ya da yapılan davranış karşısında düşündüğünü ifade etme: Bu beceriyi değerlendirebilmek için öğretmenleri tarafından katılımcılara kısa birer öykü okunmuş ve bu öykü okuma sırasında öykünün kahramının yerine kendilerini koymaları istenmiştir. Kahramana söylenen bir cümle ya da davranış karşısında kahramanın yerinde olsalar ne düşünürlerdi, bunu cevaplamaları istenmiştir. Verdikleri cevaplar doğrultusunda katılımcıların bu önkoşul beceriye sahip oldukları belirlenmiştir.

5) *Kendisine okunan metni anlama:* Katılımcılara önceden belirlen kısa bir öykü okunarak bu öyküyle ilgili 5N1K (“ne, ne zaman, nerede, nasıl, neden, kim”) soruları sorulmuş ve sorulara verilen doğru yanıtların sayısı dikkate alınarak katılımcıların bu önkoşul özelliğe sahip olduğu belirlenmiştir.

6) *Resim becerilerine sahip olma:* Katılımcı çocuklarla bir ders saati zaman geçirilmiş bu ders saatinde katılımcılardan içinde insan figürlerinin yer aldığı istedikleri bir konuda basit birer resim çizmeleri istenmiştir. Çizilen resimler değerlendirilerek, katılımcıların bu önkoşul özelliğe sahip olduğu belirlenmiştir.

7) *Deneklere sosyal öykü ve karikatür sohbetleri uygulaması yoluyla daha önce sosyal beceri öğretiminin yapılmamış olması:* Katılımcılarla çalışan öğretmen ve katılımcıların aileleriyle yapılan görüşmeler sonucunda bu yöntemlerle sosyal beceri öğretimin yapılmadığı belirlenmiştir.

Araştırmada, Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği-2-Türkçe versiyonu (GOBDÖ-2-TV) katılımcı çocukların annelerinden alınan bilgiler doğrultusunda uygulanmış ve katılımcıların otistik bozukluk indeksi puanları belirlenmiştir. Utku 10 yaşında OSB’li bir çocuktur. Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği-İki-Türkçe Versiyonu (GOBDÖ-2-TV)’na göre Otizm Bozukluk İndeksi 77’dir. Ortaokul 5. Sınıfa devam etmekte aynı zamanda da haftada 3 saat özel bir rehabilitasyon merkezinde bireysel eğitim almaktadır. Büyük kas ve küçük kas becerilerine sahiptir. Utku, alıcı dil ve ifade edici dil becerilerine sahiptir. Matematik dersinde verilen dört işlem becerilerini yapabilmekte, dört işlemle ilgili basit problemleri çözebilmekte, kesirlerle ilgili basit işlemleri yapabilmektedir. Resim dersiyle ilgili becerilerden boyama çalışmalarını, yırtma yapıştırma çalışmalarını ve ilgilendiği konularla ilgili resim çizme çalışmaları yapabilmektedir. Resimlerinde özellikle izlediği film karakterlerini ve oynadığı oyunlardaki karakterleri çizmektedir. Okuma yazma becerisine sahiptir. Düzeyine uygun öyküleri okuyabilmekte ipucu verildiğinde öyküyle ilgili soruları yanıtlayabilmektedir. Aile bireyleri ve tanıdığı kişilerle iletişim başlatmakta ve

devam ettirmektedir. Sosyal becerilerden (merhaba, kendini tanıtma, teşekkür etme, özür dileme, yönergelere uyma, yardım etme gibi) becerilerine sahiptir. Utku, görevini yaparken sırasında yerinde oturmamakta, işini ya da ödevini zamanında bitirmemekte ve sınıfta arkadaşlarını rahatsız etmektedir.

Emre 11 yaşında OSB'li bir çocuktur. Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği-İki-Türkçe Versiyonu (GOBDÖ-2-TV)'na göre Otizm Bozukluk İndeksi 107'dir. Ortaokul 5. Sınıfa devam etmekte aynı zamanda da haftada 2 saat özel bir rehabilitasyon merkezinde bireysel eğitim almaktadır. Büyük kas ve küçük kas becerilerine sahiptir. Emre, alıcı dil ve ifade edici dil becerilerine sahiptir. Matematik dersinde verilen basit dört işlem becerilerini yapabilmekte, dört işlemle ilgili basit problemleri yardımla çözebilmektedir. Resim dersiyle ilgili becerilerden boyama çalışmalarını, yırtma yapıştırma çalışmalarını ve ilgilendiği konularla ilgili basit düzeyde resim çizme çalışmaları yapabilmektedir. Okuma yazma becerisine sahiptir. Düzeyine uygun öyküleri okuyabilmekte ipucu verildiğinde öyküyle ilgili soruları yanıtlayabilmektedir. Aile bireyleri ve tanıdığı kişilerle iletişim başlatmaktadır, iletişimi zorlamayla devam ettirmektedir. Sosyal becerilerden (merhaba, kendini tanıtma, yönergelere uyma gibi) becerilerine sahiptir. Emre birine yardım etmesi gerektiğinde yardım etmemekte, birinden bir şey isterken lütfen deyip, kişi ona istediğini verdiğinde teşekkür etmemektedir. Grupla işbirliği yaparak çalışma devam ettirememektedir.

Ekrem 11 yaşında OSB'li bir çocuktur. Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği-İki-Türkçe Versiyonu (GOBDÖ-2-TV)'na göre Otizm Bozukluk İndeksi 107'dir. Ekrem Emre'nin ikiz kardeşidir. Ortaokul 5. Sınıfa devam etmekte aynı zamanda da haftada 2 saat özel bir rehabilitasyon merkezinde bireysel eğitim almaktadır. Büyük kas ve küçük kas becerilerine sahiptir. Alıcı dil ve ifade edici dil becerilerine sahiptir. Matematik dersinde verilen basit dört işlem becerilerini yapabilmekte, dört işlemle ilgili basit problemleri yardımla çözebilmektedir. Resim dersiyle ilgili becerilerden boyama çalışmalarını, yırtma yapıştırma çalışmalarını ve ilgilendiği konularla ilgili basit düzeyde resim çizme çalışmaları yapabilmektedir.

Okuma yazma becerisine sahiptir. Düzeyine uygun öyküleri okuyabilmekte ipucu verildiğinde öyküyle ilgili soruları yanıtlayabilmektedir. Aile bireyleri ve tanıdığı kişilerle iletişim başlatmaktadır, iletişimi devam ettirmesi için yönlendirmeye gerek duymaktadır. Sosyal becerilerden (merhaba, yönergelere uyma gibi) becerilerine sahiptir. Ekrem birine yeni girdiği ortamlarda kendini tanıtamamakta ancak ipucu verilirse bunu gerçekleştirmektedir. Sınıfta boş zamanlarını değerlendirememekte bu da sıkılmasına neden olmaktadır.

Sait Kerem 12 yaşında OSB'li bir çocuktur. Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği-İki-Türkçe Versiyonu (GOBDÖ-2-TV)'na göre Otizm Bozukluk İndeksi 97'dir. Sait ortaokul 6. Sınıfa devam etmektedir. Bunun yanı sıra bir özel rehabilitasyon merkezinde haftada 3 saat bireysel eğitim almaktadır. Büyük kas küçük kas becerilerine sahiptir. Sait alıcı dil ve ifade edici dil becerilerine sahiptir. Sait matematik dersinde verilen dört işlem becerilerini yapabilmekte, dört işlemle ilgili basit problemleri çözebilmektedir. Resim dersiyle ilgili becerilerden boyama çalışmalarını, yırtma yapıştırma çalışmalarını ve ilgilendiği konularla ilgili resim çizme çalışmaları yapabilmektedir. Okuma yazma becerisine sahiptir. Düzeyine uygun öyküleri okuyabilmekte ipucu verildiğinde öyküyle ilgili soruları yanıtlayabilmektedir. Aile bireyleri ve tanıdığı kişilerle iletişim başlatmakta ve devam ettirmektedir. Sosyal becerilerden (merhaba, kendini tanıtma, teşekkür etme, özür dileme gibi) becerilerine sahiptir. Sait bir etkinliği bitirdiğinde yeni bir etkinlik başlatamamakta ve eşyalarını ve yiyeceğini başkalarıyla özellikle akraba çocuklarıyla paylaşmamaktadır. Tablo 9'da araştırmadaki katılımcı çocukların demografik özelliklerine yer verilmektedir.

Tablo 9. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Adı	Yaşı	Cinsiyeti	Tanısı	GOBDÖ-2-TV Puanı
Utku	10	Erkek	OSB	77
Emre	11	Erkek	OSB	107
Ekrem	11	Erkek	OSB	107
Sait	12	Erkek	OSB	97

3.1.2. Uygulamacı

Çalışmayı araştırmacı yürütmüştür. Araştırmacı, özel eğitim alanında lisans ve zihin engellilerin eğitimi alanında yüksek lisans derecelerine sahiptir. Ayrıca araştırmacı 11 yıllık öğretmenlik deneyimine sahip ve altı yıldır özel eğitim bölümünde öğretim görevlisi olarak görev yapmaktadır.

3.1.3. Gözlemciler

Araştırmanın uygulama güvenirliliği ve gözlemciler arası güvenirlik verileri özel eğitim alanında çalışan iki uzman tarafından toplanmıştır. Gözlemcilerin her ikisi de özel eğitim alanında öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Gözlemcilere araştırmanın verilerinin nasıl puanlanacağı ve puanlama ölçütleri anlatılmıştır. Gözlemcilerden bu ölçütlere göre kamera kayıtlarını izlemeleri ve katılımcı çocukların davranışlarını puanlamaları istenmiştir.

3.2.Ortam

Araştırma katılımcı çocukların devam ettiği özel bir rehabilitasyon merkezi'nde yürütülmüştür. Araştırmanın bu merkezde yürütülmesi için araştırmanın amacı, önemi, katılımcı özellikleri, alana getireceği katkılar vb. ile ilgili bir dilekçe yazılarak il Milli Eğitim Müdürlüğü'nden izin alınmıştır. İzin yazısı için (Bkz. Ek 2).

Araştırmanın başlama düzeyi ve öğretim oturumu, izleme çalışmaları, katılımcı çocukların devam ettikleri bu özel rehabilitasyon merkezinde kendi derslerinin olduğu bireysel eğitim sınıflarında yapılmıştır. Genelleme çalışmaları da yine aynı kurum bünyesinde farklı sınıflarda ve becerilerle ilgili olarak bahçede, koridorda vb. gerçekleştirilmiştir. Sınıflarda bir masa, öğrenci için bir sandalye, öğretmen için bir sandalye ve gerektiğinde çalışmada yardımcı olacak diğer bireyler için birer sandalye bulunmaktadır.

3.3.Araç-Gereçler

Uygulamada kullanılacak araç-gereçler katılımcılarla çalışılacak becerilere göre seçilmiştir. Sosyal öyküler kullanarak katılımcı çocuklarla öğretim sunma sürecinde, Gray (2000) tarafından belirlenen sosyal öykü yazma kuralları doğrultusunda hazırlanmış olan resimli öyküler kullanılmıştır. Öyküler için öykü kitabı oluşturulmuş (Ek 3) ancak kullanışlılık açısından uygulamalar sırasında öyküler ve öykülere ait sorular birer yaprak şeklinde kullanılmıştır. Karikatür sohbetleriyle öğretim sürecinde sekiz bölümden oluşan A4 fotokopi kâğıtları (Ek 4) kurşun kalemler ve silgi kullanılmıştır.

Ayrıca, araştırmada uygulama güvenirliği ve gözlemciler arası güvenirlik verilerinin toplanması için video kamera ve çalışma boyunca gerçekleştirilen oturumların görüntülerinin kaydedildiği harici harddisk, katılımcıların performansına ilişkin kayıt tutmak üzere her bir hedef beceri için yoklama, izleme ve genelleme

oturumları veri toplama formları ve öğretim oturumları veri toplama formları kullanılmıştır. Sosyal geçerlik verilerinin toplanması için de sosyal geçerlik veri formları kullanılmıştır.

3.4. Öğretimin Planlanması

Araştırmada katılımcı çocuklara sosyal öykü ve karikatür sohbetleriyle öğretilmek amacıyla, katılımcı çocukların anneleri, devam ettikleri okuldaki sınıf öğretmenleri ve devam ettikleri rehabilitasyon merkezindeki öğretmenlerine Çifci ve Sucuoğlu (2012) tarafından oluşturulan sosyal beceri kontrol listesi (Ek 5) uygulanarak çocuklardaki eksik olan sosyal becerileri belirlemeleri istenmiştir. Kontrol listelerinin değerlendirilmesi sonucunda, annelerin ve iki öğretmenin öncelikli olarak öğretilmesine karar verdikleri sosyal becerilerin öğretilmesine karar verilmiştir.

Utku'nun annesi ve iki öğretmeninin değerlendirme sonuçları incelendiğinde, Utku'nun görevini yaparken sırasında yerinde oturmadığı, işini ya da ödevini zamanında bitirmediği ve sınıfta arkadaşlarını rahatsız ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Utku için, sosyal öykü uygulamasıyla " işini ödevini zamanında bitirme", karikatür sohbetleri uygulamasıyla "görevini yaparken sırasında oturma" becerilerinin öğretimine karar verilmiştir.

Utku için hedef beceriler seçildikten sonra sosyal öykü uygulaması için " işini ödevini zamanında bitirme" becerisiyle ilgili iki tane sosyal öykü yazılmıştır. Hedef beceriyle ilgili olarak yazılan öyküler ve sosyal öykü yazma değerlendirme formu (Ek 6), özel eğitim alanında çalışan, OSB'li çocuklar ve sosyal öykü öğretim uygulamaları ile ilgili çalışmaları bulunan üç uzmana gönderilerek, öyküleri değerlendirmeleri istenmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonunda yazılan sosyal öykülerin uygun bir şekilde yazıldığı belirtilerek öykülere son şekli verilmiştir.

Emre ve Ekrem'in annesi ve iki öğretmeninin değerlendirme sonuçları incelendiğinde, Emre'nin birine yardım etmesi gerektiğinde yardım etmediği, birinden bir şey isterken lütfen deyip, kişi ona istediğini verdiğinde teşekkür etmediği, grupla işbirliği yaparak çalışma devam ettiremediği belirlenmiştir. Emre için, sosyal öykü uygulamasıyla "yardım etme", karikatür sohbetleri uygulamasıyla "lütfen ve teşekkür etme" becerilerinin öğretimine karar verilmiştir. Ekrem'in ise sınıfta boş zamanını değerlendiremediği, yeni bir ortama girdiğinde ya da yeni biriyle karşılaştığında kendini tanıtamadığı belirlenmiş ve sosyal öykü uygulamasıyla "sınıfta boş zamanını kullanma", karikatür sohbetleri uygulamasıyla " kendini tanıtma" becerilerinin öğretimine karar verilmiştir.

Emre ve Ekrem için hedef beceriler seçildikten sonra Emre'nin sosyal öykü uygulaması için "yardım etme" becerisiyle ilgili ve Ekrem'in sosyal öykü uygulaması için "sınıfta boş zamanını kullanma" için iki tane sosyal öykü yazılmıştır. Hedef beceriyle ilgili olarak yazılan öyküler ve sosyal öykü yazma değerlendirme formu (Ek 6), özel eğitim alanında çalışan, OSB'li çocuklar ve sosyal öykü öğretim uygulamaları ile ilgili çalışmaları bulunan üç uzmana gönderilerek, öyküleri değerlendirmeleri istenmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonunda yazılan sosyal öykülerin uygun bir şekilde yazıldığı belirtilerek öykülere son şekli verilmiştir.

Sait Kerem'in annesi ve iki öğretmeninin değerlendirme sonuçlarına göre Sait Kerem bir etkinliği bitirdiğinde yeni bir etkinlik başlatamadığı, eşyalarını ve yiyeceğini başkalarıyla özellikle akraba çocuklarıyla paylaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sait Kerem için sosyal öykü uygulamasıyla "yeni bir etkinlik başlatma", karikatür sohbetleri uygulamasıyla "eşyalarını/ yiyeceğini paylaşma" becerilerinin öğretimine karar verilmiştir.

Sait Kerem için hedef beceriler seçildikten sonra sosyal öykü uygulaması için "yeni bir etkinlik başlatma" becerisiyle ilgili iki tane sosyal öykü yazılmıştır. Hedef beceriyle ilgili olarak yazılan öyküler ve sosyal öykü yazma değerlendirme

formu (Ek 6), özel eğitim alanında çalışan, OSB'li çocuklar ve sosyal öykü öğretim uygulamaları ile ilgili çalışmaları bulunan üç uzmana gönderilerek, öyküleri değerlendirmeleri istenmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonunda yazılan sosyal öykülerin uygun bir şekilde yazıldığı belirtilerek öykülere son şekli verilmiştir.

3.5. Araştırma Modeli

OSB'li bireylere sosyal becerilerin öğretiminde sosyal öyküler ve karikatür sohbetleriyle öğretim uygulamasının sunumunun etkililik ve verimliliklerinin karşılaştırıldığı bu araştırmada tek-denekli araştırma modellerinden uyarlamalı dönüşümlü uygulamalar modeli kullanılmıştır. Sosyal öykülerin ve karikatür sohbetleriyle öğretim uygulamasının sunulması araştırmacı tarafından kestirilemeyen bir sıralamayla uygulanmış ve bu sıralama yansız atama yoluyla belirlenmiştir.

Uyarlamalı dönüşümlü uygulamalar modeli, iki ya da daha fazla bağımsız değişkenin, iki ya da daha fazla geriye dönüşü olmayan bağımlı değişken üzerindeki etkililiklerinin karşılaştırıldığı bir modeldir (Wolery, Gast ve Hammond, 2010). Uyarlamalı dönüşümlü uygulamalar modelinde deneysel kontrolün kurulup kurulmadığını belirlemek için karşılaştırma aşamasında toplanan verilerin düzey ve eğilimlerinde meydana gelen değişiklikler karşılaştırılmaktadır. Bu modelde deneysel kontrol bir bağımsız değişkenle ilişkili bağımlı değişkenin eğiliminde ya da düzeyindeki değişikliğin, diğer bağımsız değişken ya da değişkenlerle ilişkili bağımlı değişkenlerden daha hızlı gerçekleşiyor olmasıyla sağlanmaktadır (Wolery ve diğ., 2010; Kurt, 2012). Bu nedenle araştırmada yer alan her bir bağımsız değişken için eşit zorluk düzeyinde, işlevsel olarak benzer; fakat birbirinden bağımsız olan iki beceri seçilmesi planlanarak öğretim süreçlerinin birbirini etkileme olasılığı en aza indirilmeye çalışılmıştır. Davranışların eşit zorluk düzeyinde olup olmadığını belirlemek için okul çağı çocukları için genelde sınıf düzeyinin ölçüt alındığı ve sınıf düzeyinin aynı olduğu, aynı akademik alandaki beceriler arasından eşit zorluk düzeyinde oldukları varsayılan becerilerin eşlenebileceği belirtilmektedir. Erken

çocukluk dönemindeki çocuklarda ise deneysel analiz ve mantık analizi olmak üzere iki uygulamadan söz edilmektedir. Deneysel analiz, davranışların ölçüt karşılanıncaya değin eşit ya da birbirine yakın deneme sayısı gerektirmesi olarak değerlendirilmektedir. Mantık analizinde ise kazandırılması hedeflenen davranış için katılımcının sergilemesi beklenen deneme sayısı ya da zincirleme bir davranış olduğunda katılımcının sergilemesi beklenen davranış sayılarının birbirine eşit ya da yakın olması dikkate alınmaktadır. Bu araştırmada mantık analizine yer verilerek, öğretilmek üzere seçilen hedef becerilerin deneme sayısının eşit olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca, araştırmada dış etmenleri kontrol etmek için araştırma öncesi katılımcı çocukların öğretmenleri ve aileleri ile görüşme yapılarak, katılımcı çocuklarla çalışılacak hedef becerilerle ilgili herhangi bir çalışma yapmamaları istenmiştir. Araştırmanın uygulamalarında bağımlı değişken ile bağımsız değişken arasındaki işlevsel ilişkiyi ortaya koymak için deney süreci bütün katılımcı çocuklara eş zamanlı olarak uygulanmıştır. Katılımcı çocuklarla çalışma süreci kısa sürede bitirilmeye çalışılarak olgunlaşma etkisi ortadan kaldırılmaya çalışılmış ve uygulama süresinde bağımsız değişken dışındaki bütün diğer değişkenler sabit tutulmak suretiyle sıralama etkisi kontrol altına alınmaya çalışılmıştır.

Uyarlamalı dönüşümlü uygulamalar modelinde başlama düzeyi verisi toplamak zorunlu değildir. Fakat başlama düzeyi verisi toplamanın araştırmanın deneysel kontrolünü güçlendirdiği ifade edilmektedir (Kurt, 2012). Bu araştırmada katılımcı çocukların hepsiyle hedef davranışlara yönelik performanslarını belirlemek amacıyla başlama düzeyi yoklama oturumları düzenlenmiş ve kararlı veri elde edecek şekilde katılımcılara öğretilmesi amaçlanan hedef davranışlar sınanmıştır.

Başlama düzeyi yoklama oturumlarında kararlılık sağlandıktan sonra katılımcı çocuklarla öğretilmek üzere seçilen hedef becerilerin biri sosyal öykülerin sunulduğu öğretim uygulaması, diğeri ise karikatür sohbetleriyle öğretim uygulamasıyla öğretilmek üzere uygulama evresine başlanmıştır. Her iki hedef beceride de ölçüt karşılanıncaya değin öğretim oturumlarına devam edilmiş ve

öğretim bittikten sonra katılımcı çocuklarda hedef becerilerin kalıcılığının devam edip etmediğini belirlemek üzere izleme oturumları düzenlenmiştir.

3.6. Bağımlı Değişkenler

Tek denekli deneysel araştırmalarda bağımlı değişken uygulanan bağımsız değişken (uygulama) yoluyla üzerinde değişiklik yapılmak istenen, gözlenebilir davranışlardır (Alberto ve Troutman, 2013). Bağımlı değişken hedef davranış olarak da adlandırılarak, birey için önemli görülen davranışlar arasından seçilir (Rakap, 2017). Bu araştırmanın bağımlı değişkenleri, her iki öğretim uygulamasıyla (sosyal öyküler kullanılarak öğretim uygulaması ve karikatür sohbetleriyle öğretim uygulaması ile sunulan öğretim) otizmli bireylere öğretilmesi planlanan sosyal becerilere ilişkin doğru katılımcı tepkilerinin yüzdeleri olarak belirlenmiştir. Katılımcı çocuklar için belirlenen hedef davranışlar seçkisiz atama yoluyla öğretim uygulamalarına atanmıştır. Tablo 10 'da hangi katılımcıya hangi hedef davranışın hangi bağımsız değişkenle öğretilmesinin planladığına ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

Tablo 10. Katılımcılar için belirlenen hedef davranışlar

Katılımcılar	Bağımsız Değişkenler	
	Sosyal öykü uygulaması	Karikatür Sohbetleri
Utku	İşini ödevini zamanında bitirme	Görevini yaparken sırasında oturma
Emre	Yardım etme	Lütfen ve teşekkür etme
Ekrem	Sınıfta boş zamanını kullanma	Kendini Tanıtma
Sait Kerem	Yeni bir etkinlik başlatma	Eşyalarını paylaşma

3.6.1. Olası tepki tanımları

Araştırmada sosyal öykü öğretim uygulaması ve karikatür sohbetleri öğretim uygulamasına ilişkin olası katılımcı tepkilerine aşağıda yer verilmektedir.

Araştırmada katılımcılardan sosyal öykü uygulamasıyla öğretilmesi hedeflenen davranışlara ilişkin tepki tanımları, yoklama, izleme, genelleme ve öğretim oturumlarında, doğru tepki, yanlış tepki ve tepkide bulunmama olmak üzere üç tür öğrenci tepkisi olarak belirlenmiştir.

Doğru, yanlış tepki ve tepkide bulunmama: Araştırmada sosyal öykünün okunmasından sonra çocuklara öyküye ilişkin yöneltilen 5N1K sorularını çocukların 5 sn. içinde doğru tepkide bulunması doğru tepki olarak tanımlanmıştır. Utku için doğru tepki verilen ödevi/görevi zamanında bitirmesi için fırsat oluşturularak (örn., verilen matematik ödevini zamanında bitirme) 5 sn. içinde başlamasıdır. Yanlış tepki ise, bu fırsatın yaratıldığı durumlarda 5 sn. ödevi yapmaya başlamamasıdır. Bu fırsatlara herhangi bir tepkide bulunmama da yanlış tepki olarak değerlendirilmiştir. Emre için doğru tepki yardım etme için fırsat oluşturularak (örn., sınıfını toplayan öğretmenine) 5sn. içinde yardım teklif etme, yanlış tepki fırsatın oluşturulduğu ortamlarda 5sn. içinde yardım teklif etmemesi, bu fırsatlara herhangi bir tepkide bulunmaması da yanlış tepki olarak değerlendirilmiştir. Ekrem için doğru tepki sınıfta boş zamanını kullanma için fırsat oluşturularak (örn., öğretmenin işi çıkması üzerine) 5sn. içinde bir etkinliğe başlama, yanlış tepki fırsatın oluşturulduğu durumlarda 5sn. içinde herhangi bir etkinlik yapmaya başlamaması, oluşturulan bu fırsatlara herhangi bir tepki vermemesi de yanlış tepki olarak değerlendirilmiştir. Sait Kerem için doğru tepki yeni bir etkinlik başlatması için fırsat oluşturularak (örn., verilen okuma metninin bitmesi üzerine) 5 sn. içinde kesme yapıştırma çalışması yapmaya başlamasıdır. Yanlış tepki ise, bu fırsatın oluşturulduğu hallerde 5 sn. içinde yeni bir etkinlik başlatmamasıdır. Tepkide bulunmama da yanlış tepki olarak değerlendirilmiştir. Tablo 11 ’de olası tepki tanımlarına yer verilmiştir.

Tablo 11. Katılımcıların sosyal öykü uygulaması için olası tepki tanımları

Katılımcılar	Olası Tepki Tanımları Sosyal Öykü Uygulaması		
	Doğru Tepki	Yanlış Tepki	Tepkide Bulunmama
Utku (İşini ödevini zamanında bitirme)	5 sn. içinde ödev yapmaya başlaması	5 sn. içinde ödevi yapmaya başlamaması	Herhangi bir tepkide bulunmama
Emre (Yardım etme)	5sn. içinde yardım teklif etme	5sn. içinde yardım teklif etme	Herhangi bir tepkide bulunmama
Ekrem (Sınıfta boş zamanını kullanma)	5sn. içinde bir etkinliğe başlama	5sn. içinde bir etkinliğe başlama	Herhangi bir tepkide bulunmama
Sait Kerem (Yeni bir etkinlik başlatma)	5 sn. içinde yeni bir etkinliğe başlama	5 sn. içinde yeni bir etkinliğe başlamama	Herhangi bir tepkide bulunmama

Araştırmada katılımcılardan karikatür sohbetleriyle öğretim uygulamasıyla öğretilmesi hedeflenen davranışlara ilişkin tepki tanımları, yoklama, izleme, genelleme ve öğretim oturumlarında, doğru tepki, yanlış tepki ve tepkide bulunmama olmak üzere üç tür öğrenci tepkisi olarak belirlenmiştir.

Doğru, yanlış tepki ve tepkide bulunmama: Araştırmada karikatür sohbeti çizim aşamasından sonra; Utku için doğru tepki verilen etkinliği sırasında oturarak yapması için fırsat oluşturularak (örn., verilen kesme yapıştırma çalışması) en az 5 dak. yapmasıdır. Yanlış tepki ise, bu fırsatın yaratıldığı durumlarda 5 dak. etkinliği yapmamasıdır. Bu fırsatlara herhangi bir tepkide bulunmama da yanlış tepki olarak değerlendirilmiştir. Emre için doğru tepki lütfen deme ve teşekkür etme için fırsat oluşturularak (örn., arkadaşından kalemini isteme) 5sn. içinde lütfen deme ve teşekkür etme, yanlış tepki fırsatın oluşturulduğu ortamlarda 5sn. içinde lütfen demeyip ve teşekkür etmemesi, bu fırsatlara herhangi bir tepkide bulunmaması da yanlış tepki olarak değerlendirilmiştir. Ekrem için doğru tepki kendini tanıtma için fırsat oluşturularak (örn., öğretmenin sınıfa gelen arkadaşına) 5sn. içinde kendini tanıtma, yanlış tepki fırsatın oluşturulduğu durumlarda 5sn. içinde kendini tanıtmaması, oluşturulan bu fırsatlara herhangi bir tepki vermemesi de yanlış tepki

olarak değerlendirilmiştir. Sait Kerem için doğru tepki yiyeceğini paylaşması için fırsat oluşturularak (örn.,yediği çerezi) 5 sn. içinde karşısındaki kişiyle paylaşmasıdır. Yanlış tepki ise, bu fırsatın oluşturulduğu hallerde 5 sn. içinde yiyeceğini, eşyasını paylaşmaması, tepkide bulunmama da yanlış tepki olarak değerlendirilmiştir. Tablo 12 'de olası tepki tanımlarına yer verilmiştir.

Tablo 12. Katılımcıların karikatür sohbetleri uygulaması için olası tepki tanımları

Katılımcılar	Olası Tepki Tanımları Karikatür Sohbetleri		
	Doğru Tepki	Yanlış Tepki	Tepkide Bulunmama
Utku (Görevini yaparken sırasında oturma)	En az 5 dakika etkinliği oturarak yapma	En az 5 dakika etkinliği oturarak yapmama	Herhangi bir tepkide bulunmama
Emre(Lütfen ve teşekkür etme)	5sn. içinde lütfen deyip teşekkür etme	5sn. içinde lütfen deyip teşekkür etmeme	Herhangi bir tepkide bulunmama
Ekrem (Kendini Tanıtma)	5sn. içinde kendini tanıtmaya başlama	5sn. içinde kendini tanıtmaya başlamama	Herhangi bir tepkide bulunmama
Sait Kerem (Eşyalarını/ yiyeceğini paylaşma)	5 sn. içinde karşısındaki kişiyle eşya ya da yiyeceğini paylaşmaya başlama	5 sn. içinde karşısındaki kişiyle eşya ya da yiyeceğini paylaşmaya başlamama	Herhangi bir tepkide bulunmama

3.7. Bağımsız Değişkenler

Tek denekli deneysel araştırmalarda bağımsız değişken, etkililiği sınanan değişkendir. Bu değişken bir öğretim uygulaması, sağaltım, müdahale ya da terapi olabilir (Alberto ve Troutman, 2013; Tekin-İftar ve Kırcaali-İftar, 2012). Bu araştırmanın bağımsız değişkenleri sosyal öykü öğretim uygulamasının sunulduğu öğretim uygulaması ve karikatür sohbetleri yoluyla öğretimin sunulduğu öğretim

uygulamalarıdır. Araştırmada OSB'li bireylere sosyal becerilerin öğretiminde sosyal öykü öğretim uygulaması kullanılarak sunulan öğretim ile karikatür sohbetleri yoluyla öğretim kullanılarak sunulan öğretim uygulamalarının etkililik ve verimliliklerinin farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

3.8.Genel Süreç

3.8.1. Pilot çalışma

Araştırmada katılımcı çocuklara sosyal öyküleri ve karikatür sohbetlerini kullanarak öğretim sunma becerilerinde uygulamaya başlamadan önce programda oluşabilecek eksikleri ve engelleri belirleyebilmek amacıyla bir pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Pilot uygulamada özel eğitim okuluna devam eden zihinsel yetersizliği olan, çalışma için önkoşul becerilere sahip bir öğrenci ile çalışılmıştır. Öğrencinin öğretmenleri ile konuşularak, öğrencide eksik olan ve öncelikle öğretilmesi gereken iki sosyal beceri seçilmiştir. İlk sosyal becerinin öğretimi için bir sosyal öykü yazılmış ve öğrenciye okunmuştur. Katılımcıya öyküyle ilgili sorular sorulmuş ve değerlendirme yapılmıştır. Sosyal öykü ile ilgili öğretim çalışmasının ardından 10 dakika ara verilerek, ikinci sosyal becerinin öğretimi için karikatür sohbetleriyle öğretim uygulaması gerçekleştirilmiştir. Karikatür sohbetleri uygulaması aşamaları uygulanarak öğrenciye model olunmuş ve öğrenciden uygulaması istenerek değerlendirme yapılmıştır. Gerçekleştirilen pilot çalışma ile her iki öğretim uygulamasında yer alan eğitim programının, uygulama süreci ve araştırmada kullanılacak tüm veri toplama formlarının geçerlik ve güvenirliği değerlendirilmiştir. Araştırmada deney sürecinde katılımcı yitimi yaşanmaması için zihinsel yetersizliği olan bir öğrenci kullanılmıştır. Ayrıca pilot çalışmada amaç, araştırmada uygulamacının sosyal öyküleri ve karikatür sohbetlerini kullanarak öğretim sunma becerilerinde yeterliliğini değerlendirmek olarak belirtilmektedir.

3.8.2. Deney Süreci

Deney sürecinde yoklama, uygulama, izleme ve genelleme oturumları düzenlenmiştir. Araştırmada katılımcı çocuklara sosyal beceri öğretiminin yapıldığı sosyal öykü öğretim uygulama oturumları ve karikatür sohbetleri yoluyla öğretim uygulama oturumları, yoklama oturumları ve izleme oturumları katılımcıların devam ettikleri rehabilitasyon merkezinin bireysel eğitim odalarında toplanmıştır. Araştırmada genelleme oturumları ise katılımcıların devam ettikleri okul içindeki farklı sınıflarda ve becerilerle ilişkili ortamlarda toplanmıştır.

Araştırmanın deney sürecinde otizmli katılımcı çocuklara sosyal becerileri kazanmalarına ilişkin öğretim sunma uygulamacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmada silikleştirme sosyal öyküyü sunma öğretim uygulamasında, (a) öykünün içeriğinde yönlendirici cümleyi çıkararak öyküyü okuma, (b) başlık-ilk ve son cümleyi okuma ve (c) öyküyü gösterme şeklinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmacının gerçekleştirdiği sosyal öykü ve karikatür sohbetleriyle öğretim uygulama aşamaları bire-bir öğretim uygulaması şeklinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada öğretim öncesi gerekli olan araç-gereçler önceden hazırlanmıştır. İzleyen bölümde, yoklama, uygulama, izleme ve genelleme oturumlarının nasıl gerçekleştirildiğine ilişkin açıklamalara yer verilmiştir

3.8.2.1. Yoklama Oturumları

Araştırmada başlama düzeyi yoklama oturumları ve günlük yoklama oturumları olmak üzere iki tür yoklama oturumu düzenlenmiştir.

3.8.2.1.1. Başlama Düzeyi Yoklama Oturumları

Araştırmada başlama(yoklama) oturumları her bir katılımcı için belirlenen hedef sosyal becerilere göre planlanarak gerçekleştirilmiştir. Tüm oturumlarda başlama düzeyi evresi düzenlenmiştir. Bu amaçla araştırmacı tarafından hedef becerilerin gerçekleştirilmesine zemin hazırlayacak ortam ve olay düzenlemeleri yapılmış ve veri toplama formları kullanılarak veriler toplanmıştır.

Sosyal öykülerle öğretim uygulamalarına ilişkin başlama düzeyi oturumları her bir katılımcı için üç farklı durum oluşturularak toplanmıştır. Utku için verilen sürede alıştırmaları tamamlama, verilen kesme yapıştırma çalışmasını zamanında bitirme, çözmesi gereken bulmacayı zamanında bitirme gibi düzenlemeler yapılarak yoklama verileri toplanmıştır. Emre için sınıfı toplayan öğretmenine yardım teklif etme, başka sınıftan eşya taşıyan öğretmenine yardım teklif etme, yap-boz yapan arkadaşına yardım teklif etme gibi düzenlemeler yapılarak yoklama verisi toplanmıştır. Ekrem için öğretmeninin işi çıktığında boş zamanını değerlendirme, ödevini tamamladıktan sonra kalan boş zamanını değerlendirme, verilen bir etkinliği tamamladıktan sonra kalan zamanını değerlendirme gibi düzenlemeler yapılarak veri toplanmıştır. Sait için verilen alıştırmaları bitirdikten sonra yeni bir etkinlik başlatma, verilen etkinlik bittikten sonra yeni bir etkinlik başlatma, verilen resim çalışması bittikten sonra yeni bir etkinlik başlatma gibi düzenlemeler yapılarak veri toplanmıştır.

Karikatür sohbetleriyle öğretim uygulamalarına ilişkin başlama düzeyi verileri ise, Utku için verilen alıştırmaları yaparken yerinde oturma, kesme çalışması yaparken yerinde oturma, verilen bulmacayı çözerken yerinde oturma gibi düzenlemeler yapılarak veri toplanmıştır. Emre için, arkadaşından kalem isterken lütfen deme ve teşekkür etme, silgi isterken lütfen deme ve teşekkür etme, boya isterken lütfen deme ve teşekkür etme gibi düzenlemeler yapılarak; Ekrem için sınıfa gelen öğretmeninin arkadaşına kendini tanıtma, okula gelen misafire kendini tanıtma, arkadaşlarına kendini tanıtma gibi düzenlemeler yapılarak yoklama verisi

toplanmıştır. Sait için ise, tabletini paylaşma, yiyeceğini paylaşma, boya kalemlerini paylaşma gibi düzenlemeler yapılarak başlama düzeyi verisi toplanmıştır.

Başlama düzeyi yoklama oturumları şu şekilde uygulanmıştır: Uygulamacı tarafından hedef becerilere ilişkin olay ve ortam düzenlemeleri yapılmış ve katılımcı çocukların tepkide bulunma davranışları gözlenmiştir. Beş saniye içinde katılımcı çocuklar tepkide bulunmazsa değerlendirmeye son verilmiştir. Katılımcının çalışmaya dikkatini yöneltmesi ve işbirliğinde bulunması her oturumun sonunda sözel olarak pekiştirilmiştir. Katılımcıların tepkileri veri kayıt formlarına kaydedilmiştir

3.8.2.1.2. Günlük Yoklama Oturumları

Günlük yoklama oturumları uygulama sürecinde her iki öğretim uygulamasıyla öğretimi yapılan becerilere ilişkin, katılımcıların performans düzeyini belirlemek amacıyla düzenlenmiştir. Günlük yoklama oturumları her bir uygulama oturumunun ardından gerçekleştirilmiştir. Günlük yoklama oturumları da başlama düzeyi yoklama oturumlarında izlenen sürecin aynısı izlenerek toplanmıştır. Bu oturumlarda elde edilen verilerin kaydı için yoklama oturumu veri toplama formları kullanılmıştır**.**

3.8.3. Uygulama Oturumları

Araştırmada her bir beceri için hazırlanan öğretim oturumlarının uygulamaları katılımcıların devam ettikleri kurumun bireysel eğitim odasında, katılımcılar kendilerini rahat hissettiğinde gerçekleştirilmiştir. Sosyal öykülerin öğretim oturumlarında sosyal öyküler araştırmacı tarafından bir sayfa olarak sunulmuştur. Karikatür sohbetleriyle öğretim uygulamaları ise araştırmacı tarafından olaya ait öykünün okunması, olayın çizilmesine model olma ve katılımcıların çizimleri şeklinde sunulmuştur. Uygulama sırasında, sosyal öykü öğretim

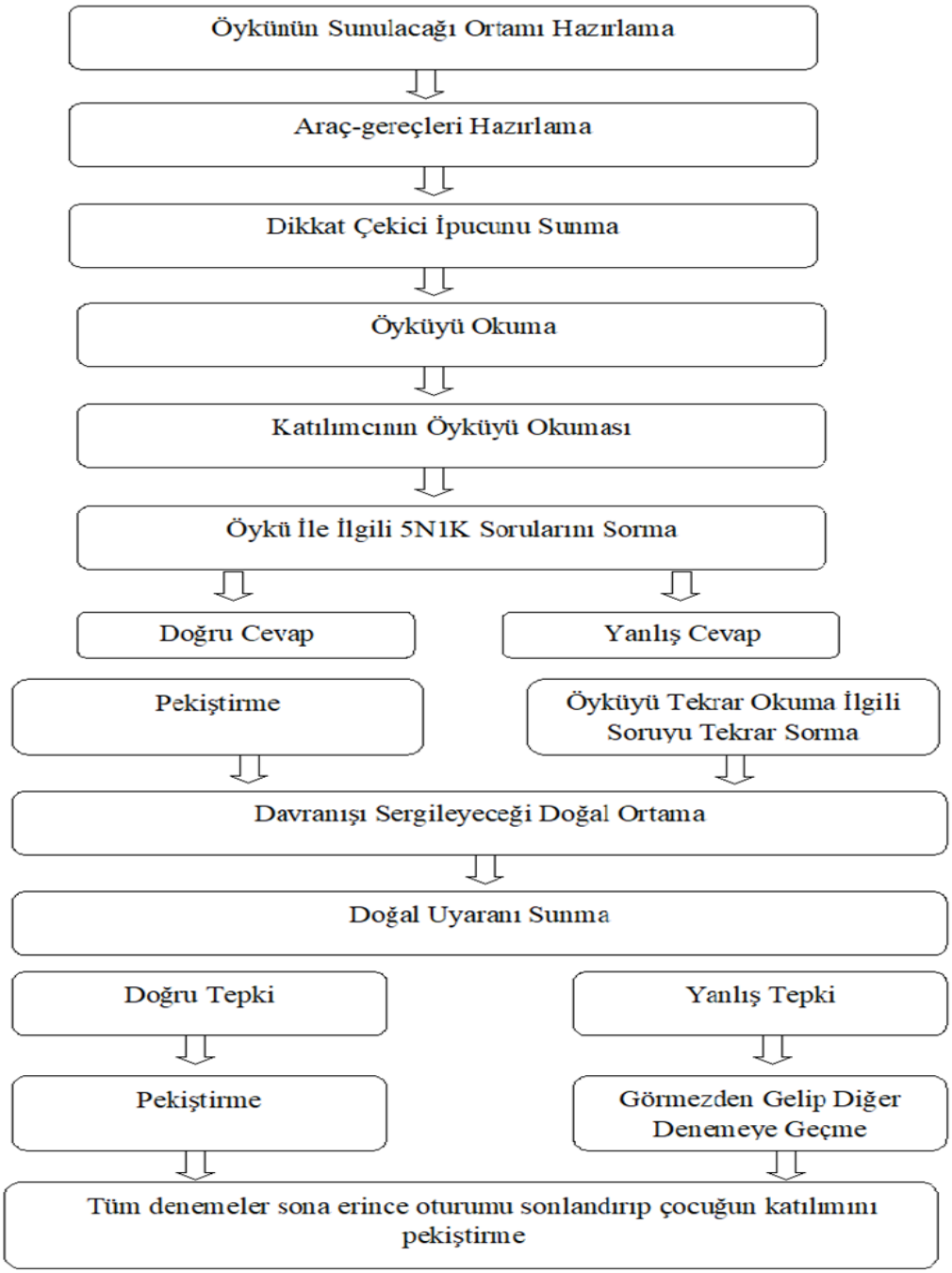
uygulaması ve karikatür sohbetleriyle öğretim uygulamaları yansız atama ile belirlenerek uygulanmıştır. Her iki öğretim uygulamasında da katılımcılar öğretimi yapılan sosyal becerilerde %100 doğru performans gösterinceye kadar öğretim oturumları sürdürülmüştür. Her iki öğretim uygulamasında da öğretimi yapılan beceri için haftada bir gün ve günde iki oturum yapılarak gerçekleştirilmiştir. Uygulama oturumlarında katılımcı doğru tepki verdiğinde sözel pekiştireçler kullanılarak pekiştirilmiş, (örn., "Aferin, çok güzel, harikasın vb.") yanlış tepki verdiğinde ise, görmezden gelinerek değerlendirmeye son verilmiştir. Her oturum sonunda da, katılımcı çocukların çalışmaya istekli ve işbirliği yaparak çalışmaya katılması sosyal pekiştireçler kullanılarak pekiştirilmiştir. Bu oturumlarda elde edilen verilerin kaydı içinde uygulama oturumları veri toplama formları kullanılmıştır.

3.8.3.1. Sosyal Öykülerin Uygulandığı Öğretim Oturumları

Başlama düzeyi (Yoklama) evresinde kararlı veri elde edildikten sonra yansız atama yoluyla sosyal beceriler belirlenmiş ve sosyal öykülerin sunulduğu öğretim oturumlarına başlanmıştır. Öğretim oturumları katılımcıların devam ettikleri kurumun bireysel öğretim odalarında gerçekleştirilmiştir. Utku için "İşini ödevini zamanında bitirme", Emre için "Yardım etme" , Ekrem için "Sınıfta boş zamanını kullanma" ve Sait için " Yeni bir etkinlik başlatma" becerileri ile ilgili sosyal öyküler yazılmış ve her bir öykü ile ilgili resimli öyküler oluşturulmuştur. Sosyal öykülerin öğretim oturumları öykülerin yazıldığı sayfalar kullanılarak yürütülmüştür.

Öğretim oturumları sırasında katılımcı ve uygulamacı karşılıklı oturmuştur. Uygulama oturumunda öncelikle uygulamacı katılımcıyla selamlaşmış iyi olup olmadığını sormuştur. Daha sonra katılımcının dikkatini çalışmaya çekmiş (örn., "Sana bir öykü okuyacağım , hazırsan başlayalım mı?"). Katılımcı çalışmaya hazır olduğunu jestlerle ya da sözel olarak ifade ettiğinde uygulamacı tarafından sosyal olarak pekiştirilmiştir (örn.," Harikasın, çok güzel vb.). Uygulamacı hedef beceriyle ilgili yazılan öyküyü okumuş, sonra da bir kez öğrenciden okumasını istemiştir. Daha sonra uygulamacı katılımcının öyküyü anlayıp anlamadığını değerlendirmek için

öyküyle ilgili "ne, ne zaman, nerede, nasıl, neden, kim" sorularını sormuş ve katılımcıdan tüm bu sorulara doğru yanıt vermesi beklenmiştir. Katılımcı tüm sorulara doğru yanıt verdiğinde katılımcı sosyal olarak pekiştirilmiş (örn., "Aferin, harikasın.") . Katılımcının öyküyü anlayıp anlamadığına ilişkin sorulardan birine yanlış yanıt vermesi durumunda ise öykü tekrar okunmuş ilgili soru tekrar yöneltilmiştir. Ardından katılımcının doğal ortama geçmesi sağlanmıştır. Katılımcının tekrar yanlış yanıt vermesi durumunda doğru yanıta ilişkin uygulamacı tarafından model olunarak, hemen sonra davranışın sergileneceği ortama geçilmiş ve süreç sonlandırılmıştır. Uygulama aşamasında belirlenen ölçüt için kararlı veri elde edilince, öykü silikleştirme aşamasına geçilmiştir. Silikleştirme; öykünün içeriğinde yönlendirici cümleyi çıkararak öyküyü okuma, başlık-ilk ve son cümleyi okuma, öyküyü gösterme şeklinde olmak üzere üç aşamada gerçekleştirilmiştir. Katılımcı öğretimi yapılan beceriyi ölçüte uygun biçimde doğru olarak gerçekleştirdiğinde süreç sonlandırılmıştır. Şekil 1'de sosyal öykü ile öğretim sunma akışı yer almaktadır.

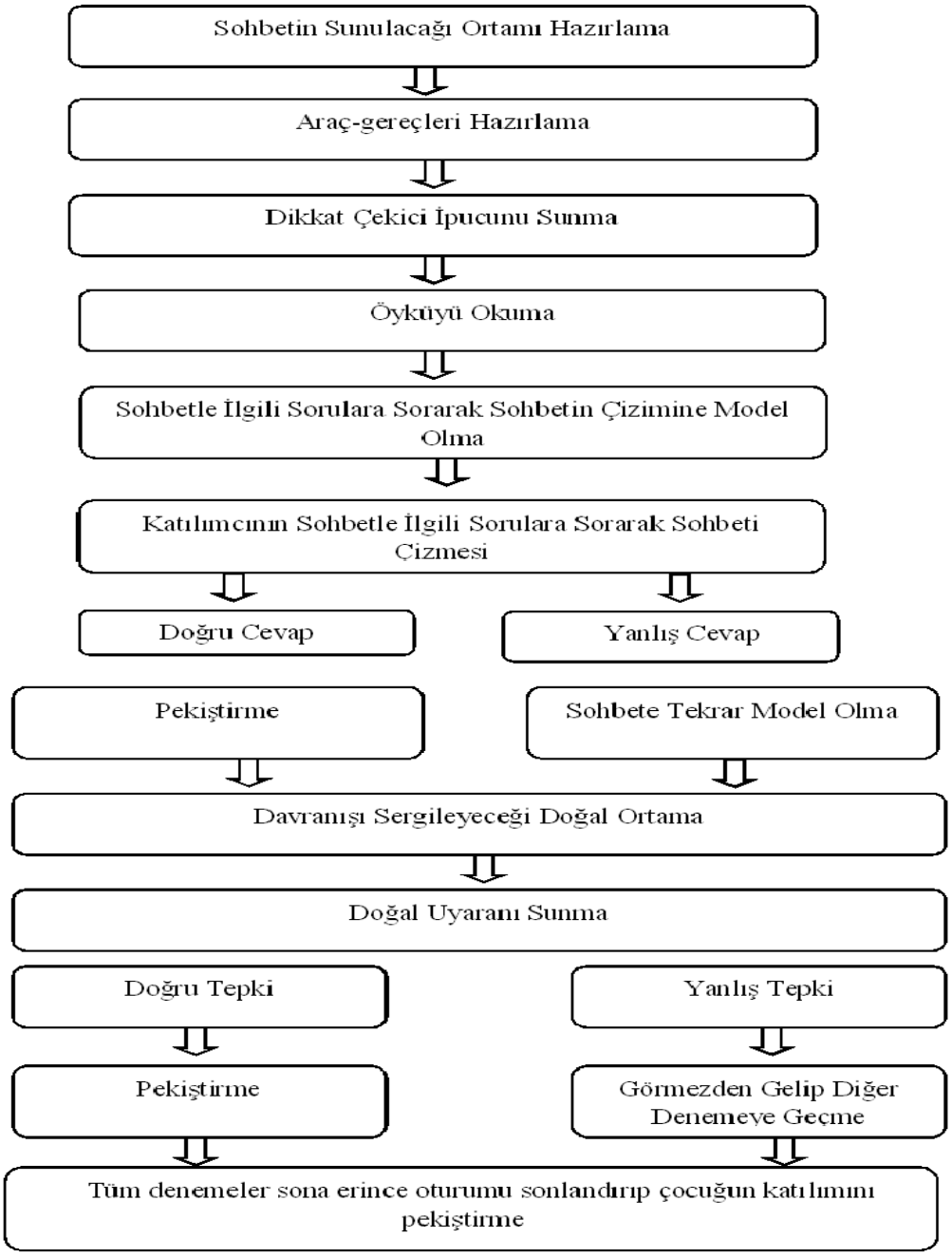
Şekil 1. Sosyal öykü ile öğretim sunma akışı

3.8.3.2. Karikatür Sohbetlerinin Uygulandığı Öğretim Oturumları

Başlama düzeyi (Yoklama) evresinde kararlı veri elde edildikten sonra yansız atama yoluyla sosyal beceriler belirlenmiş ve karikatür sohbetleriyle uygulamanın sunulduğu öğretim oturumlarına başlanmıştır. Öğretim oturumları katılımcıların devam ettikleri kurumun bireysel öğretim odalarında gerçekleştirilmiştir. Utku için "Görevini yaparken sırasında oturma", Emre için "Lütfen deme ve teşekkür etme" Ekrem için "Kendini Tanıtma" Sait için "Eşyalarını paylaşma" becerileri için kısa sosyal öyküler yazılmış ve bu öykülerle ilgili sohbet için 8 bölmeli A4 fotokopi kağıtları oluşturulmuştur. Karikatür sohbetleriyle öğretim oturumları bu 8 bölmeli A4 fotokopi kağıtları kullanılarak yürütülmüştür.

Öğretim oturumları sırasında katılımcı ve uygulamacı karşılıklı oturmuştur. Uygulama oturumunda öncelikle uygulamacı katılımcıyla selamlaşmış iyi olup olmadığını sormuştur. Daha sonra katılımcının dikkatini çalışmaya çekmiş (örn., "Sana bir öykü okuyacağım, daha sonra da bununla ilgili çizimle yapacağız hazırsan başlayalım mı?"). Katılımcı çalışmaya hazır olduğunu jestlerle ya da sözel olarak ifade ettiğinde uygulamacı tarafından sosyal olarak pekiştirilmiştir (örn.," Harikasın, çok güzel vb.). Uygulamacı hedef beceriyle ilgili yazılan öyküyü okumuş ve anlayıp anlamadığını sormuştur. Katılımcını anladığını ifade eden dönüt aldıktan sonra sohbetle ilgili sorulara geçmiştir. Uygulamacı, önce sırasıyla karikatür sohbetleriyle ilgili soruları kendine sorarak bunlarla ilgili sohbeti çizerek katılımcı çocuğa model olmuştur. Daha sonra katılımcı çocuğa sıra sende diyerek aynı uygulamayı katılımcı çocuktan yapmasını istemiştir. Katılımcı sohbeti çizim aşamasını bitirdiğinde uygulamacı ve katılımcı sohbeti birlikte özetlemiş ve katılımı için çocuk sosyal olarak pekiştirilmiş (örn., "Aferin, harikasın."). Ardından katılımcının doğal ortama geçmesi sağlanmıştır. Uygulama aşamasında belirlenen ölçüt için kararlı veri elde edilinceye kadar öğretim oturumlarına devam edilmiş, katılımcı öğretimi yapılan beceriyi ölçüte uygun biçimde doğru olarak gerçekleştirdiğinde süreç

sonlandırılmıştır. Şekil 2 ’de karikatür sohbeti ile öğretim sunma akışı yer almaktadır.

Şekil 2. Karikatür sohbeti ile öğretim sunma akışı

3.8.4. İzleme

İzleme oturumları öğretim sona erdikten sonra katılımcıların (deneklerin) edindikleri becerilerin kalıcılığını koruyup korumadıklarını gözlemlemek için gerçekleştirilmiştir. İzleme oturumları her katılımcı çocuğun öğretim oturumları sona erdikten sonraki birinci, üçüncü ve dördüncü haftalarda başlama düzeyi oturumlarına benzer şekilde düzenlenmiştir. İzleme oturumlarında katılımcılar becerileri doğru olarak gerçekleştirdiğinde oturumun sonunda çalışmaya katılımları ve işbirliği sözel olarak pekiştirilmiştir (örn., "Aferin, harikasın.").

3.8.5. Genelleme

Araştırmada katılımcıların sosyal öykü ve karikatür sohbetleri ile öğretim uygulamaları yoluyla öğrendikleri becerileri farklı ortam ve farklı kişilere genelleyip genelleyemedikleri ön-test son-test ölçümleri yapılarak gerçekleştirilmiştir. Ön-test genelleme oturumu başlama düzeyi oturumlarının ardından, son-test genelleme oturumu ise son yoklama oturumu yapıldıktan sonra yapılmıştır. Genelleme oturumlarında katılımcılar becerileri doğru olarak gerçekleştirdiğinde oturumun sonunda çalışmaya katılmaları ve işbirliği yapmaları sözel olarak pekiştirilmiştir. Genelleme oturumları doğal yoklama oturumlarındaki sürecin aynısı izlenerek yapılmıştır. Her bir katılımcı için ortamlar arası ve kişiler arası genelleme çalışması düzenlenmiştir. Genelleme oturumları katılımcı çocukların devam ettikleri kurumun farklı sınıflarında ve farklı öğretmenlerle yapılmıştır.

3.9.Verilerin Toplanması

Araştırmada sosyal öykü ve karikatür sohbetleri ile öğretim uygulamaları ile ilgili etkililik, verimlilik verileri, sosyal geçerlik ve güvenirlik verileri (gözlemcilerarası güvenirlik ve uygulama güvenirliği verileri) toplanmıştır.

Etkililik verileri katılımcıların doğru ve yanlış tepkileri kaydedilerek doğru tepki yüzdesi hesaplanmıştır. Bu veriler sosyal öykülerin sunulduğu öğretim uygulaması ve karikatür sohbetleri ile öğretimin sunulduğu öğretim uygulaması için doğal ortamda doğal yoklama oturumlarında toplanmıştır. Etkililik verileri toplanırken yoklama, izleme, genelleme oturumları veri toplama formları kullanılmıştır.

Verimlilik ile ilgili veri toplanırken iki öğretim uygulamasının verimlilik açısından farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için; ölçüt karşılanıncaya değin gerçekleşen (a) oturum sayısı, (b) deneme sayısı, (c) yanlış tepki sayısı, (d) toplam öğretim süresine ilişkin veri toplanmıştır.

Araştırmada gözlemciler arası güvenirlik ve uygulama güvenirliği olmak üzere iki tür güvenirlik verisi toplanmıştır. Araştırma boyunca düzenlenen tüm oturumların %30'unda gözlemciler arası güvenirlik ve uygulama güvenirliği verisi toplanmıştır. Gözlemciler arası güvenirlik verileri yoklama, izleme, genelleme veri toplama formuna kaydedilmiştir.

Araştırmada sosyal öyküleri sunmaya ilişkin uygulama oturumlarında uygulama güvenirliği verileri toplanırken uygulamacının sergilemesi beklenen davranışlar; (a) öyküyü uygun ortamda sunma, (b) öyküyü uygun zamanda sunma, (c) dikkat çekici ipucunu sunma, (d) hazır olduğunu ifade ettiğinde pekiştirme, (e) öyküyü uygun bir ses tonuyla okuma, (f) katılımcının öyküyü okuması (g) öykünün anlaşılıp anlaşılmadığını (5N1K soruları) değerlendirme, (h) öykü anlaşıldıysa çocuğu sözel olarak pekiştirme, (ı) davranışın gerçekleştirileceği ortama geçme, (i) öykü anlaşılmadıysa öykünün anlaşılmayan kısmını bir kez okuma ve öykünün anlaşılmayan kısmına ilişkin yeniden değerlendirme ve (j) öykü üç kez okunduktan sonra doğru yanıt vermezse doğru yanıtlara ilişkin model olma ve davranışın sergileneceği ortama geçme olarak belirlenmiştir. Bu amaçla "Sosyal Öykü Öğretim Uygulama Oturumları Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formu" kullanılmıştır

(Bkz. Ek 7). Uygulamacının, sosyal öykü uygulamasına ilişkin yoklama, izleme ve genelleme oturumlarında yerine getirmeleri beklenen basamaklar (a) oturumlarda kullanılacak araç-gereçleri ve ortamı hazırlama, (b) hedef beceri için fırsat sunma ve (c) katılımcı tepkilerine uygun tepki gösterme ve beceriye ilişkin tepkileri kaydetme olarak belirlenmiştir. Veriler "Sosyal Öykü Uygulamasına İlişkin Yoklama, İzleme ve Genelleme Oturumları Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formu" kullanılmıştır (Ek 8).

Karikatür sohbetleri ile öğretim sunumunda ise uygulama güvenirliği verileri toplanırken; (a) karikatür sohbetini tanıtma (b) öyküyü okuma (c)sohbet için soruları sorup çizerek model olma (d) katılımcının soruları kendisine sorarak sohbeti çizmesi (e) katılımcının sohbeti çizme davranışını pekiştirme, (f) hedef beceriyi sergileyeceği ortama geçme (g) becerinin sergineceği fırsatı oluşturma ve (h) katılımcı tepkilerine uygun ve doğru tepki gösterme davranışlarına dikkat edilmiştir. Bu amaçla "Karikatür Sohbeti Öğretim Oturumları Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formu" kullanılmıştır (Bkz. Ek 9). Araştırmada karikatür sohbetleri ile öğretim sunma uygulamasında yoklama, izleme ve genelleme oturumlarında uygulama güvenirliği verileri toplanırken; (a) oturumlarda kullanılacak araç-gereçleri ve ortamı hazırlaması, (b) hedef beceri için fırsat yaratıp doğal uyaranı sunma ve (c) katılımcı tepkilerine uygun ve doğru tepki göstererek beceriye ilişkin tepkileri kaydetme davranışları dikkate alınmıştır. Veriler "Karikatür Sohbetleri Uygulamasına İlişkin Yoklama, İzleme ve Genelleme Oturumları Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formu" kullanılmıştır (Ek 10).

Araştırmada belirlenen hedef becerilerin katılımcı çocuklara kazandırılmasının hem anneler hem de çocuklar için anlamlı olup olmadığını belirleyebilmek için annelerden sosyal geçerlik verileri toplanmıştır. Araştırmada sosyal geçerlik verilerinin toplanması için annelerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Bu amaçla on iki sorudan oluşan görüşme soruları oluşturulmuş ve bu soruların uygunluğu için özel eğitim alanında çalışan üç uzmanın değerlendirilmesi alınarak sorulara son şekli verilmiştir. Bu aşamadan sonra annelerle yarı

yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilerek sosyal geçerlik verileri toplanmıştır. Sosyal geçerlik verilerinin toplanması için araştırmacı, annelerin çocuklarıyla kuruma geldikleri zaman onların uygun olduğu saatte ve uygun ortamda görüşme yapmıştır. Görüşmeler sırasında annelere araştırmanın amacı, görüşme yapılmasının amacı açıklanarak sorular yöneltilmiş ve annelerden cevaplar alınarak kaydedilmiştir (Ek 11).

3.10. Verilerin Analizi

Araştırmada sonucunda elde edilen veriler deneysel ölçüt kullanılarak değerlendirilmiştir. Deneysel ölçüt ile yapılan değerlendirmede, gerçekleştirilen her iki öğretim uygulamasının katılımcıların hedef becerileri edinmeleri üzerinde etkili olup olmadığı değerlendirilmiştir (Tekin-İftar, 2012). Sosyal öykü ve karikatür sohbetleri ile öğretim uygulamasının katılımcıların hedef davranışları edinmeleri üzerinde etkili olup olmadığına ilişkin bulgular grafiksel olarak analiz edilmiştir. Grafiksel analizde, elde edilen veriler nicelleştirilerek grafiğe işlenmiş grafikte yatay eksene araştırmada düzenlenen oturum sayıları, düşey eksene ise öğrencilerin gösterdiği doğru tepki yüzdeleri işaretlenmiştir (Tekin-İftar, 2012).

Araştırmada ardışık evreler arasında karşılaştırma yapılarak ardışık evrelerde düzey değişikliği analizi yapılmıştır. Düzey değişikliği analizinde ardışık evreler arasında düzey büyüklüğü ve kararlılığı açısından karşılaştırma yapılır ve bir evreden diğer evreye geçildiğinde görülen acil etki belirlenir (Tekin-İftar, 2012). Bu araştırmada da bir evreden diğer evreye geçildiğinde görülen acil etki belirlenmiştir.

Araştırmada iki öğretim uygulamasının verimlilik açısından farklılık gösterip göstermediği her bir katılımcı için ölçüt karşılanıncaya değin gerçekleşen (a) oturum sayısı, (b) deneme sayısı, (c) yanlış tepki sayısı, (d) toplam öğretim süresine ilişkin verilerin karşılaştırılmasıyla belirlenmiştir.

Araştırmada gözlemciler arası güvenirlik ve uygulama güvenirliği verileri toplanmıştır. Gözlemciler arası güvenirlik verileri için "görüş birliği/görüş birliği+görüş ayrılığı X100" formülü kullanılmış; uygulama güvenirliği verileri için ise; "gözlenen uygulamacı davranışı/planlanan uygulamacı davranışı X100" formülü kullanılarak değerlendirmeler yapılmıştır (Ayres ve Gast, 2010).

Araştırmada, sosyal geçerliği belirleyebilmek amacıyla da annelerden yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanan veriler betimsel olarak analiz edilmiştir. Araştırmada öğretimi hedeflenen becerilerin önemi, bu becerilerin öğretimi için uygulanan yöntemlerin uygunluğu ve elde edilen bulguların önemine ilişkin sosyal geçerlik verisi toplamak amacıyla katılımcıların anneleriyle yarı yapılandırılmış görüşme yapılarak, annelere on iki soru yöneltilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme sonucu elde dilen veriler betimsel olarak analiz edilmiş, frekans hesaplaması yapılmış ve annelerin görüşleri değerlendirilmiştir.

4. Bulgular

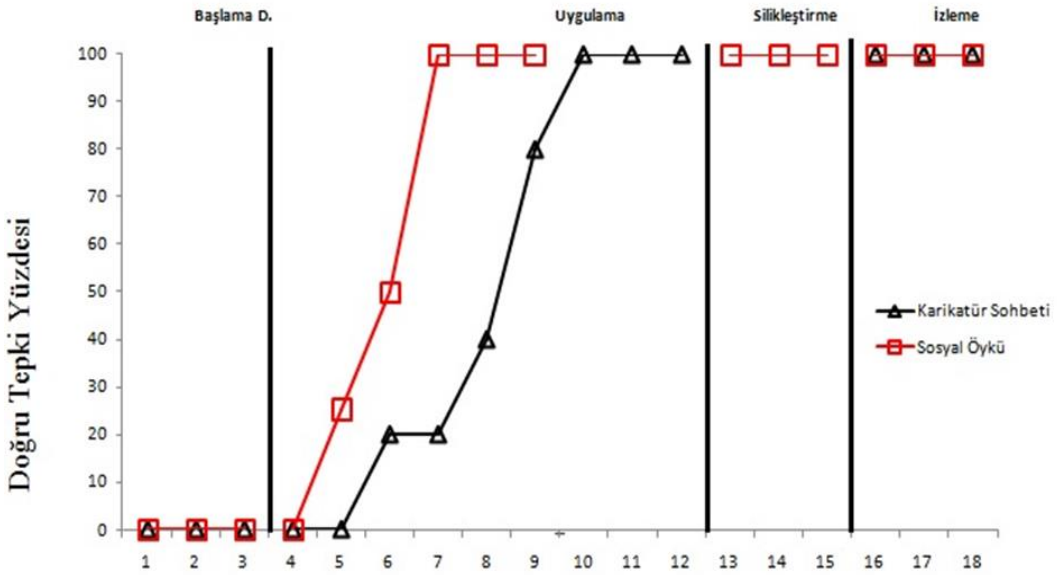
Araştırmada, sosyal öykü ve karikatür sohbetleriyle öğretim uygulamalarının; etkililiğine, (1) sosyal öykü ve karikatür sohbetleriyle öğretim uygulamalarının edinim, izleme ve genelleme etkilerine, (2) sosyal öykü ve karikatür sohbetleriyle öğretim uygulamalarının verimliliklerine, (3) sosyal öykü uygulaması ve karikatür sohbeti ile öğretim uygulaması güvenirlik bulguları, (4) sosyal öykü ve karikatür sohbetleriyle öğretim uygulamalarının sosyal geçerliğine ilişkin bulgular toplanmıştır.

4.1.Etkililik Bulguları: Edinim ve İzleme

Sosyal öykü ve karikatür sohbetleri ile öğretim uygulamalarının Utku, Emre ve Ekrem ve Sait Kerem'in sosyal beceri öğretimi üzerindeki etkililiklerine ilişkin veriler sırasıyla Şekil 3, 4, 5 ve 6'da yer verilmiştir. Verilen dört şekilden de anlaşılacağı gibi katılımcı çocuklar sosyal öykü ve karikatür sohbetleri ile öğretimle kendilerine öğretilmesi hedeflenen becerileri başlama düzeyinde sergileyemezken öğretim oturumlarından sonra istenilen ölçütü karşılayacak düzeyde sergilemişlerdir.

Şekil 3'de yer alan verilerde görüldüğü gibi Utku'nun öğretimin hemen öncesinde sosyal öykü uygulaması ile öğretilmesi hedeflenen "İşini/ ödevini zamanında bitirme" becerisinde ve karikatür sohbeti ile öğretilmesi hedeflenen "Görevini yaparken sırasında oturma" becerisinde başlama düzeyinde doğru performans sergilemediği görülmektedir. Utku'nun sosyal öykü uygulaması ve karikatür sohbeti öğretim uygulamasıyla sunulan öğretim oturumlarındaki veriler incelendiğinde, sosyal öykü uygulamasıyla dört öğretim oturumundan sonra, karikatür sohbetiyle öğretim uygulamasında ise beş öğretim oturumundan sonra ölçütü karşılar düzeyde performans sergilediği görülmektedir. Araştırmada karikatür sohbetiyle öğretim uygulama oturumlarında; altı, yedi ve sekizinci oturumlarda ard

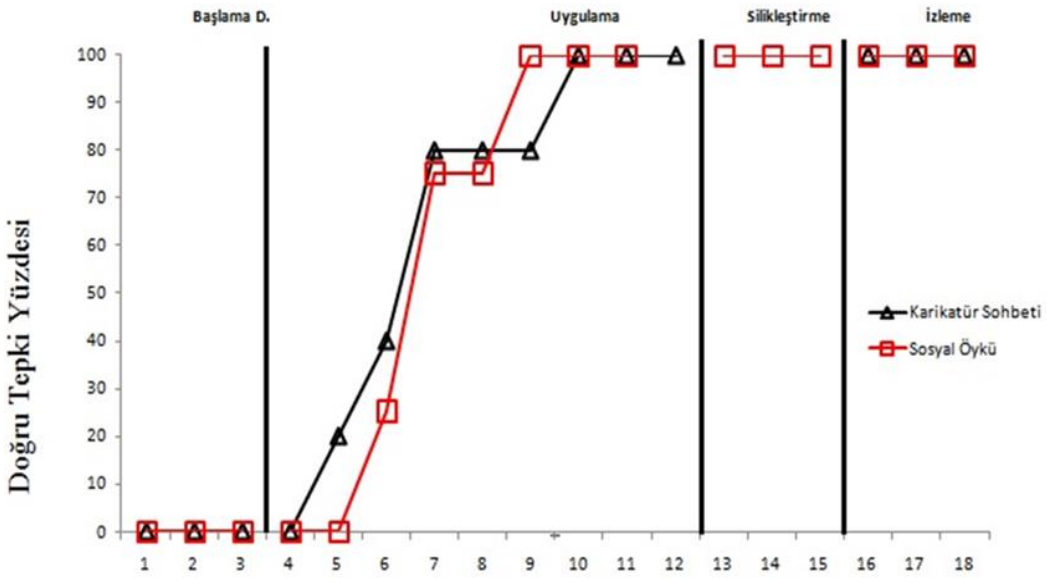
arda %100 doğruluk düzeyinde performans sergilediğinde karikatür sohbetiyle öğretim uygulaması sonlandırılmıştır. Utku sosyal öykü ile öğretim uygulaması ile ard arda dört, beş ve altıncı oturumlarda %100 doğruluk düzeyinde performans sergilediğinde sosyal öykü öğretim uygulaması için sosyal öykü silikleştirme oturumlarına geçilmiştir. Utku için üç aşamalı sosyal öykü silikleştirme uygulamasına yer verilmiş, bu süreçte de %100 performans sergilediğinde sosyal öykü ile öğretim uygulamasına son verilmiştir. Şekil 4'deki izleme verileri ne bakıldığında Utku'nun her iki öğretim uygulaması ile sunulan öğretimle öğretilen becerileri öğretim sona erdikten birinci, üçüncü ve dördüncü haftalarda %100 doğruluk düzeyinde sergilediği görülmektedir.

Şekil 3. Utku'nun başlama düzeyi, uygulama ve izleme evrelerinde sosyal öykü uygulaması ve karikatür sohbetleri öğretim uygulaması ile hedef sosyal becerileri öğrenme düzeyleri

Utku'nun verileri grafiksel olarak ardışık evrelerde veri düzeyleri açısından analiz edildiğinde Utku'nun sosyal öykü uygulaması ile öğretilen "İşini/ ödevini zamanında bitirme" ve karikatür sohbeti ile öğretim uygulaması ile öğretilen "Görevini yaparken sırasında oturma" becerilerinde her iki uygulamanın da acil etkisi 0'dır. Mutlak düzey analizi sonucunda Utku'da sosyal öykü uygulaması ile öğretilen "İşini/ ödevini zamanında bitirme" ve karikatür sohbeti ile öğretim

uygulaması ile öğretilen "Görevini yaparken sırasında oturma" becerilerinin öğretiminde başlama düzeyi evresinin düzeyi olarak ortanca değer 0 iken uygulama evresinde bu değerin 100 olduğu görülmüştür. Sonuç olarak her iki becerinin de başlama düzeyi ve uygulama evrelerinde doğru davranış yüzdeleri açısından ortanca değerlerinin önemli düzeyde farklılaştığı ve uygulama evresinde olumlu yönde iyileşme olduğu da görülmektedir.

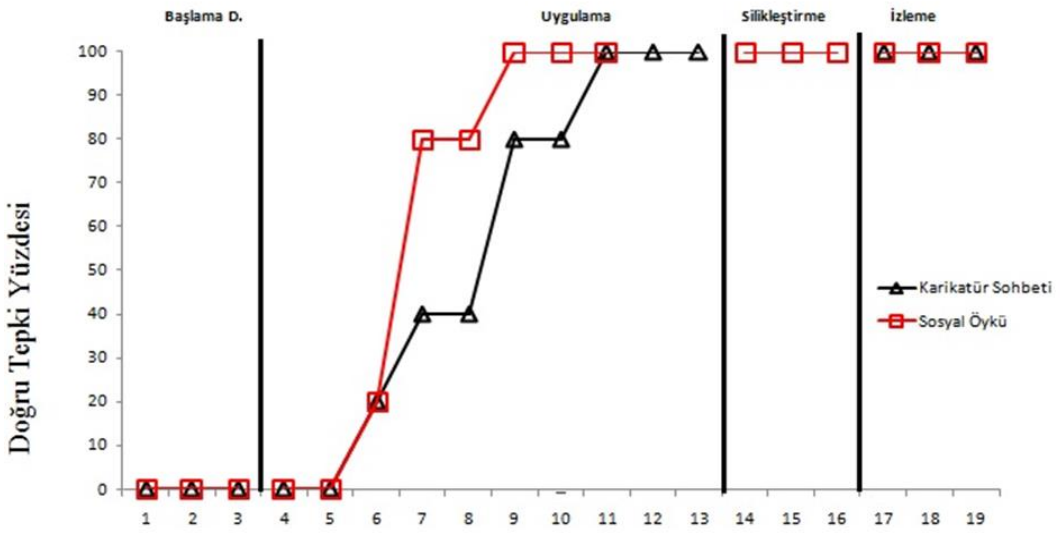
Şekil 4. Emre'nin başlama düzeyi, uygulama ve izleme evrelerinde sosyal öykü uygulaması ve karikatür sohbetleri öğretim uygulaması ile hedef sosyal becerileri öğrenme düzeyleri

Şekil 4'de yer alan verilerde görüldüğü gibi Emre'nin öğretimin hemen öncesinde sosyal öykü uygulaması ile öğretilmesi hedeflenen "Yardım etme" becerisinde ve karikatür sohbeti ile öğretilmesi hedeflenen "Lütfen deme ve teşekkür etme" becerisinde başlama düzeyinde doğru performans sergilemediği görülmektedir. Emre'nin sosyal öykü ve karikatür sohbeti öğretim uygulamasıyla sunulan öğretim oturumlarındaki veriler incelendiğinde, sosyal öykü uygulamasıyla dört öğretim oturumundan sonra, karikatür sohbetiyle öğretim uygulamasında ise altı öğretim oturumundan sonra ölçütü karşılar düzeyde performans sergilediği

görülmektedir. Araştırmada Emre, karikatür sohbetiyle öğretim uygulama oturumlarında; yedi, sekiz ve dokuzuncu oturumlarda ard arda %100 doğruluk düzeyinde performans sergilediğinde, karikatür sohbetiyle öğretim uygulaması sonlandırılmıştır. Emre sosyal öykü ile öğretim uygulaması ile ard arda beş, altı ve yedinci oturumlarda %100 doğruluk düzeyinde performans sergilediğinde sosyal öykü öğretim uygulaması için sosyal öykü silikleştirme oturumlarına geçilmiştir. Emre için üç aşamalı sosyal öykü silikleştirme uygulamasına yer verilmiş, bu süreçte de %100 performans sergilediğinde sosyal öykü ile öğretim uygulamasına son verilmiştir. Şekil 4'deki izleme verilerine bakıldığında Emre'nin her iki öğretim uygulaması ile sunulan öğretimle öğretilen becerileri öğretim sona erdikten birinci, üçüncü ve dördüncü haftalarda %100 doğrulukta sergilediği görülmektedir. Emre'nin verileri grafiksel olarak ardışık evrelerde veri düzeyleri açısından analiz edildiğinde Emre'nin sosyal öykü uygulaması ile öğretilen "Yardım etme" ve karikatür sohbeti ile öğretim uygulaması ile öğretilen "Lütfen deme ve teşekkür etme" becerilerinde her iki uygulamanın da acil etkisi 0'dır. Mutlak düzey analizi sonucunda Emre'de sosyal öykü uygulaması ile öğretilen "Yardım etme" ve karikatür sohbeti ile öğretim uygulaması ile öğretilen"Lütfen deme ve teşekkür etme"" becerilerinin öğretiminde başlama düzeyi evresinin düzeyi olarak ortanca değer 0 iken uygulama evresinde bu değerin 100 olduğu görülmüştür. Sonuç olarak her iki becerinin de başlama düzeyi ve uygulama evrelerinde doğru davranış yüzdeleri açısından ortanca değerlerinin önemli düzeyde farklılaştığı ve uygulama evresinde olumlu yönde iyileşme olduğu görülmektedir.

Şekil 5'de yer alan verilerde görüldüğü gibi Ekrem'in öğretimin hemen öncesinde sosyal öykü uygulaması ile öğretilmesi hedeflenen "Sınıfta boş zamanını kullanma" becerisinde ve karikatür sohbeti ile öğretilmesi hedeflenen "Kendini Tanıtma" becerisinde başlama düzeyinde doğru performans sergilemediği görülmektedir. Ekrem'in sosyal öykü ve karikatür sohbeti öğretim uygulamasıyla sunulan öğretim oturumlarındaki veriler incelendiğinde, sosyal öykü uygulamasıyla beş öğretim oturumundan sonra, karikatür sohbetiyle öğretim uygulamasında ise yedi öğretim oturumundan sonra ölçütü karşılar düzeyde performans sergilediği görülmektedir. Araştırmada Ekrem, karikatür sohbetiyle öğretim uygulama

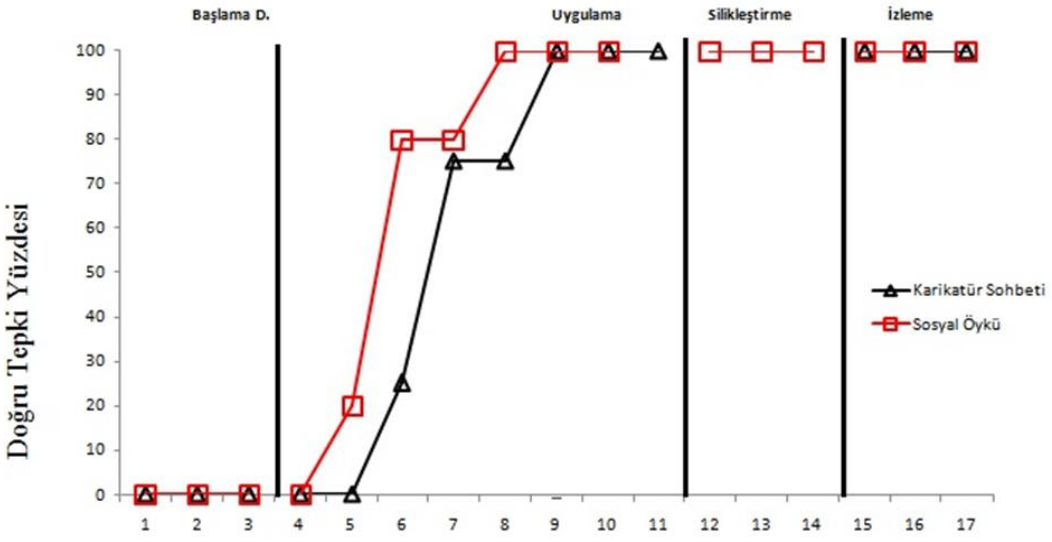
oturumlarında; sekiz, dokuz ve onuncu oturumlarda ard arda %100 doğruluk düzeyinde performans sergilediğinde, karikatür sohbeti ile öğretim oturumları sonlandırılmıştır. Ekrem, sosyal öykü ile öğretim uygulamasında ise ard arda altı, yedi ve sekizinci oturumlarda %100 doğruluk düzeyinde performans sergilediğinde sosyal öykü öğretim uygulaması için sosyal öykü silikleştirme oturumlarına geçilmiştir. Ekrem için üç aşamalı sosyal öykü silikleştirme uygulamasına yer verilmiş, bu süreçte de %100 performans sergilediğinde sosyal öykü ile öğretim uygulamasına son verilmiştir. Şekil 5'deki izleme verilerine bakıldığında Ekrem'in her iki öğretim uygulaması ile sunulan öğretimle öğretilen becerileri öğretim sona erdikten birinci, üçüncü ve dördüncü haftalarda %100 doğrulukta sergilediği görülmektedir. Ekrem'in verileri grafiksel olarak ardışık evrelerde veri düzeyleri açısından analiz edildiğinde Ekrem'in sosyal öykü uygulaması ile öğretilen "Sınıfta boş zamanını kullanma" ve karikatür sohbeti ile öğretim uygulaması ile öğretilen "Kendini tanıtma" becerilerinde her iki uygulamanın da acil etkisi 0'dır. Mutlak düzey analizi sonucunda Ekrem'de sosyal öykü uygulaması ile öğretilen "Sınıfta boş zamanını kullanma" ve karikatür sohbeti ile öğretim uygulaması ile öğretilen "Kendini tanıtma" becerilerinin öğretiminde başlama düzeyi evresinin düzeyi olarak ortanca değer 0 iken uygulama evresinde bu değerin 100 olduğu görülmüştür. Sonuç olarak her iki becerinin de başlama düzeyi ve uygulama evrelerinde doğru davranış yüzdeleri açısından ortanca değerlerinin önemli düzeyde farklılaştığı ve uygulama evresinde olumlu yönde iyileşme olduğu görülmektedir.

Şekil 4. Ekrem'in başlama düzeyi, uygulama ve izleme evrelerinde sosyal öykü uygulaması ve karikatür sohbetleri öğretim uygulaması ile hedef sosyal becerileri

Şekil 6'da yer alan verilerde görüldüğü gibi Sait Kerem'in öğretimin hemen öncesinde sosyal öykü uygulaması ile öğretilmesi hedeflenen "Yeni bir etkinlik başlatma" becerisinde ve karikatür sohbeti ile öğretilmesi hedeflenen "Eşyalarını/yiyeceğini paylaşma" becerisinde başlama düzeyinde doğru performans sergilemediği görülmektedir. Sait Kerem'in sosyal öykü ve karikatür sohbeti öğretim uygulamasıyla sunulan öğretim oturumlarındaki veriler incelendiğinde, sosyal öykü uygulamasıyla dört öğretim oturumundan sonra, karikatür sohbetiyle öğretim uygulamasında ise beş öğretim oturumundan sonra ölçütü karşılar düzeyde performans sergilediği görülmektedir. Araştırmada Sait Kerem, karikatür sohbetiyle öğretim uygulama oturumlarında; altı, yedi ve sekizinci oturumlarda ard arda %100 doğruluk düzeyinde performans sergilediğinde, karikatür sohbeti ile öğretim oturumları sonlandırılmıştır. Sait Kerem, sosyal öykü ile öğretim uygulamasında ise ard arda beş, altı ve yedinci, oturumlarda %100 doğruluk düzeyinde performans sergilediğinde sosyal öykü öğretim uygulaması için sosyal öykü silikleştirme oturumlarına geçilmiştir. Sait Kerem için üç aşamalı sosyal öykü silikleştirme uygulamasına yer verilmiş, bu süreçte de %100 performans sergilediğinde sosyal

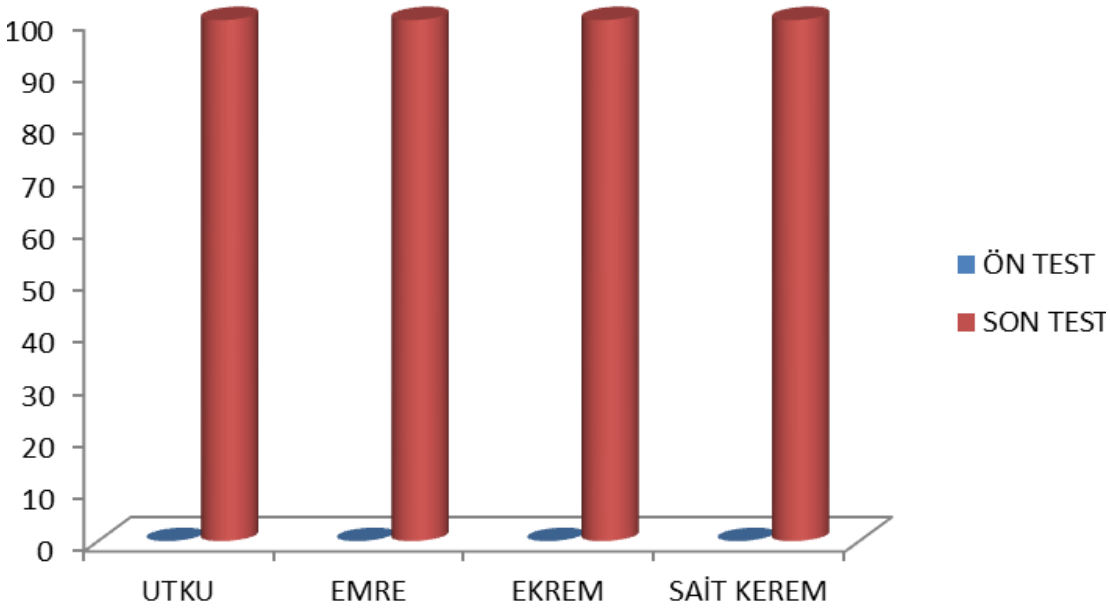
öykü ile öğretim uygulamasına son verilmiştir. Şekil 6'daki izleme verilerine bakıldığında Sait Kerem'in her iki öğretim uygulaması ile sunulan öğretimle öğretilen becerileri öğretim sona erdikten birinci, üçüncü ve dördüncü haftalarda %100 doğrulukta sergilediği görülmektedir. Sait Kerem'in verileri grafiksel olarak ardışık evrelerde veri düzeyleri açısından analiz edildiğinde Sait Kerem'in sosyal öykü uygulaması ile öğretilen "Yeni bir etkinlik başlatma" ve karikatür sohbeti ile öğretim uygulaması ile öğretilen "Eşyalarını/yiyeceğini paylaşma" becerilerinde her iki uygulamanın da acil etkisi 0'dır. Mutlak düzey analizi sonucunda Sait Kerem'de sosyal öykü uygulaması ile öğretilen "Yeni bir etkinlik başlatma" ve karikatür sohbeti ile öğretim uygulaması ile öğretilen "Eşyalarını/yiyeceğini paylaşma" becerilerinin öğretiminde başlama düzeyi evresinin düzeyi olarak ortanca değer 0 iken uygulama evresinde bu değerin 100 olduğu görülmüştür. Sonuç olarak her iki becerinin de başlama düzeyi ve uygulama evrelerinde doğru davranış yüzdeleri açısından ortanca değerlerinin önemli düzeyde farklılaştığı ve uygulama evresinde olumlu yönde iyileşme olduğu görülmektedir.

Şekil 5. Sait Kerem'in başlama düzeyi, uygulama ve izleme evrelerinde sosyal öykü uygulaması ve karikatür sohbetleri öğretim uygulaması ile hedef sosyal becerileri

4.1.1. Etkililik Bulguları: Genelleme

Sosyal öykü uygulaması ve karikatür sohbetleri öğretim uygulamalarında edinimi sağlanan becerilerin genellemesi üzerindeki etkileri incelendiğinde dört katılımcının da becerileri ölçütü karşılar düzeyde gerçekleştirdikleri görülmektedir. Şekil 7'de sosyal öykü uygulaması ile elde edilen veriler ve Şekil 8'de ise karikatür sohbetleri ile öğretim uygulaması ile elde edilen veriler yer almaktadır.

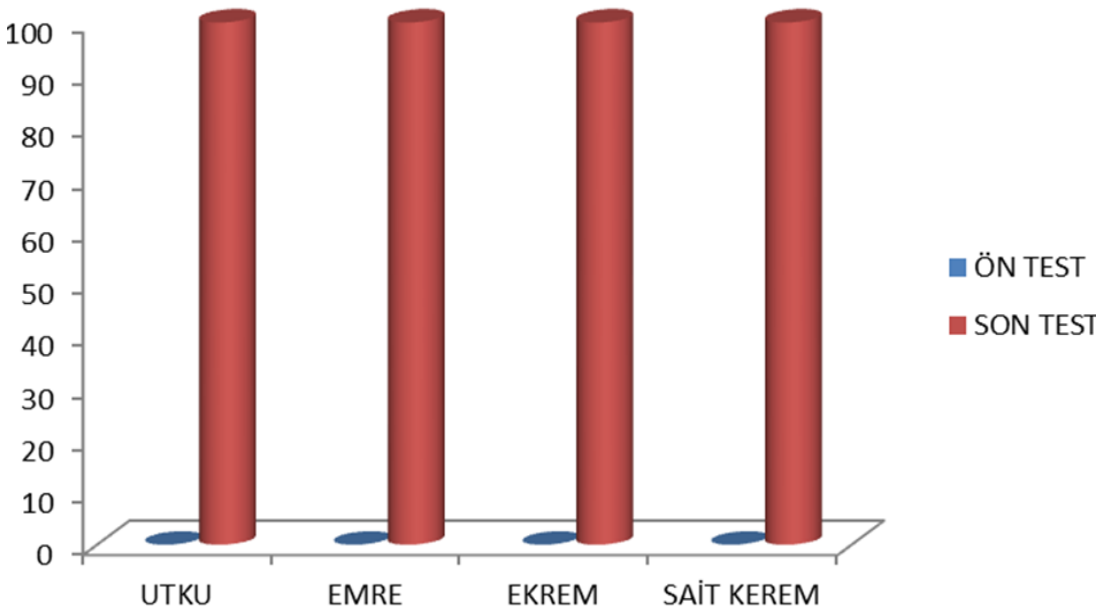

Şekil 6. Katılımcıların sosyal öykü öğretim uygulaması ile elde edilen genelleme ön-test-son-test verilerine ilişkin grafik

Ortamlararası ve kişilerarası genelleme açısından ön-test oturumlarında Utku'nun sosyal öykü uygulaması ile öğretilmesi hedeflenen "İşini/ ödevini zamanında bitirme" becerisini, karikatür sohbeti ile öğretilmesi hedeflenen "Görevini yaparken sırasında oturma" becerisini; Emre'nin sosyal öykü uygulaması ile "Yardım etme" becerisini, karikatür sohbeti ile öğretilmesi hedeflenen "Lütfen deme ve teşekkür etme" becerisini doğru olarak sergilemediği görülmektedir. Ekrem'in sosyal öykü uygulaması ile öğretilmesi hedeflenen "Sınıfta boş zamanını kullanma" becerisini, karikatür sohbeti ile öğretilmesi hedeflenen "Kendini Tanıtma" becerisini;

Sait Kerem'in sosyal öykü uygulaması ile öğretilmesi hedeflenen "Yeni bir etkinlik başlatma" becerisini, karikatür sohbeti ile öğretilmesi hedeflenen "Eşyalarını/yiyeceğini paylaşma" becerisini doğru olarak sergilemediği görülmektedir.

Ortamlararası ve kişilerarası genelleme açısından son-test oturumlarında Utku'nun sosyal öykü uygulaması ile öğretilmesi hedeflenen "İşini/ ödevini zamanında bitirme" becerisini, karikatür sohbeti ile öğretilmesi hedeflenen "Görevini yaparken sırasında oturma" becerisini; Emre'nin sosyal öykü uygulaması ile "Yardım etme" becerisini, karikatür sohbeti ile öğretilmesi hedeflenen "Lütfen deme ve teşekkür etme" becerisini; Ekrem'in sosyal öykü uygulaması ile öğretilmesi hedeflenen "Sınıfta boş zamanını kullanma" becerisini, karikatür sohbeti ile öğretilmesi hedeflenen "Kendini Tanıtma" becerisini; Sait Kerem'in sosyal öykü uygulaması ile öğretilmesi hedeflenen "Yeni bir etkinlik başlatma" becerisini, karikatür sohbeti ile öğretilmesi hedeflenen "Eşyalarını/yiyeceğini paylaşma" becerisini %100 doğru olarak sergiledikleri görülmektedir.

Şekil 7. Katılımcıların karikatür sohbeti öğretim uygulaması ile elde edilen genelleme ön-test-son-test verilerine ilişkin grafik

4.2. Sosyal Öykü Uygulaması ve Karikatür Sohbeti İle Öğretim Uygulaması Verimlilik Bulguları

Sosyal öykü öğretim uygulaması ve karikatür sohbeti ile öğretim uygulamalarının verimlilikleri ölçüt karşılanıncaya değin gerçekleşen (a) oturum sayısı, (b) deneme sayısı, (c) yanlış tepki sayısı, (d) toplam öğretim süresine ilişkin veri toplanmıştır. Veriler Tablo 13' de verilmiştir.

Tablo 13. Sosyal öykü uygulaması ve karikatür sohbetleri ile öğretim uygulaması verimlilik bulguları

Katılımcılar	Uygulama (Yöntem)	Oturum Sayısı	Deneme Sayısı	Yanlış Tepki Sayısı	Öğretim Süresi Yoklama Süresi Sa: dk:sn
Utku	Sosyal Öykü	6	6	24	84: 20
					34: 10
	Karikatür	9	9	45	295: 20
	Sohbeti				122: 40
Emre	Sosyal Öykü	8	8	32	61: 18
					13: 33
	Karikatür	9	9	45	198: 25
	Sohbeti				7: 20
Ekrem	Sosyal Öykü	8	8	45	124: 30
					16: 57
	Karikatür	10	10	50	237: 23
	Sohbeti				8: 48
Sait Kerem	Sosyal Öykü	7	7	35	78: 52
					36: 10
	Karikatür	8	8	32	115: 33
	Sohbeti				6: 18

Tablo 13'deki veriler incelendiğinde Utku'nun sosyal öykü uygulaması ile ölçüt karşılanıncaya kadar gerçekleşen oturum sayısı 6, deneme sayısı 6, yanlış tepki sayısı 24, öğretim süresi 83:80, yoklama süresinin ise 34: 10 saniye olduğu görülmektedir. Utku'nun karikatür sohbeti ile ölçüt karşılanıncaya kadar gerçekleşen oturum sayısı 9, deneme sayısı 9, yanlış tepki sayısı 45, öğretim süresi 295: 20 saniye, yoklama süresinin ise 122: 40 saniye olduğu görülmektedir.

Emre'nin sosyal öykü uygulaması ile ölçüt karşılanıncaya kadar gerçekleşen oturum sayısı 8, deneme sayısı 8, yanlış tepki sayısı 32, öğretim süresi 61: 18, yoklama süresinin ise 13: 33 saniye olduğu görülmektedir. Emre'nin karikatür sohbeti ile ölçüt karşılanıncaya kadar gerçekleşen oturum sayısı 9, deneme sayısı 9, yanlış tepki sayısı 45, öğretim süresi 198: 25 saniye, yoklama süresinin ise 7: 20 saniye olduğu görülmektedir.

Ekrem'in sosyal öykü uygulaması ile ölçüt karşılanıncaya kadar gerçekleşen oturum sayısı 8, deneme sayısı 8, yanlış tepki sayısı 45, öğretim süresi 124: 30, yoklama süresinin ise 16: 17 saniye olduğu görülmektedir. Ekrem'in karikatür sohbeti ile ölçüt karşılanıncaya kadar gerçekleşen oturum sayısı 10, deneme sayısı 10, yanlış tepki sayısı 50, öğretim süresi 237: 23 saniye, yoklama süresinin ise 8: 48 saniye olduğu görülmektedir.

Sait Kerem'in sosyal öykü uygulaması ile ölçüt karşılanıncaya kadar gerçekleşen oturum sayısı 7, deneme sayısı 7, yanlış tepki sayısı 35, öğretim süresi 78: 52, yoklama süresinin ise 36: 10 saniye olduğu görülmektedir. Sait Kerem'in karikatür sohbeti ile ölçüt karşılanıncaya kadar gerçekleşen oturum sayısı 8, deneme sayısı 8, yanlış tepki sayısı 32, öğretim süresi 115: 33 saniye, yoklama süresinin ise 6: 18 saniye olduğu görülmektedir.

4.3. Sosyal Öykü Uygulaması ve Karikatür Sohbeti İle Öğretim Uygulaması Güvenirlik Bulguları

Çalışmada gözlemciler arası güvenirlik verileri "[(görüş birliği) / (görüş birliği + görüş ayrılığı)] x 100" (Ayres ve Gast, 2010) formülü kullanılarak elde edilmiştir. Gözlemciler arası güvenirlik verisi yoklama, uygulama, izleme ve genelleme oturumlarının %30'undan toplanmıştır. Gözlemciler arası güvenirlik verileri için çalışmanın videoları yansız atama yolu ile belirlenmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 14.'de verilmektedir.

Tablo 14. Sosyal öykü uygulaması ve karikatür sohbetleri gözlemciler arası güvenirlik bulguları

Katılımcılar	Uygulama (Yöntem)	Yoklama Oturumları	Uygulama (Öğretim) Oturumları	İzleme Oturumları	Genelleme Oturumları
Utku	Sosyal Öykü	%100	%100	%100	%100
	Karikatür Sohbeti	%100	%100	%100	%100
Emre	Sosyal Öykü	%100	%100	%100	%100
	Karikatür Sohbeti	%100	%100	%100	%100
Ekrem	Sosyal Öykü	%100	%100	%100	%100
	Karikatür Sohbeti	%100	%100	%100	%100
Sait Kerem	Sosyal Öykü	%100	%100	%100	%100
	Karikatür Sohbeti	%100	%100	%100	%100

Çalışmada sosyal öykü ve karikatür sohbetleri ile uygulama güvenirliliği verileri "gözlenen uygulamacı davranışı/planlanan uygulamacı davranışı X 100" (Ayres ve Gast, 2010) formülü kullanılarak hesaplanmıştır. Uygulama güvenirliliği verileri yoklama, uygulama (öğretim), izleme ve genelleme oturumlarının %30'unda toplanmış ve verileri Tablo 14 ve Tablo 15'de gösterilmektedir.

Tablo 15. Sosyal öykü öğretim uygulaması ile ilgili yoklama, uygulama, izleme ve genelleme oturumlarına ilişkin uygulama güvenirliği bulguları

Katılımcılar	Yoklama	Uygulama	İzleme	Genelleme
Utku	%100	%100	%100	%100
Emre	%100	%100	%100	%100
Ekrem	%100	%100	%100	%100
Sait Kerem	%100	%100	%100	%100

Tablo 15 incelendiğinde her dört katılımcının da sosyal öykü ile öğretim uygulamasına ilişkin yoklama, uygulama, izleme ve genelleme oturumlarının güvenirlik verileri %100 olarak bulunmuştur. Çalışmada sosyal öyküleri sunmaya ilişkin uygulama oturumlarında uygulama güvenirliği verileri toplanırken araştırmacıdan sergilemesi beklenen davranışlar; (a) Sosyal öyküyü uygun ortamda sunma, (b) Sosyal öyküyü uygun zamanda sunma, (c) Dikkat çekici ipucunu sunma (d) Hazır olduğunu ifade ettiğinde pekiştirme, (e) Öyküyü uygun bir ses tonuyla okuma/okumasını sağlama, (f) Öyküyle İlgili 5N1K sorularını sorma, (g) Sorulara doğru yanıt verdiğinde pekiştirme, (h) Sorulara yanlış yanıt verdiğinde okumayı tekrar etme (ı) Soru sorma sürecini tekrar etme, (i) Sorulara doğru yanıt verdiğinde pekiştirme, (j) Çalışmayı sonlandırıp hedef beceriyi sergileyeceği ortama geçme, (k) Ortamı ve araç gereçleri hazırlama, (l) Öğrenciyi gözlemleme olarak belirlenmiştir.

Tablo 16. Karikatür Sohbetleri öğretim uygulaması ile ilgili yoklama, uygulama, izleme ve genelleme oturumlarına ilişkin uygulama güvenirliği bulguları

Katılımcılar	Yoklama	Uygulama	İzleme	Genelleme
Utku	%100	%100	%100	%100
Emre	%100	%100	%100	%100
Ekrem	%100	%100	%100	%100
Sait Kerem	%100	%100	%100	%100

Tablo 16. incelendiğinde her dört katılımcının da karikatür sohbeti ile öğretim uygulamasına ilişkin yoklama, uygulama, izleme ve genelleme oturumlarının güvenirlik verileri %100 olarak bulunmuştur. Çalışmada karikatür sohbetleri sunmaya ilişkin uygulama oturumlarında uygulama güvenirliği verileri toplanırken araştırmacıdan sergilemesi beklenen davranışlar; (a) Uygulamacının öyküyü okuması, (b) Uygulamacının karikatür sohbetini tanıtması, (c) Uygulamacının sohbet için model olması (soruları sorarak çizime model olma), (d) Kendisinin nerede olduğunu söyleme ve çizme (Öğrenci bir kişi çizer), (e) Kendisiyle birlikte başka kimin olduğunu söyleme ve çizme (Öğrenci bir kişi çizer), (f) Kendisinin ne yaptığını söyleme ve yazma(Öğrenci ilgili öğeler, eylemler çizer), (g) Ne olduğunu ve diğerlerinin ne yaptığını söyleme ve yazma(Öğrenci ilgili öğeleri ve eylemleri çizer), (h) Kendisinin ne dediğini söyleme ve yazma(Konuşma sembolünü kullanır), (ı) Diğerlerinin ne söylediğini söyleme ve yazma(Konuşma sembolünü kullanır), (i) Bunu söylediğinde ne düşündüğünü söyleme ve yazma(Düşünce sembolünü kullanır), (j) Diğerlerinin bunu söylediğinde/ yaptığında ne düşündüğünü söyleme ve yazma (Düşünce sembolünü kullanır), (k) Birlikte çizilen sohbeti özetleme, (l) Çalışmayı sonlandırıp becerinin sergileneceği ortama geçme, (m) Ortamı ve araç gereçleri hazırlama, (n) Öğrenciyi gözlemleme olarak belirlenmiştir.

4.4. Sosyal Geçerlik Bulguları

Araştırmada sosyal geçerlik verileri, araştırmaya katılan katılımcı çocukların anneleri ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Annelere 12 soru

yöneltilmiş, bu soruların cevapları yazılı olarak not edilmiştir. Daha sonra soruların cevapları annelere okunarak, verdikleri cevaplar teyit edilmiştir. Üç anneden toplanan bu veriler betimsel olarak analiz edilmiş, frekans hesaplaması yapılmış ve annelerin görüşleri değerlendirilmiştir.

Tablo 17. Sosyal geçerlilik bulguları

Sorular	Evet		Hayır	
	f	%	f	%
Bu çalışmada sosyal öykü yöntemi kullanılarak çocuğunuza kazandırılan sosyal becerinin çocuğunuz için önemli olduğunu düşünüyor musunuz?	3	100	0	0
Çocuğunuza karikatür sohbetleriyle öğretim yöntemi kullanılarak kazandırılan sosyal becerinin çocuğunuz için önemli olduğunu düşünüyor musunuz?	3	100	0	0
Çocuğunuzun sosyal öykü ve karikatür sohbetleriyle öğretim yöntemleri kullanılarak sosyal becerilerin öğretildiği bu çalışmaya katılmasından memnun musunuz?	3	100	0	0
Çocuğunuzun kendisine öğretilen becerileri günlük yaşamında farklı ortamlarda (örneğin, okulda, evde, parkta vb.) sergileyebileceğini düşünüyor musunuz?	3	100	0	0
Çocuğunuzun öğrendiği bu becerileri günlük yaşamında kullandığını gözlemlediniz mi?	3	100	0	0
Öğretim sonunda çocuğunuzun öğrenmiş olduğu sosyal becerilerin çevresindeki diğer kişileri (örneğin, öğretmeni, arkadaşları, kardeşi, akrabaları, komşular vb.) memnun ettiğini gözlemlediniz mi?	3	100	0	0
Çocuğunuza sosyal becerilerin öğretiminde kullanılan sosyal öykü ve karikatür sohbetleri yöntemlerini öğrenmeyi ister misiniz?	3	100	0	0
Çocuğunuza farklı beceri öğretmek için benzer bir çalışmaya tekrar katılmasını ister misiniz ?	3	100	0	0

Tablo 17. incelendiğinde annelerin tamamının sosyal öykü ve karikatür sohbetleri yöntemleri kullanılarak öğretilen sosyal becerilerin çocukları için önemli olduğunu ve çocuklarının bu öğretim yöntemleriyle yapılan bu çalışmaya katılmalarından memnun olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcı çocukların annelerinin tamamı çocuklarına öğretilen becerileri günlük yaşamında farklı ortamlarda (örneğin, okulda, evde, parkta vb.) sergileyebileceklerini düşündüklerini ve bu becerileri günlük yaşamda kullandıklarını gözlediklerini ifade etmişlerdir. Yine annelerin üçü de öğretim sonunda çocuklarının öğrenmiş olduğu sosyal becerilerin çevresindeki diğer kişileri (örneğin, öğretmeni, arkadaşları, kardeşi, akrabaları, komşular vb.) memnun ettiğini gözlemlediklerini, sosyal öykü ve karikatür sohbetleri öğretim yöntemlerini öğrenmeyi istediklerini ve farklı becerilerin öğretiminde benzer bir çalışmaya katılmak istediklerini söylemişlerdir.

Annelerin tamamı "Bu çalışma sonunda çocuğunuzda gördüğünüz değişikler var mı? Varsa bu değişiklikleri kısaca ifade ediniz" sorusuna değişiklik olduğunu ifade etmişlerdir. Bu değişikleri Utku'nun annesi *" Daha sakin, daha anlayışlı ve olaylara bakış açısı daha olumlu. Düşüncelerini daha anlamlı bir şekilde ifade ediyor"* şeklinde ifade etmiştir. Emre ve Ekrem'in annesi Emre için " *Öğretmeni o sınıfı toplarken ona yardım ettiğini söyledi*" , Ekrem için "*Daha girişken ve sosyal bir çocuk oldu"* şeklinde belirtmiştir. Sait Kerem'in annesi *" Paylaşmayı öğrendi"* şeklinde değişikliği belirtmiştir.

"Çalışmanın beğendiğiniz yönleri nelerdir?" sorusuna Utku'nun annesi " *Resim yapmayı seven çocuğum düşüncelerini çizerek ifade ettiği için çizimleri daha hoşuma gitti" ,* Emre ve Ekrem'in annesi *"Çocukların resim yapması çünkü çocuklar resim yapmayı seviyor"* Sait Kerem'in annesi "*Verim sağlaması"* olarak çalışmanın beğendiği yönlerini belirtmişlerdir.

Annelerin tamamı *"*Çalışmanın beğenmediğiniz yönleri nelerdir?" sorusuna beğenmedikleri yönleri olmadığını söylemişlerdir.

Yapılan bu çalışmanın; a) sizin ev yaşantınıza sağladığı katkılar nelerdir? sorusuna Utku'nun annesi *"Dikkat süresi arttı. Evde daha sakin. İletişim becerileri arttığı için daha güzel sohbet edebiliyoruz"* Emre ve Ekrem'in annesi Emre için *" Evde bana yardım etmeye başladı. Bir şey isterken daha kibar istemeye başladı"* Ekrem için *" Evde boş kaldığında boş boş oturuyordu. Şimdi kendine yapacak bir şeyler bulup onu yapıyor. Daha uyumlu bir çocuk oldu"* Sait Kerem'in annesi *" Öğrendiğini evde de uygulaması"* şeklinde katkılar sağladığını ifade etmişlerdir.

Yapılan bu çalışmanın; b) toplumsal hayatınıza sağladığı katkılar nelerdir? sorusuna ise, Utku'nun annesi " *Toplumda daha olumlu davranışlara sahip olduğu için kendine olan özgüveni arttı. Bu da oğlumu daha mutlu ve özgüveni yerinde olan bir birey haline getirdi",* Emre ve Ekrem'in annesi, Emre için " *Öğretmenleri memnun*" , Ekrem için " *Parkta ya da arkadaş ortamlarında kendini tanıtıp diğer çocuklarla iletişim kuruyor*", Sait Kerem'in annesi "*Arkadaşlarıyla daha iyi iletişim kurması*" gibi katkıları olduğunu belirtmişler.

5. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

5.1. Tartışma

Bu araştırmada, OSB'li bireylere sosyal beceri öğretiminde sosyal öykü ve karikatür sohbetleriyle öğretim uygulamalarının etkililik ve verimliliklerinin farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Ayrıca araştırmaya katılan katılımcı çocukların annelerinden yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla sosyal geçerlik verisi toplanmıştır.

Araştırma bulguları incelendiğinde OSB'li bireylere sosyal öykü ve karikatür sohbetleriyle öğretim uygulamalarının etkililik açısından farklılık gösterdiği bulunmuştur. Araştırmaya katılan dört katılımcı çocukta da her iki öğretim yöntemi hedef becerileri edinmede etkili olurken, sosyal öykü öğretim yönteminin karikatür sohbetleriyle öğretim yöntemine kıyasla daha etkili olduğu bulunmuştur.

Sosyal öykü ve karikatür sohbetleriyle öğretim yöntemlerinin etkililiklerinin karşılaştırıldığı grafiksel analizlerde dört katılımcıda da her iki öğretim yönteminin de etkili olduğu fakat sosyal öykü ile öğretim yönteminin daha etkili olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu bulguları alanda yapılan her iki uygulamanın etkilerinin değerlendirildiği etkililik araştırmalarının bulgularıyla tutarlılık göstermektedir. Howell (2005) otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerin öğretmenleriyle sosyal öykü ve karikatür sohbetleri uygulamalarının sınıfta uygulanmasının etkili olup olmadıklarını değerlendirdikleri araştırmanın sonunda, öğretmenlerin büyük çoğunluğunun sosyal öyküleri kullandığı ve etkili bulduğu, karikatür sohbetlerini öğretmenlerin %15'nin kullandığı ve bu yöntemi de etkili bulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Rogers ve Myles (2001) ise 14 yaşındaki OSB'li bir öğrenciyle sosyal becerilerin (arkadaşlarıyla sohbet başlatma) öğretiminde sosyal öykü ve karikatür sohbetlerinin etkiliğini inceledikleri araştırmanın sonucunda katılımcının sosyal davranışlarının değişerek sosyal becerilerinde artış olduğu

gözlenmiştir. Ayrıca katılımcının sosyal öykü ve karikatür sohbetlerini kullanmaktan memnun olduğunu ve bu uygulamaları okul dışındaki ortamlarda da (evde, otobüste vb) kullanacağı sonucuna ulaşılmıştır. Hutchins ve Prelock (2006) ise yaşları 6 ve 12 olan OSB'li iki çocuk annesine sosyal öykü ve karikatür sohbetleriyle öğretimi nasıl yapacaklarını açıklayarak, bu iki yöntemin çocukları üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Araştırmanın sonucunda katılımcılardan birinde her iki yöntem de etkili olurken, diğer katılımcıda ilk katılımcıdaki kadar etkili olmadığı sonucu bulunmuştur.

Sosyal becerilerin öğretiminde sadece sosyal öykülerin kullanıldığı araştırmalarda da sosyal öykü uygulamalarının (Aggarwal ve Prusty 2015; Balçık ve Çifci-Tekinarslan 2012; Crozier ve Tincani 2007; Delano ve Snell 2006; Golzari ve diğ. 2015; Karayazi, ve diğ. 2014; Olçay Gül ve Tekin-İftar 2016; Schneider ve Goldstein 2010; Vandermeer, ve diğ. 2013; Xin ve Sutman 2011) etkili olduğu bulunmuştur. Sosyal öykülerin sosyal becerileri öğretiminin yanı sıra uygun olmayan davranışların azaltılması (Graetz ve diğ., 2008; Kouch ve Mirenda, 2003; Özdemir, 2008; Scattone ve diğ.,. 2002), uygun olan davranışların arttırılması (Chan ve diğ., 2010; Samuels ve Stansfield , 2012; Thompson ve Johnston, 2013; Washburn, 2006; Wright ve Mc Cathren, 2012;), sosyal etkileşim ve sözel iletişim becerilerinin geliştirilmesi (Hanley-Hochdorfer ve diğ., 2010; Scattone ve diğ., 2006), günlük yaşam becerilerinin öğretiminde (Barry ve Burlew, 2004; Bledsoe ve diğ., 2003; Hagiwara ve Myles, 1999; Klett ve Turan, 2012;) de etkili olarak kullanıldığı görülmektedir.

Sosyal becerilerin öğretiminde sadece karikatür sohbetleri uygulamalarının kullanıldığı araştırmalarda da karikatür sohbeti uygulamalarının etkili olduğu görülmektedir. Pierson ve Glaeser (2007) yaşları 6, 7, 8 olan 3 OSB'li öğrenciyle karikatür sohbetleri uygulamalarını kullanarak sosyal becerilerin öğretimini çalışmışlardır. Araştırma sonucunda 3 katılımcıda da hedef davranışlarda artış gözlenmiştir. Vivian, Hutchins ve Prelock (2012) tarafından yapılan araştırmada bir anne ve babaya karikatür sohbetlerinin uygun şekilde uygulanmasını desteklemek

için 6 haftalık geribildirimli eğitim ve uygulama semineri verilmiştir. Araştırma sonucunda ebeveynlerin çocuklarıyla yaptıkları uygulamada başarılı oldukları bulunmuş ve ayrıca ebeveynler karikatür sohbetlerini kullanmanın pratik ve kolay olduğunu belirtmişlerdir. Page J. (2016) OSB'li beş anaokulu kaynaştırma öğrencisine hedef sosyal becerileri öğretmede karikatür sohbetlerinin etkisini değerlendirmiş ve araştırma sonucunda karikatür sohbetleriyle öğretim beş katılımcının üçünde etkili olduğu bulunmuştur. Karikatür sohbetleri ile sosyal becerilerin öğretiminin yanı sıra farklı beceri ve davranışların, Glaeser, ve diğ. (2003) , Robinson (2008), Ahmed-Husain ve Dunsmuir (2014), Pierson ve Glaeser (2005) problem davranışların azaltılması, Khalifah Sami Aldughaysh (2017) sosyal iletişim becerileri öğretiminde kullanılmış ve etkili sonuçlar elde edilmiştir.

Sosyal öykü ve karikatür sohbetlerinin bağımsız ve birlikte, sosyal beceriler, farklı beceri ve davranışların öğretiminde uygulandığında da etkili sonuçlar vermesi nedeniyle bu çalışmanın alanyazına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Yine bu çalışmada kullanılan karikatür sohbetleri uygulamasının, Türkiye'de ilk ve etkili uygulama olması nedeniyle de alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Alanyazında yapılan benzer çalışma bulguları da bu çalışma bulgularını desteklemektedir.

Araştırma sona erdikten sonra sosyal öykü ve karikatür sohbetleri uygulamaları için izleme verileri toplanmıştır. Her iki uygulama için dört katılımcıdan toplanan izleme verileri katılımcıların hedef sosyal becerileri uygulama sona erdikten sonra da devam ettirdiklerini göstermektedir. Benzer olarak alanyazında sosyal öykü uygulamasının etkililiğini inceleyen pek çok araştırmada (Balçık ve Çifci-Tekinarslan 2012; Crozier ve Tincani 2007; Delano ve Snell 2006; Olçay Gül ve Tekin-İftar 2016; Schneider ve Goldstein 2010; Xin ve Sutman 2011;) izleme verileri toplanmış ve katılımcıların edindikleri becerileri çalışma sona erdikten sonra da devam ettirdikleri görülmüştür. Bu araştırma bulguları, izleme verilerinin toplandığı yukarıdaki araştırma bulgularıyla tutarlılık göstermektedir. Ancak bu araştırma sonuçlarından farlı olarak izleme verilerinin toplanmadığı

(Aggarwal ve Prusty, 2015; ; Golzari ve diğ.,; Karayazi ve diğ., 2014; Vandermeer ve diğ. 2013), çalışma bittikten sonra hedef becerilerin devam edip etmediği ile ilgili verilerin olmadığı çalışmaların da olduğu görülmektedir. Sosyal öykü uygulaması ile yapılan çalışmaların pek çoğunda izleme çalışması yapıldığı görülürken, karikatür sohbetleriyle yapılan çalışmalarda izleme çalışmalarının (Aldughaysh, 2017; Glaeser, ve diğ., 2003; Laba, 2015; Pierson ve Glaeser , 2005; Pierson ve Glaeser , 2007; Robinson, 2008; Vivian ve diğ., 2012) yapılmadığı, çalışma sona erdikten sonra hedef becerilerin devam edip etmediği ile ilgili verilerin olmadığı görülmektedir. Bu çalışmayla benzer olarak karikatür sohbetleriyle yapılan bir çalışmada Ahmed-Husain ve Dunsmuir (2014) izleme verisi toplanmış, bu çalışmada da sekiz katılımcıdan birinde çalışma sona erdikten sonra hedef becerileri devam ettiremediği gözlenmiştir. Bu çalışma sonucundan farklı olarak sosyal öykü ve karikatür sohbetlerinin birlikte uygulandığı çalışmalarda da (Howell, 2005; Hutchins ve Prelock, 2006; Rogers ve Myles, 2001) izleme verisi toplanmamış çalışma sona erdikten sonra hedef becerilerin korunup korunmadığı değerlendirilmemiştir.

Araştırmada katılımcı çocuklarla genelleme oturumları gerçekleştirilerek, katılımcıların edindikleri sosyal becerileri farklı kişi ve ortamlara genelleyip genellemediğine ilişkin ön-test, son-test verileri toplanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular katılımcı çocukların edindikleri sosyal becerileri %100 doğruluk düzeyinde genellediklerini göstermektedir. Alanyazında sosyal öykü uygulamaları ile yapılan bazı çalışmalarda (Chan, ve diğ., 2010; Delano ve Snell, 2006; Graetz ve diğ., 2008; Klett ve Turan, 2012; Olçay Gül ve Tekin-İftar, 2016; Thompson ve Johnston, 2013) genelleme verilerinin toplandığı görülmektedir. Araştırmanın genelleme ile ilgili bu bulguları, alanyazındaki araştırma bulgularıyla tutarlılık göstermektedir. Ancak bu araştırma bulgularından farklı olarak alanyazında yapılan pek çok çalışmada (Aggarwal ve Prusty, 2015; Balçık ve Çifci-Tekinarslan , 2012; Crozier ve Tincani, 2007; Golzari ve diğ., 2015; Hanley-Hochdorfer ve diğ., 2010; Karayazi ve diğ., 2014; Kuoch ve Mirenda , 2003; Samuels ve Stansfield , 2012; Scattone ve diğ., 2002; Scattone ve diğ., 2006; Schneider ve Goldstein, 2010; Vandermeer ve diğ., 2013; Washburn, 2006; Wright ve Mc Cathren, 2012; Xin ve

Sutman, 2011) genelleme verilerinin toplanmadığı görülmektedir. Alanyazınında karikatür sohbetleri ile yapılan bir çalışmada Aldughaysh (2017) genelleme verisi toplanmış, bu verilerde de tutarsız sonuçlara ulaşılmıştır.

Tek-denekli araştırmalarda dış geçerliğin araştırma bulgularının genellenmesiyle ile ilgili olduğu belirtilmektedir. Tek-denekli araştırmalarda dış geçerliğin artması için başlama düzeyinin açık ve ayrıntılı biçimde tanımlanması, uygulama ortamının ve katılımcıların bütün özellikleri ile ayrıntılı bir biçimde betimlenmesi gerektiği belirtilmektedir (Tekin-İftar, 2012). Bu araştırmada da uyarlamalı dönüşümlü uygulamalar modeline göre zorunlu olmamakla birlikte başlama düzeyi evresine yer verilerek bu evredeki değişkenler tüm özellikleriyle tanımlanmış, katılımcı çocuklarla ilgili detaylı bilgilere yer verilmeye çalışılmış ve ortam ayrıntılı biçimde betimlenmiştir. Bu açıdan bu araştırmada dış geçerlik arttırılmaya çalışılmış ve araştırma bulgularının genellemesinin yüksek düzeyde olduğu (%100) görülmektedir.

Karikatür sohbetleri ile yapılan diğer çalışmalarda ise genelleme çalışmalarının (Ahmed-Husain ve Dunsmuir, 2014; Glaeser ve diğ., 2003; Laba, 2015; Page, 2016; Pierson ve Glaeser, 2005; Pierson ve Glaeser , 2007; Robinson, 2008; Vivian, ve diğ., 2012;) yapılmadığı görülmektedir. Alanyazınında sosyal öykü ve karikatür sohbetleri uygulamaları ile yapılan sınırlı sayıdaki araştırmada ise Howell, 2005; Hutchins ve Prelock, 2006; Rogers ve Myles, 2001) genelleme verilerinin toplanmadığı görülmekte ve bu çalışma sonuçları ile çelişmektedir.

Araştırmalarda, edinim aşamasında kazanılan bir beceri ya da davranışın öğretim yapılmayan farklı durumlara genellenmesi dört farklı biçimde yapılabilmektedir. Bunlar: a) Değişik yönergeler sunarak, b) Değişik araç-gereçler sunarak, c) Hedef uyaranı değişik kişiler tarafından sunulması yoluyla, d) Hedef uyaranın değişik ortamlarda sunulması yoluyla (ortamlar arası genelleme) (Alberto ve Troutman, 2013). Bu araştırmada da hedef uyaranın farklı kişiler tarafından, değişik ortamlarda sunulması yoluyla genelleme çalışmaları yapılmıştır. Özellikle,

OSB'li bireylerin sosyal becerileri akranları gibi gözlem ve taklit yoluyla öğrenme ve genellemede sorun yaşama gibi kendilerine özgü özellikleri düşünüldüğünde araştırmalarda genelleme çalışmalarının yapılmasının ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Araştırmada her iki öğretim uygulaması verimlilik açısından karşılaştırıldığında sosyal öykü ve karikatür sohbetleriyle öğretim uygulamaları arasında verimlilik açısında farklılık olduğu görülmektedir. Katılımcı çocukların dördünde de sosyal öykü ile öğretim uygulamasında ölçüt karşılanıncaya kadar gerçekleştirilen oturum sayısı, karikatür sohbetleri öğretim uygulaması ile gerçekleştirilen oturum sayısından daha azdır. Dolayısı ile dört katılımcı için de sosyal öykü ile öğretim uygulamalarının daha verimli olduğu görülmektedir.

Araştırmada verimlilik bulguları ölçüt karşılanıncaya değin gerçekleştirilen deneme sayısı açısından karşılaştırıldığında her dört katılımcı çocukta da sosyal öykü ile öğretim uygulamasında önemli derecede farklılık görülmektedir. Bu anlamda sosyal öykü ile öğretim uygulamalarının daha verimli olduğu görülmektedir. Araştırmada verimlilik bulguları hata sayısı açısından karşılaştırıldığında da her iki uygulama arasında önemli derecede farklılık görülmektedir. Dolayısıyla sosyal öykü uygulamasının daha verimli olduğu görülmektedir. Araştırmada verimlilik bulguları ölçüt karşılanıncaya kadar gerçekleştirilen toplam süre açısından incelendiğinde de her dört katılımcıda da sosyal öykü ile öğretim uygulamasının daha verimli olduğu görülmektedir. Sosyal öykü ve karikatür sohbetleri öğretim uygulaması öğretim süreleri açısından karşılaştırıldığında ise, sosyal öykü ile öğretim uygulamasının dört katılımcı çocukta da daha az sürede gerçekleştirildiği görülmektedir.

Araştırmada sosyal öykü ile öğretim uygulamasının daha verimli olması; sosyal öykülere görsel uyaranların eklenerek, her katılımcının bireysel özellikleri, gelişimi ve gereksinimleri doğrultusunda yazılarak sunulmuş olması ve katılımcı çocukların daha önce sosyal öykü olmasa bile öykü ile geçmişlerinin olması ile açıklanabilir. Karikatür sohbetleri ile öğretim uygulamasının daha az verimli olması

ise katılımcı çocukların ilk kez böyle bir çizim ve yazı gerektiren uygulamayla karşılaşmış olmaları ile açıklanabilir. Bu araştırma bulgularından farklı olarak alanyazında yapılan (Howell, 2005; Hutchins ve Prelock, 2006; Rogers ve Myles, 2001) çalışmalarda ise verimlilik karşılaştırmasının yapılmadığı görülmektedir.

Araştırmada veriler deneysel ölçüt değerlendirmesinin yanı sıra klinik ölçüt açısından da değerlendirilmiştir. Klinik ölçüt değerlendirmesinde, uygulama ile elde edilen etkinin hem katılımcılar hem de çevresindekiler açısından önemi sosyal geçerlik verileri toplanarak değerlendirilmektedir (Kurt, 2012). Bu araştırmada bu amaçla araştırmaya katılan katılımcı çocukların anneleriyle yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılarak, öznel değerlendirme yoluyla veri toplanmıştır. Toplanan veriler betimsel olarak analiz edilerek değerlendirilmiştir. Öznel değerlendirme ile bir araştırma ya da uygulama çalışmasıyla herhangi bir şekilde ilişkili olan kişilerin o çalışmanın amaçları, yöntemi ve sonuçlarıyla ilgili görüşleri belirlenmektedir (Kurt, 2012). Bu araştırmada öznel değerlendirme kullanılarak toplanan sosyal geçerlik verileri ile anneler, çocuklarının beceriyi edinmeleri, genellemeleri, yöntem ve araştırma sonuçlarına ilişkin olumlu görüşler bildirmişlerdir. Annelerle yapılan görüşmelerde anneler, çocuklarının hedef becerileri edindiklerini, bu becerileri günlük yaşamda kullandıklarını, ev ve toplumsal yaşantılarına katkı sağladığını ve edindikleri bu becerilerin çevrelerindeki diğer kişileri de memnun ettiğini belirtmişlerdir. Ayrıca anneler bu çalışmada kullanılan sosyal öykü ve karikatür sohbetleriyle öğretim yöntemlerini beğendiklerini ve başka becerilerin öğretiminde bu yöntemleri kullanmak istediklerini de ifade etmişlerdir. Sosyal geçerlikle ilgili bu bulgular, bu araştırmanın güçlü yönünü ortaya koymaktadır.

Bu araştırmada sosyal öykü ve karikatür sohbetleri uygulamaları için sosyal geçerlik verileri toplanmıştır. Her iki uygulama için de annelerden toplanan sosyal geçerlik verilerinin olumlu olduğu görülmektedir. Alanyazınında yalnız sosyal öykü uygulamarıyla yapılan çalışmalarda sosyal geçerlik çalışmalarının (Balçık ve Çifci-Tekinarslan, 2012; Chan ve diğ., 2010; Chan ve O'reilly , 2008; Crozier ve Tincani, 2007; Graetz ve ark., 2008; Hanley-Hochdorfer ve diğ., 2010; Klett ve Turan , 2012;

Olçay Gül ve Tekin-İftar, 2016; Özdemir, 2008; Scattone ve diğ., 2002; ; Scattone ve diğ., 2006; Thompson ve Johnston , 2013; Vandermeer ve diğ., 2013; Washburn, 2006; Wright ve Mc Cathren, 2012) yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalardaki sosyal geçerlik verilerinin genel olarak anneler, babalar, kardeşler ve öğretmenlerden toplandığı görülmektedir. Görüşmelerin gerçekleştirildiği bu kişiler, gerçekleştirilen uygulamaların etkili ve kalıcı olduğu, olumlu sonuçlara yol açtığı yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu anlamda bu araştırmanın sonuçları alanyazındaki araştırma bulgularıyla tutarlılık göstermektedir. Sosyal öykü uygulamaları ile yapılan bazı çalışmalarda ise (Aggarwal ve Prusty , 2015; Barry ve Burlew, 2004; ; Bledsoe ve diğ., 2003; Delano ve Snell, 2006; Golzari ve ark., 2015; Hagiwara ve Myles, 1999; Karayazi ve diğ., 2014; Kouch ve Mirenda, 2003; Samuels ve Stansfield , 2012; Schneider ve Goldstein , 2010; Xin ve Sutman , 2011) sosyal geçerlik verilerinin toplanmadığı görülmektedir. Alanyazınında karikatür sohbetleri uygulaması ile yapılan çalışmalarda (Ahmed-Husain ve Dunsmuir, 2014; Aldughaysh, 2017; Glaeser ve diğ., 2003; Laba, 2015; Page, 2016; Pierson ve Glaeser, 2005; Pierson ve Glaeser , 2007; Robinson, 2008; Vivian, ve diğ., 2012;) ve sosyal öykü ve karikatür sohbetleri ile yapılan sınırlı sayıdaki araştırmada da (Howell, 2005; Hutchins ve Prelock, 2006; Rogers ve Myles, 2001) sosyal geçerlik çalışmalarının yapılmadığı görülmektedir. Bu araştırmanın sonuçları ile alanyazındaki araştırma bulguları çelişmektedir.

Alanyazın incelendiğinde sosyal öykü ile video modelin birlikte kullanılarak etkililiğine bakılan (Acar, Yıkmış, Tekin-İftar, 2016; Kagohara ve diğ., 2013; Litras ve diğ., 2010; O'Handley ve ark., 2015; Sansosti ve Powell-Smith, 2008; Turhan ve Vuran, 2015) araştırmalar olduğu görülmektedir. Sosyal öykü ile karikatür sohbetlerinin birlikte uygulanarak etkililiğine bakılan ise sınırlı sayıda araştırma (Howell, 2005; Hutchins ve Prelock, 2006; Rogers ve Myles, 2001) olduğu görülmektedir. Bu bakımdan sosyal öykü ve karikatür sohbetleri uygulamalarının etkililiğini karşılaştırarak etkili sonuçlara ulaşılan bu araştırmanın alana önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmanın belirtilen güçlü yanları dışında bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır. Araştırmada deney sürecinde katılımcı yitimi yaşanmaması için pilot çalışmada zihinsel yetersizliği olan bir öğrenci kullanılmıştır. Bu bir sınırlılık olarak ifade edilebilir. Ancak alanyazın incelendiğinde araştırmalarda pilot çalışmaların farklı gruplarla (Doğan, 2010; Doğan, 2013) yapıldığı da görülmektedir.

Bu araştırmada genelleme çalışmaları öğretim uygulamalarının yapıldığı kurumda, öğretimin yapıldığı sınıfın dışında fakat kurum içinde farklı sınıf ya da ortamda yapılmıştır. Bu da araştırmanın sınırlılığı olarak ifade edilebilir.

5.2. Sonuç ve Öneriler

5.2.1. Sonuç

OSB'li bireylere sosyal öykü ve karikatür sohbetleriyle öğretim uygulamalarının karşılaştırıldığı bu araştırmada katılımcı çocukların onlar için belirlenen hedef becerileri edindikleri, edindikleri bu becerileri öğretim sona erdikten sonra da devam ettirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca katılımcı çocukların edindikleri becerileri farklı ortam ve kişilere genelleyebildikleri gözlenmiştir. Araştırmada sosyal öykü uygulamasının karikatür sohbetleri uygulamasından daha etkili olduğu, kalıcılık ve genelleme aşamasında ise her dört katılımcıda da farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulguları verimlilik açısından değerlendirildiğindeyse katılımcı çocukların dördünde de ölçüt karşılanıncaya kadar gerçekleştirilen deneme sayısı, hata sayısı, ölçüt karşılanıncaya kadar gerçekleşen toplam süre, öğretim süreleri bakımından sosyal öykü öğretim uygulaması karikatür sohbetleriyle öğretim uygulamasına göre daha verimli görülmüştür.

Araştırmanın sonunda, araştırmaya ilişkin annelerle yapılan görüşmelerde anneler, çocuklarının hedef becerileri edindiklerini, bu becerileri günlük yaşamda

kullandıklarını, ev ve toplumsal yaşantılarına katkı sağladığını ve edindikleri bu becerilerin çevrelerindeki diğer kişileri de memnun ettiğini belirtmişlerdir. Ayrıca anneler bu çalışmada kullanılan sosyal öykü ve karikatür sohbetleriyle öğretim yöntemlerini beğendiklerini ve başka becerilerin öğretiminde bu yöntemleri kullanmak istediklerini de ifade etmişlerdir.

5.2.2. Öneriler

Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda hem uygulama hem de ileri araştırmalara yönelik önerilerde bulunulmuştur. Bu öneriler aşağıda yer almaktadır.

5.2.2.1. Uygulamaya yönelik öneriler

1. OSB'li bireylerle çalışan uzmanlara ve öğretmenlere, özel eğitim alanında çalışacak olan öğretmen adaylarına, sosyal beceri öğretiminde sosyal öykü ve karikatür sohbetleri ile öğretim uygulamalarının nasıl gerçekleştirileceği ile ilgili eğitim programları düzenlenebilir.

2. OSB'li bireylerin anne babaları ve onların dışındaki bu bireylerin bakımından sorumlu diğer bireylere (örn., bakıcılara ve çocukla yaşayan anneanne-dede) sosyal becerilerin öğretiminde sosyal öykü ve karikatür sohbetleri ile öğretim uygulamalarının yer aldığı eğitim programları düzenlenebilir.

5.2.2.2. İleri araştırmalara yönelik öneriler

1. OSB'li bireyler dışında farklı tanısı olan bireylere, sosyal becerilerin öğretiminde sosyal öykü ve karikatür sohbetleriyle öğretim uygulamalarının etkililik ve verimliliklerinin karşılaştırıldığı çalışmalar desenlenebilir.

2. OSB'li bireyler ve farklı tanısı olan bireylere sosyal öykü ve karikatür sohbetleriyle öğretim uygulamalarıyla farklı becerilerin (öz-bakım ve günlük yaşam becerileri, mesleki beceriler gibi) öğretimindeki etkililik ve verimlilikleri sınanabilir.

3.OSB'li bireylere ailelerin uygulayacağı sosyal becerilerin öğretiminde sosyal öykü ve karikatür sohbetleriyle öğretim uygulamalarının etkililik ve verimliliklerinin karşılaştırıldığı çalışmalar planlanıp uygulanması önerilebilir.

4. Benzer araştırmaların farklı ortamlarda (örn., ev, park, diğer toplumsal ortamlar), farklı bireylerle (örn., öğretmen, aile üyeleri, yardımcı öğretmenler, akranlar) yürütülmesinin etkililik ve verimliliklerine bakılabilir.

5. Araştırmada bağımlı değişkenlerin eşit olup olmadıklarını belirlemek üzere bağımlı değişkenleri eşitlemek açısından mantıksal analiz yapılmıştır. İleriki araştırmalarda deneysel analiz yapılarak çalışmanın yinelenmesi önerilebilir.

6. Bu araştırmada sosyal geçerlik verileri katılımcıların annelerinden toplanmıştır. İleriki araştırmalarda katılımcı çocukların öğretmenlerinden de sosyal geçerlik verileri toplanıp karşılaştırması yapılabilir.

KAYNAKÇA

Acar, Ç. (2015). *Otizmli çocuklara sosyal becerilerin öğretiminde anneler tarafından hazırlanarak sunulan sosyal öykü ve video modelle öğretim uygulamalarının karşılaştırılması* (Yayınlanmış doktora tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.

Acar, Ç., Yıkmış, A. ve Tekin-İftar, E. (2016). Effects of mother-delivered social stories and video modeling in teaching social skills to children with autism spectrum disorders. *The Journal of Special Education 1*–12. doi: 10.1177/0022466916649164.

Aggarwal, A. ve Prusty, B. (2015). Effect of social stories on social skills of children with autism spectrum disorder. *The International Journal of Indian Psychology. 2* (4), 93-111.

Ahmed-Husain, S. ve Dunsmuir, S. (2014). An evaluation of theeffectiveness of comic strip conversations in promoting the inclusion of young people with autism spectrum disorder in secondary school. *International Journal Of Developmental Disabilities, 60* (2), 89–10.

Alberto, P. A. ve Troutman, A. C. (2013). *Applied behavior analysis for teachers* (9. Baskı). Ohio: Pearson.

Aldughaysh, K. S. (2017). *The efficacy of digital comic strip conversations to teach empathetic responding to children with autism* (Yayınlanmamış yüksek tezi). Missouri State University, USA.

American Psychological Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed.).* Arlington, VA: American Psychiatric Publishing.

Avcıoğlu, H. (2001). *İşitme engelli çocuklara sosyal becerilerin öğretilmesindeişbirlikçi öğrenme yaklaşımı ile sunulan öğretim programlarının etkililiğinin incelenmesi (*Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Avcıoğlu, H. (2007). Sosyal becerileri değerlendirme ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 7*(2), 87-101.

Avcıoğlu, H. (2009). *Etkinliklerle sosyal beceri öğretimi.* Ankara: Kök.

Avcıoğlu, H. (2012). Zihinsel yetersizliği olan çocuklara sosyal beceri kazandırmada işbirliğine dayalı öğrenme ve drama yöntemlerinin etkililiği. *Eğitim ve Bilim, 37*(163). 110-125.

Aydın, A. ve Kınacı, C. (2016). *Otizme çözüm var*. İstanbul: hayykitap.

Ayres, K. ve Gast, L. D. (2010). Dependet measures and measurement procedures. (Edit) David L. Gast. *Single subject research methodology in behavioral sciences,* (129-165) Newyork. Routledge.

Bacanlı, H. (2014). *Sosyal beceri eğitimi*. Ankara: Pegem.

Balçık, B. (2010). *Otizmli bireylere sosyal beceri öğretiminde sosyal öykülerin etkisinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Balçık, B. ve Çifci-Tekinarslan, İ. (2012). Otizmli çocuklara sosyal beceri öğretiminde sosyal öykülerin etkisinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 45*(1), 165-190.

Barry, L. M. ve Burlew, S. B. (2004). Using social stories to teach choice and play skillsto children with autism. *Focus on Autism And Other Developmental Disabilities,19* (1), 45-51.

Bledsoe, R., Myles, B. S. ve Simpson, R. L. (2003). Use of a social story intervention to improve mealtime skills of an adolescent with Asperger syndrome. *International Journal For Research And Practice*, 7, 289–295.

Brockman, M. P. (1988). Best practices in assesment of social skills and peer interaction. *Best Practices in School Psychology,* 31-41.

Brownell, M. D. (2002). Musically adapted social stories to modify behaviors in students with autism: Four case studies. *Journal of Music Therapy, 39*(2), 117-144.

Carbo, B. C. (2005). *The use of social stories with individuals with autism spectrum disorders* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). University of Delaware, Newark.

Chan, J. M. ve O'reilly, M. F (2008). A social stories ıntervention package for students with autism in ınclusive classroom setting. *Journal of Applied Behavior Analysis, 41*, 405–409. doi:10.1901/jaba.2008.41-405.

Chan, J. M., O'Reilly, M. F., Lang, R. B, Boutot, E. A., White, P. J., Pierce, N. ve Baker, S. (2010). Evaluation of a Social StoriesTM intervention implemented by pre-service teachers for students with autism in general education settings. *Research in Autism Spectrum Disorders, 5,* 715-721, doi:10.1016/j.rasd.2010.08.005.

Crozier, S. ve Tincani, M. (2007). Effects of social stories on prosocial behavior of preschool children with autism spectrum disorders. *Journal of Autism and*

Developmental Disorders, 37(9), 1803–1814. doi: 10.1007/S10803-006-0315-7.

Çifci, İ. ve Sucuoğlu, B. (2012). *Bilişsel süreç yaklaşımıyla sosyal beceri öğretimi* (8. Baskı). Ankara: Kök.

Dam, G.T. ve Volman, M. (2007). Educating for adulthood or for citizenship: Social competence as an educational goal. *European Journal of Education, 42*(2), 281-298.

Darıca, N., Abidoğlu, Ü. ve Gümüşçü, Ş. (2002). *Otizm ve otistik çocuklar*. Ankara: Özgür Yayınları.

Delano, M. E. ve Snell, M. E. (2006). The effects of social stories on the social engagement of children with autism. *Journal of Positive Behavior Interventions,8*, 29-42.

Demir, Ş. (2012). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara sosyal becerilerin öğretimi. E. Tekin-İftar (Ed.). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve eğitimleri* (s.404). Ankara: Vize.

Dobbins, N., Higgins, K., Pierce, T., Tandy, R.D. ve Tincani, M. (2010). An analysis of social skills instruction provided in teacher education and in-service training programs for general and special educators, *Remedial and Special Education, 31*(5), 358-367.

DSM-5tm:Amerikan Psikiyatri Birliği (2014). DSM-5 Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı. çev: Ertuğrul Köroğlu. Ankara: Boylam Psikiyatri Birliği Hekimler Yayın Birliği.

Durualp, E. Ve Aral, N. (2011). *Oyun temelli sosyal beceri eğitimi*. Ankara: Vize.

Elliott, N.S. ve Gresham, F.M. (1987). Children's social skills assessment and classification practices. *Journal of Counseling and Development. 66,* 96-99.

Erbaş, D. (2005). Baş Makale: Olumlu Davranışsal Destek. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 6* (1) 1-18.

Ergenekon, Y. (2012). Sosyal yeterlikle ilişkili kavramlar ve sosyal yeterliğin bileşenleri S. Vuran (Ed.). *Sosyal yeterliklerin geliştirilmesi sosyal beceri yetersizliği gösteren çocuklar için öğretmen adayları ve öğretmenler için*. Ankara: Vize.

Fazlıoğlu, Y. ve Eşme-Yurdakul, M. (2009). *Otizm otizmde görsel iletişim tekniklerinin kullanımı*. İstanbul: Morpa.

Glaeser, B. C., Pierson, M. R. ve Fritschmann, N. (2003). Comic strip conversations: A Positive behavioral support strategy. *Teaching Exceptional Children, 36*(2), 14-19.

Graetz, J. E., Mastropieri, M. A. ve Scruggs, T.E (2008). Decreasing inappropriate behaviors for adolescents with autism spectrum disorders using modified social stories. *Education and Training in Developmental Disabilities, 44*(1), 91–104.

Golzari, F. Alamdarloo, G. H. ve Moradi, S. (2015) The effect of a social stories ıntervention on the social skills of male students with autism spectrum disorder. *SAGE open*, 1-8. doi: 10.1177/2158244015621599.

Gray C. A. ve Garand J. D. (1993). Social stories: Improving responses of students with autism with accurate social information. *Focus on Autistic Behavior, 8*, 1–10.

Gray, C. (1994). *Comic strip conversations: Illustrated interactions that teach conversation skills to students with autism and related disorders.* Arlington, TX: Future Horizons.

Gray, C. (2000). *Writing social stories with Carol Gray*. Arlington, TX: Future Horizons.

Gray, C. (2000). *The new social story book.* Arlington, TX: Future Horizons.

Gray, C. (2010). *The new social story™ book: Revised and expanded 10th anniversary edition*. Arlington, TX: Future Horizons.

Gumpel, T. P. (2007). Are social competence difficulties caused by performance or acquisition deficits? The importence of self-regulatory mechanisms. *Psychology in the Schools, 44*(4), 351-372.

Hagiwara, T. ve Myles, B. S. (1999). A multimedia social story intervention: Teaching skills to children with autism. *Focus an Autism and Other Developmental Disabilities, 14*(2), 82-95.

Han, H. S. ve Kemple, K. M. (2006). Components of socialcompetenceandstrategies of support: Consideringwhattoteachand how. *Early Childhood Education Journal, 34*(3), 241-246.doi: 10.1007/s10643-006-0139-2.

Hanley-Hochdorfer, K., Bray, M. A., Kehle, T.J. ve Elinoff, M.J. (2010) Social stories to increase verbal initiation in children with autism and asperger's disorder. *School Psychology Review,39* (3), 484–492.

Howell, E. (2005). *Teacher perceptions on theeffectiveness of social stories and comic strip conversations for students with autism spectrum disorder,* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Faculty of California State University, Fullerton.

Hutchins, T. L. ve Prelock, P. A. (2006). Using social stories and comic strip conversations to promote socially valid outcomes for children with autism. *Semin Speech Lang 27*(1), 47-59. doi:10.1055/s-2006-932438.

Kagohara, D.M., Achmad, D., Meer, L., Lancioni,G.E., O'Reilly, M.F., Lang, R., Marschik, P.B., Sutherland, D., Ramdoss, S., Green, V. A. ve Sigafoos, J. (2013). Teaching two students with asperger syndrome to greet adults using social stories™ and video modeling. *J Dev Phys Disabil 25*, 241–251. doi 10.1007/s10882-012-9300-6.

Kanner, L. (1943). Autistic disturbances of affective contact. *Nervous Child, 2* 217-250.

Karayazi, S., Evans, P. K. ve Filer, J. (2014). The effects of a socıal story™ intervention on the pro-social behaviors of a young adult with autism spectrum disorder. *International Journal Of Special Education, 29*(3), 126-133.

Kaymak. A. (2016). Otizm spektrum bozukluğu (OSB): Tanım, sınıflama, yaygınlık ve nedenler İ. H. Diken ve H. Bakkaloğlu (Ed.). *Zihin yetersizliği ve otizm spektrum bozukluğu* (s.167). Ankara: Pegem Akademi.

Kerr, S. ve Durkin, K. (2004). Understanding of thought bubbles as mental representations in children with autism: Implications for theory of mind. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 34*(6), 637-648.

Keyworth, P. L. W. (2004). The effects of social stories on the social interactions of studentwith autism. (Yayınlanmamış doktora tezi). The University of Iowa, Iowa City IA.

Kırcaali-İftar, G. (2012). Otizm spektrum bozukluğuna genel bakış. E. Tekin-İftar (Ed.). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve eğitimleri*. (s.17). Ankara: Vize.

Kırcaali-İftar, G. (2015). *Otizm spektrum bozukluğu*. İstanbul: Daty.

Kırcaali-İftar, G. ve Odluyurt, S. (2012). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara iletişim becerilerinin kazandırılması. E. Tekin-İftar (Editör). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve eğitimleri* (327-365). Ankara: Vize.

Klett, L.S. ve Turan, Y. (2012). Generalized effects of social stories with task analysis for teaching menstrual care to three young girls with autism. *Sex Disabil, 30,* 319–336. doi: 10.1007/s11195-011-9244-2.

Korkmaz, B. (2000). *Yağmur çocuklar otizm nedir?* İstanbul: Doğan Kitapçılık.

Kuoch, H. ve Mirenda, P. (2003). Social story intervention for young children with autism spectrum disorders. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities, 18,* 219-227.

Kurt, O. (2012). Otizm spektrum bozukluğu ve bilimsel dayanaklı uygulamalar. E. Tekin-İftar (Ed.). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve eğitimleri.* (s.84-108). Ankara: Vize

Kurt, O. (2012). Uyarlamalı dönüşümlü uygulamalar modeli. E. Tekin-İftar (Ed.), *Eğitim ve davranış bilimlerinde tek-denekli araştırmalar* (s. 329-350). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Kuttler, S., Myles, B. ve Carlson, J. (1998). The use of social stories to reduce precursors to tantrum behavior in a student with autism. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities, 13,* 176-182.

Laba, A. (2015). The use of comic strip conversations in shaping social behaviour of children with autism in the context of play. *The New Educational Rewiev, 39* (1), 201-211.

Litras S., Moore D. W. ve Anderson, A. (2010). Using video self-modelled social stories to teach social skills to a young child with autism. *Autism Research and Treatment, 1*-9. doi:10.1155/2010/834979.

McConnell, S. R. (2002). Interventions to facilitate social interaction for young children with autism: Review of available research and recommendations for educational intervention and future research. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 32*(5), 351-372.

Mercer, D. C. ve Mercer, A. R. (2005). *Teaching students with learning problems*. (7. Basım). Pearson Ed. Ltd. Merrill Prentice, Hall.

Merrel, K.W. ve Gimpell, G. A. (1998). Social skills of children and adolescents. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Odom, S. L. ve Watts, E. (1991). Reducing teacher prompts in peer-mediated interventions for young children with autism. *The Journal of Special Education, 25*, 26–43.

O'Handley, R. D., Radley, K. C. ve Whipple, H. M. (2015). The relative effects of social stories and video modeling toward increasing eye contact of adolescents with autism spectrum disorder. *Research in autism spectrum disorders, 11*, 101–111.

Olçay-Gül, S. (2012). *Ailelerce sunulan sosyal öykülerin otizm spektrum bozukluğu olan ergenlerin sosyal becerilerine etkileri* (Doktora tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ekişehir.

Olçay-Gül, S. (2013). *Ailelerce sunulan sosyal öykülerin otizm spektrum bozukluğu olan ergenlerin sosyal becerilerine etkileri.* Ankara: Eğiten Kitap.

Olçay-Gül, S. ve Tekin-İftar, E. (2012). Otizm spektrum bozukluğu tanısı olan bireyler için sosyal öykülerin kullanımı. *Özel Eğitim Dergisi, 13*(2), 1-20.

Olçay Gül, S. ve Tekin-İftar, E. (2016). Family generated and delivered social story intervention: Acquisition, maintenance, and generalization of social skills in youths with ASD. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities,51*(1), 67–78.

Özdemir, S. (2007). Sosyal öyküler: otistik çocuklara yönelik bir sağaltım. *Özel Eğitim Dergis, 8* (2) 49-62.

Özdemir, S. (2008). The effectiveness of Social Stories on decreasing disruptive behaviors of children with autism: Three case studies. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 28,* 1689-1696.

Özdemir, O. (2014). *Otizm davranış kontrol listesi türkçe versiyonu geçerlik ve güvenirlik çalışmaları* (Yayınlanmamış doktora tezi) Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Page, J. (2016). *An evaluation of the effectiveness of 'comic strip conversations' for addressing the target social behaviours of primary-aged pupils on the autistic spectrum* (DAppEdPsy thesis) University of Nottingham.

Pierson, M. R. ve Glaeser, B. C. (2005). Extension of research on social skills training using comic strip conversations to students without autism. *Education and Training in Developmental Disabilities, 40* (3), 279–284.

Pierson, M. R. ve Glaeser, B. C. (2007) Using comic strip conversations to ıncrease social satisfaction and decrease loneliness in students with autism spectrum disorder. *Education and Training in Developmental Disabilities*, 42(4), 460–466.

Quill, K. (1992). Instructional considerations for young children with autism: The rationale for visually cued instruction. *Journal of Autism and Developmental Disorders. 27*(6). 697-714.

Quirmbach, L. M. (2006). *Social stories: Mechanisms of effectiveness in increasing social skills, social skills comprehension, generalization and maintenance of newly acqured skills in school aged children diagnosed with autism* (Yayımlanmamış doktora tezi). California School of Professional Psychology, San Diego.

Rakap, S., Birkan, B. ve Kalkan, S. (2017). *Türkiye'de otizm spektrum bozukluğu ve özel eğitim*. Istanbul: Tohum Otizm Vakfı.

Reynhout, G. ve Carter, M. (2011). Evaluation of the efficacy of social stories using three single subject metrics. *Research in Autism Spectrum Disorders, 5*(2), 885-900.

Robinson, S. (2008). Using a strategy of "structured conversation" to enhance the quality of tutorial time. *Journal of Further and Higher Education, 32*(1), 59-69.

Rogers, M. F. ve Myles, B. S. (2001). Using social stories and comic strip conversations to interpret social situations for an adolescent with asperger syndrome. *Intervention in School and Clinic, 36*, 310-313.

Samuels, R. ve Stansfield, J. (2011). The effectiveness of social storiesTM to develop social interactions with adults with characteristics of autism spectrum disorder. *British Journal of Learning Disabilities, 40*, 272-285. doi:10.1111/j.1468-3156.2011.00706.x.

Sansosti, F. J. ve Powell-Smith, A. K. (2008). Using computer presented social stories and video models to increase the social communication skills of

children with high functioning autism spectrum disorders. *Journal of Positive Behavior Interventions, 10*(3), 162-178.

Sarıdaş, B. ve Balabanlı, B. (2016) Temeller, Campion Quinn, Ü. Şahbaz (Çev. Ed.) *100 soruda otizm.* (s.7). Ankara: Anı Yayıncılık.

Scattone, D. (2007). Social skills interventions for children with autism. *Psychology in the Schools, 44*(7), 717-726.

Scattone, D., Wilczynski, S. M., Edwards, R. P., ve Rabian, B. (2002). Decreasing disruptive behaviors of children with autism using social stories. *Journal of Autism and Developmental Disorders. 32*(6). 535-543.

Scattone, D., Tingstrom, D. H., ve Wilczynski, S. M. (2006). Increasing appropriate social interactions of children with autism spectrum disorders using social stories. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities, 21*(4), 211-222.

Schneider, N. ve Goldstein, H. (2010) Using social stories and visual schedules to improve socially appropriate behaviors in children with autism. *Journal of Positive Behavior Interventions, 1*(12), 149-160.

Schreibman, L. (2005). *The science and fiction of autism*. Cambridge, MA: Harvard University Press

Sorias, O. (1986). Sosyal beceriler ve değerlendirme yöntemleri. *Psikoloji Dergisi,* 5(20), 24-29.

Spencer, V., Simpson, C. G. ve Lynch, S. A. (2008). Using social stories to increase positive behaviors for children with autism spectrum disorders. *Intervention in School and Clinic, 44,* 58-61.

Stichter, J.P., Randolph, J., Gage, N. ve Schmidt, C. (2007). A review of recommended social competency programs for students with autism spectrum disorders. *Exceptionality, 15,* 219-232 doi: 10.1080/09362830701655758.

Sucuoğlu, B. (2003). Otizm ve otistik bozukluğu olan çocuklar A. Ataman (Ed.). *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş* (s.400-410). Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık.

Sucuoğlu, B. ve Çifci, İ. (2001). *Yapamıyor mu? Yapmıyor mu?: Zihin engelli çocuklar için sosyal beceri öğretimi.* Ankara Üniversitesi Basımevi: Ankara.

Sucuoğlu, B. (2012). Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların değerlendirilmesi. E. Tekin-İftar (Ed.). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve eğitimleri*.(s.69). Ankara: Vize.

Swaggart, E., Gagnon, E., Bock, S., Earles, T., Quinn, C. ve Myles, B. (1995). Using social stories to teach social and behavioral skills to children with autism. *Focus on Autistic Behavior, 10,* 1-16.

Şahbaz, Ü. (2017). Otızm Spekturum Bozukluğu (OSB). Ü. Şahbaz (Ed.). *Zihin yetersizliği ve otizm spektrum bozukluğu* (s.98). Ankara: Vize.

Şahin, S. (2012). Yaygın gelişimsel bozukluklar (YGB) Otizm spektrum bozukluğu (OSB) N. Metin (Ed.) *Özel gereksinimli çocuklar* (s.209). Ankara: Maya Akademi.

Tekin-İftar, E. ve Kırcaali-İftar, G. (2012).*Özel eğitimde yanlışsız öğretim yöntemleri.* Ankara: Vize.

Tekin-İftar, E. (2012). Tek-denekli araştırmalar ve temel kavramlar. E. Tekin-İftar (Ed.), *Eğitim ve davranış bilimlerinde tek-denekli araştırmalar* (s. 15-40). Ankara: Türk Psikologlar Derneği.

The National Autism Center's (2009). *National standarts report.* http://dlr.sd.gov/autism/documents/nac_standarts_report_2009.pdf sayfasından 21.11 10 Mayıs 2017 tarihinde edinilmiştir.

The National Professional Development Center (2010). *Evidence based practices.* (Aktaran: Wong ve diğ., 2014).

The National Autism Center's (2015). *Findings and conclusions: national standards project, phase 2.* http://dlr.sd.gov/autism/documents/nac_standarts_report_2009.pdf sayfasından 21.06.2017 tarihinde erişilmiştir.

Thompson, R. M. ve Johnston, S. (2013. Use of social stories to ımprove self-regulation in children with autism spectrum disorders. *Physical ve Occupational Therapy In Pediatrics, 3*(3), 271–284. doi: 10.3109/01942638.2013.768322.

Töret, G. (2016). Otizm spektrum bozukluğu (OSB). Özellikler. İ.H.Diken, H. Bakkaloğlu (Ed.), *Zihin yetersizliği ve otizm spektrum bozukluğu* (s. 202-205). Ankara: Pegem.

Turhan, C. (2015). *Otizm spektrum bozukluğu gösteren çocuklara sosyal beceri öğretiminde sosyal öykü ve video model uygulamalarının etkililik ve verimlilikleri (*Yayınlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Turhan, C. ve Vuran, S. (2015). Otizm spektrum bozukluğu gösteren çocuklara sosyal beceri öğretiminde sosyal öykü ve video model uygulamalarının etkililik ve verimlilikleri. *International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE), 7*(2), 294 – 315.

Twachtman, D. (1992). Sensemaking: Merging the wisdom of pragmatics with literacy-rich new ideas. Presentation at the 1992 annual conference ot the autism society of America. *Autism Society of America Conference Proceedings*, 100-101.

Uysal, A. ve Ergenekon, Y. (2010). Social skills instruction carried out by teachers working at private special education institutions in Turkey. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities, 45*(3), 459–466.

Vandermeer, J., Beamish, W., Milford, T. ve Lang, W. (2013). iPad-presented social stories for young children with autism. *Develepmental Neurorehabilitation,1*–7.doi: 10.3109/17518423.2013.809811.

Vivian, L., Hutchins, T. L. ve Prelock, P. A. (2012). A family-centered approach for training parents to use comic strip conversations with their child with autism. *In Communıcation Science And Disorders, 39*, 30–42.

Vuran, S. (2005). The sociometric status of students with disabilities in elementary level integration classes in Turkey. Eğitim araştırmaları. *Eurasion Journal of Educational Research. 18*, 217-235.

Vuran, S. ve Turhan, C. (2013). Sosyal öyküler. S. Vuran (Ed.). *Sosyal yeterliklerin geliştirilmesi*. (2. Baskı). Ankara: Vize.

Washburn, M. (2006). *Using social stories to teach on-task behavior and participation skills with children on the autism spectrum.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) College of Liberal Arts Rochester Instıtute Of Technology.

Westwood, P. (1993). *Commonsense methods for children with special needs strategies for the regular classroom.* London.

Weiss, M. J. ve Harris, S. L. (2001). Teaching social skills to people with autism. *Behavior Modification, 25*(5), 785-802.

Wheeler, K. L. (2005). *The power of social stories: A strategy for students with autism spectrum disorder.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). California State University, California.

Wing, L. (2015). *Otizm el rehberi*. S. Kunt(Çev.) . İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Wolery, M., Gast, D. L. ve Hammond, D. (2010). Comparative intervention designs. (Edt:) Gast, D. L. (p. 329) *Single subject research methodology ın behavioral sciences.* New York, NY: Routledge.

Wong, C., Odom, S. L., Hume, K., Cox, A. W., Fetting, A., Kucharczyk, S., Brock, M. E., Plavnick, J. B., Fleury, V. P. ve Schultz, T. R. (2014). *Evidence-based practices for children, youths, and adults with autism spectrum disorder.* Chapel Hill, NC:FPG.

Wright, L. A. ve McCathren, R. B. (2012). Utilizing social stories to increase prosocial behavior and reduce problem behavior in young children with autism. *Hindawi Publishing Corporation Child Development Research, 1*-13. doi:10.1155/2012/357291

Xin, J.F. ve Sutman, F.X. (2011). Using the smart board in teaching social stories to students with autism. *Teaching Exceptional Children, 43* (4), 18-24. doi: 10.1177/004005991104300402.

EKLER

EK 1. Aile İzin Formu

Aile İzin Formu

Tarih:

Sevgili Anne,

Bu araştırmanın amacı, OSB'li bireylere sosyal beceri öğretiminde sosyal öykü ve karikatür sohbetleriyle öğretim uygulamalarının etkililik ve verimliliklerini karşılaştırmaktır.

Bu araştırma bir doktora tez çalışmasıdır. Araştırmaya katılımınız gönüllülük esasına bağlıdır. Araştırmada çocuklarınız için bir eğitim programı gerçekleştirilecektir. Çocuklarınıza sosyal öykü öğretim uygulaması ve karikatür sohbetleri öğretim uygulaması kullanarak belirlenecek olan hedef sosyal beceriler öğretilecektir.

Bu araştırmada verilerin toplanması ve analiz edilmesi için video kaydının yapılması ve araştırmanın sosyal geçerliğinin belirlenebilmesi için sizinle görüşme yapılıp kaydının yapılması gerekmektedir. Bu kayıtları araştırmacı, araştırmacının danışmanları ve güvenirlik analizlerini gerçekleştirecek olan uzman dışındaki kişiler izlemeyeceklerdir. Araştırmada gizlilik esasına göre sizin ve çocuğunuza bir kod isim verilecek, isimleriniz kullanılmayacaktır.

Araştırma Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU ve Doç. Dr. Emine ERATAY danışmanlığında yürütülecektir.

Anne

Çocuğumun araştırmaya katılmasını kabul ediyorum

Araştırmacı

Kabul ediyorum

EK 2. İl Milli Eğitim Müdürlüğü İzin Yazısı

T.C.
EDİRNE VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 56569733-44-E.4920418 11/04/2017
Konu : Anket İzni

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 2012/13 sayılı Genelgesi
b) Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı'nın 22/03/2017 tarihli ve 59187 sayılı yazısı.

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Engelli Çalışmaları Anabilim Dalı Doktora programı öğrencisi ***Galibiye ÇETREZ İŞCAN***'ın İl Millî Eğitim Müdürlüğümüze bağlı Özel Arda Özilke Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezindeki 7-12 yaş grubu otizmli öğrencilere yönelik uygulamak istediği ***"Otizmli Bireylere Sosyal Beceri Öğretiminde Sosyal Öykü ve Karikatür Sohbetleriyle Öğretim Uygulamalarının Karşılaştırılması"*** konulu tez çalışması kapsamında yer alan veri toplama araçları Anket Değerlendirme Komisyonu'nca incelenmiştir.

Makamınızca uygun görüldüğü takdirde, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Engelli Çalışmaları Anabilim Dalı Doktora programı öğrencisi ***Galibiye ÇETREZ İŞCAN***'a ait anket çalışmasının 31/05/2017 tarihine kadar İl Millî Eğitim Müdürlüğümüze bağlı Özel Arda Özilke Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezindeki 7-12 yaş grubu otizmli öğrencilere eğitim öğretimi aksatmamak kaydı ile okul müdürlükleri gözetim ve sorumluluğunda uygulanmasını olurlarınıza arz ederim.

Hüseyin ÖZCAN
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
11/04/2017

Dr. Yusuf GÜLER
Vali
Vali Yardımcısı

http://edirne.meb.gov.tr Tel : (0 284) 212 61 22 Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Bölümü
bilgiislemegitek22@meb.gov.tr Faks: (0 284) 212 61 26 Bilgi için: VHKİ: H.ÇAKIRLARDAN Dahili : (2302)

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. http://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden 859e-196b-3c54-94f7-43f6 kodu ile teyit edilebilir.

EDİRNE İL MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ
ANKET VE ARAŞTIRMA İZNİ DEĞERLENDİRME KOMİSYONU İNCELEME FORMU

Araştırma Sahibinin Adı Soyadı	Galibiye ÇETREZ İŞCAN
Araştırma Sahibinin İletişim Bilgileri	0 505 299 97 50 – galibiyecetis@hotmail.com
Araştırma Sahibinin Kurumu	Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Araştırma Yapılacak İl / İlçe	Edirne/Merkez
Araştırma Yapılacak Eğitim Kurumu	Edirne Özel Arda Özilke Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi
Araştırmanın Kime Yönelik Yapılacağı	Edirne Özel Arda Özilke Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezindeki 7-12 yaş grubu otizmli öğrenciler
Araştırmanın Konusu	Otizmli Bireylere Sosyal Beceri Öğretiminde Sosyal Öykü ve Karikatür Sohbetleriyle Öğretim Uygulamalarının Karşılaştırılması
Kurum Onayı	22/03/2017 tarihli ve 59187 sayılı yazısı
Araştırma/Proje/Ödev/Tez Önerisi/Diğer	Tez Çalışması kapsamında Anket
Veri Toplama Araçları	*Sosyal Beceri Kontrol Listesi *Başlama, Öğretim, Genelleme Veri Toplama Formları
Araştırmanın Tarih Aralığı	Valilik Onay tarihi itibariyle başlanarak 31/05/2017 tarihine kadar bitirilmesi.

MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 07/03/2012 tarih ve 2012/13 No.lu Genelgesi Kapsamında Araştırma ve Anket İzinlerinde Dikkat Edilecek Hususlar	Uygun	Uygun Değil
1. Anayasa, Millî Eğitim Temel Kanunu ve Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçlarına uygunluğu açısından	X	
2. Millî ve manevi değerler açısından	X	
3. Kişilik hakları açısından (kişisel bilgiler istenilmemeli)	X	
4. Cinsiyet, din, dil ve ırk gibi farklılıkları istismar etmeme açısından	X	
5. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve uluslararası bağlayıcılığı olan belgelerce suç kabul edilen hususları içermeme açısından	X	
6. Kişisel ve ailevi mahremiyetini ifşa eden sorular, ifadeler, resimler ve simgeler yer almaması açısından	X	
7. Veri toplama araçlarında kişi, kurum ve kuruluşlara yönelik reklâm veya tanıtım gibi ifade ve öğeler yer almaması açısından	X	
8. Evrakların tamamının idareye sunulması açısından	X	
9. Okul ve kurumların eğitim-öğretim faaliyetini aksatmaması açısından *anket çalışmalarına ait uygulamaların Ocak ve Haziran aylarında yapılmaması açısından (1.Dönem 31 Aralık'a – 2.Dönem 31 Mayıs'a kadar bitirilmesi)*	X	
10. Uygulamanın sadece Edirne İlinde yapılması açısından (Birden fazla ilde yapılacak çalışmalar Millî Eğitim Bakanlığı'na bildirilir.)	X	

KOMİSYON GÖRÜŞÜ ve AÇIKLAMALAR:

Araştırmanın 2016-2017 eğitim öğretim yılı 2. döneminde Valilik Onay tarihi itibariyle başlatılması, 31/05/2017 tarihine kadar uygulanması, veli izni alınması ve gönüllülük ilkesine uyularak gerçekleştirilmesi esastır.

Komisyon Kararı	Oyçokluğu ile alınmıştır.
Muhalif Üyenin Adı ve Soyadı	
Gerekçesi	

Komisyon Başkanı
07/04/2017
İrfan BALLI
İl Millî Eğitim Şube Müdürü

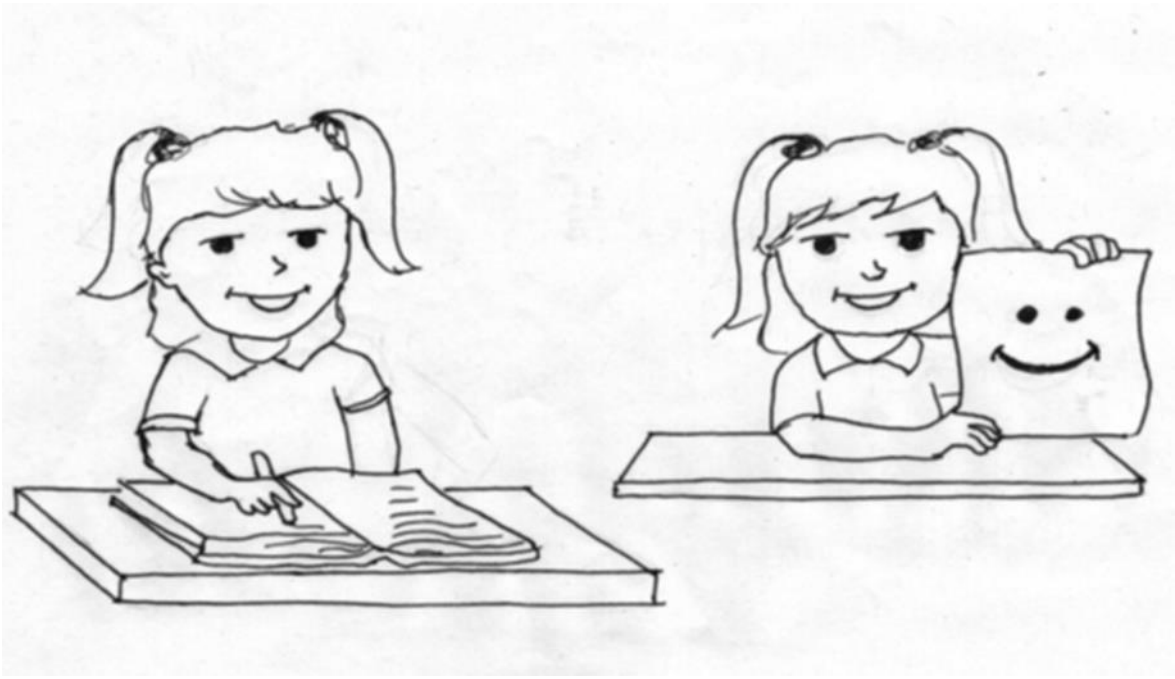
Üye
07/04/2017
Arif Şafak ERCEYLAN
İl MEM Ar-Ge Birimi P.E. Üyesi
RAPORLU

Üye
07/04/2017
Lokman KIZILYAR
H.H. Tekışık RAM Müdürü

Üye
07/04/2017
Nesrin ONAR
Hasan Rıza Güzel Sanatlar L. Müdür Yrd.

Üye
07/04/2017
Cem KAVANOZ
İstiklal Ortaokulu Öğretmeni

EK 3. Katılımcılar İçin Hazırlanan Öykü Kitabı

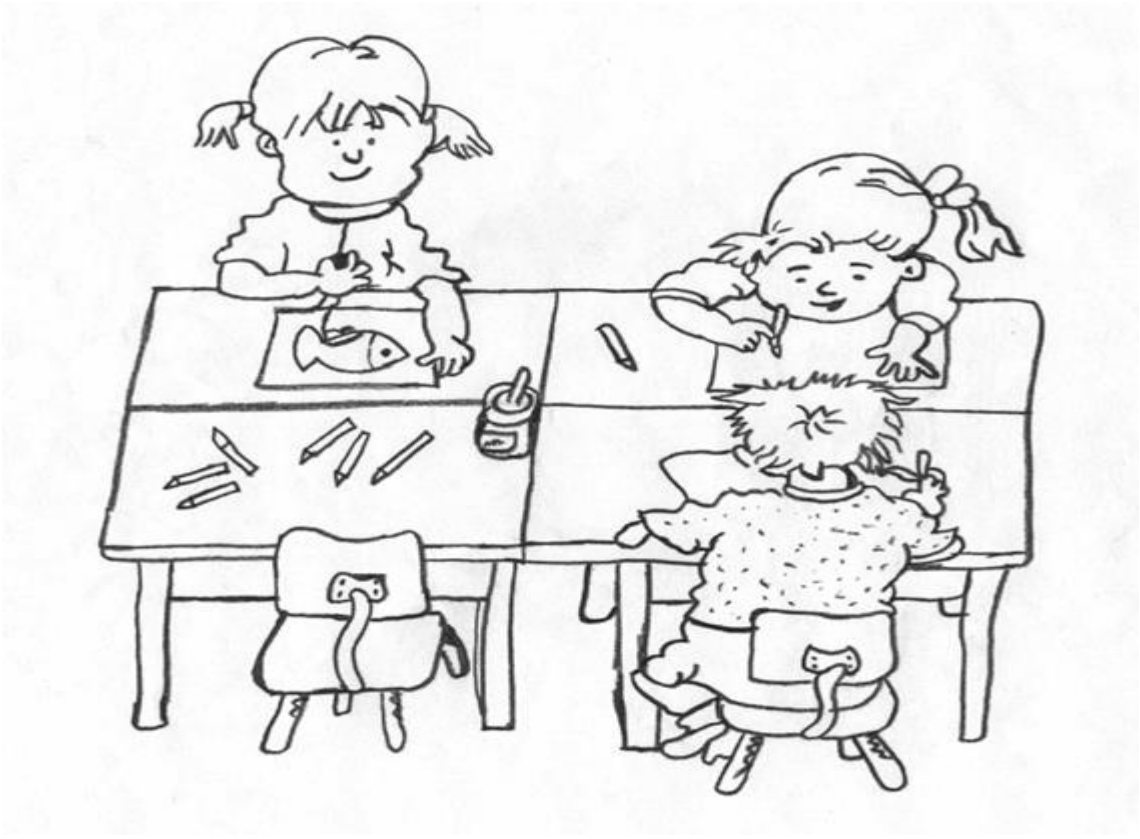

Utku İçin 1. Öykü

Verilen Alıştırmaları Zamanında Yapmalıyım

Genellikle, okuldaki matematik öğretmenim derste konuyu anlattıktan sonra, bana konuyla ilgili yapmam gereken alıştırmalar verir Öğretmenimin verdiği alıştırmaları zamanında yaparsam daha iyi öğrenirim. Öğretmenim alıştırmaları zamanında yaptığım için defterime gülen yüz çizebilir. Ben alıştırmaları zamanında bitirirsem öğretmenim çok mutlu olur.

Verilen alıştırmaları zamanında yapmak çok önemlidir. Verilen alıştırmaları zamanında yapmaya gayret edeceğim.

Utku İçin 2. Öykü

Resim Çalışmamı Zamanında Yapmam Gerekir

Okulda resim dersinde boyama çalışmaları yaparız.

Resim faaliyeti yapacağımız zaman resim kâğıtlarımızı alıp masaya otururuz.

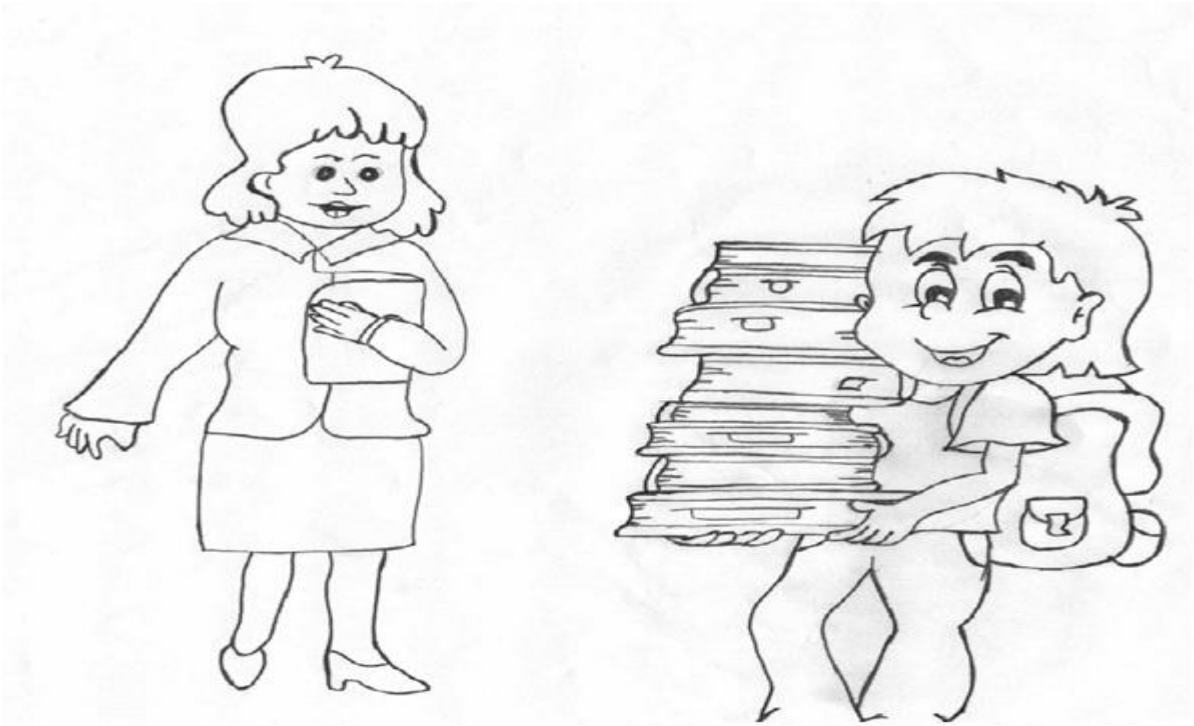
Öğretmenimiz boya malzemelerini masanın ortasına koyar ve boyama çalışmalarımızı yapalım der.

Öğretmenimin verdiği boyama çalışmasını zamanında yaparsam aferin çok güzel yapmışsın diyebilir.

Ben boyama çalışmasını zamanında bitirirsem öğretmenim memnun olur.

Verilen çalışmaları zamanında yapmak çok önemlidir.

Verilen ödev ve çalışmaları zamanında yapmam doğru olur.

Emre İçin 1. Öykü

Yardım Teklif Etmeliyim

Bazen öğretmenim başka bir öğretmenin sınıfından kendi sınıfına materyaller taşır.

Öğretmenim bu materyalleri taşırken zorlanabilir.

Öğretmenim bu materyalleri taşırken ben öğretmenime yardım edebilir miyim diye sormalıyım.

Ben öğretmenime yardım teklif edersem öğretmenim çok memnun olur.

İnsanlara yardım teklif etmek çok güzel bir davranıştır.

İnsanlara yardım etmeye çalışacağım.

Emre İçin 2. Öykü

Yardım Etmeliyim

Genellikle okulda öğretmenim çok düzenlidir.

Bazen acele bir şeyleri yapmaya çalışırken öğretmenimin masası ve dolabı dağılır. Öğretmenim masa ve dolabını toplamaya çalışır.

Ben öğretmenime masa ve dolabını toplamaya çalışırken yardım teklif etmeliyim. Öğretmenime yardım teklif edersem sevinir.

İnsanlara yardım etmek güzel bir davranıştır.

Öğretmenime ve diğer insanlara yardım etmeye çalışacağım.

Ekrem İçin 1. Öykü

Yap-boz yapıyorum

Okulda öğretmenim ders anlatımını bazen erken bitirir.
Öğretmenim kalan zamanda bana ve arkadaşlarıma isteğimizi yapabileceğimizi söyler.
Ben bu zamanda bir yap-bozun parçalarını tamamlayabilirim.
Ben bir yap-bozu tamamlarsam öğretmenim mutlu olur.
Boş zamanı değerlendirmek güzel bir davranıştır.
Boş zamanlarımı değerlendirmeye çalışacağım.

Ekrem İçin 2. Öykü

Resim Boyuyorum

Okulda bazen öğretmenimizin işi çıkar.

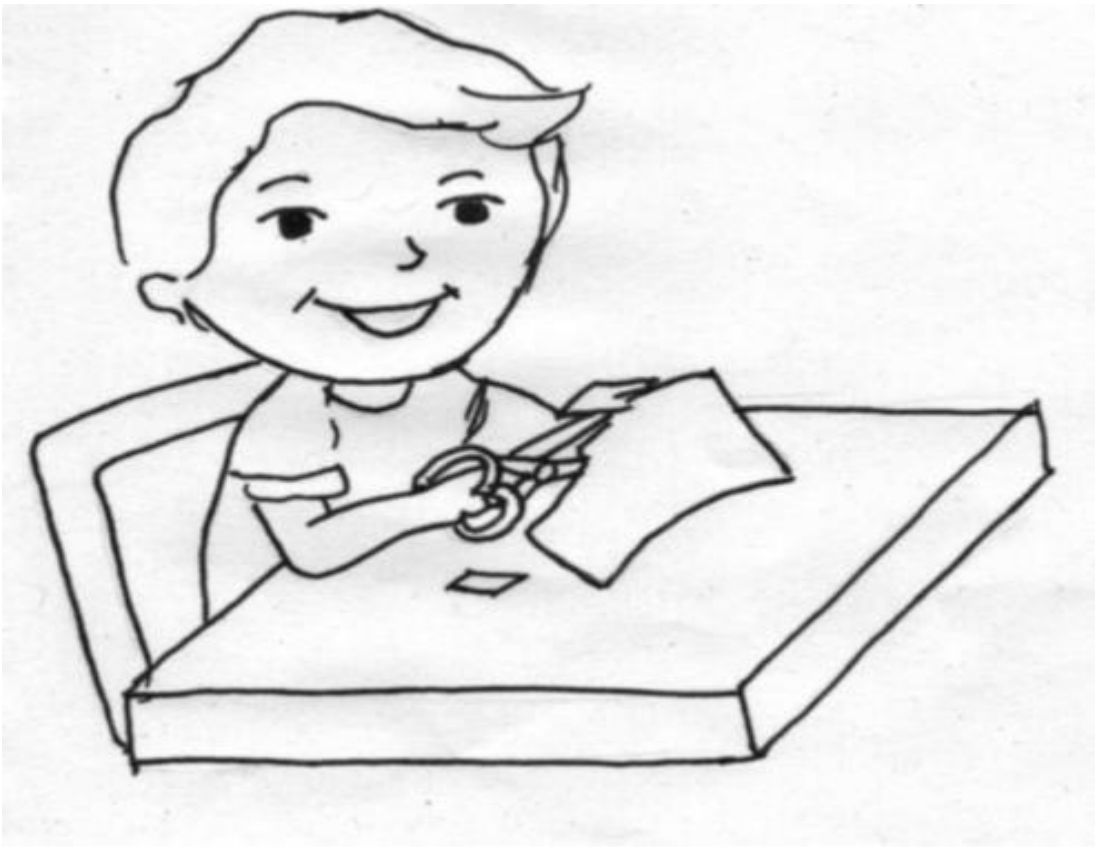
Öğretmenim, bana ve arkadaşlarıma kendi işi bitene kadar istediğimiz bir etkinlik ya da çalışmayı yapabileceğimizi söyler.

Ben öğretmenimin işi bitene kadar bir resim boyama çalışması yapabilirim.

Ben resim boyama çalışması yaparsam öğretmenim memnun olur.

Boş zamanı değerlendirmek çok güzel bir davranıştır.

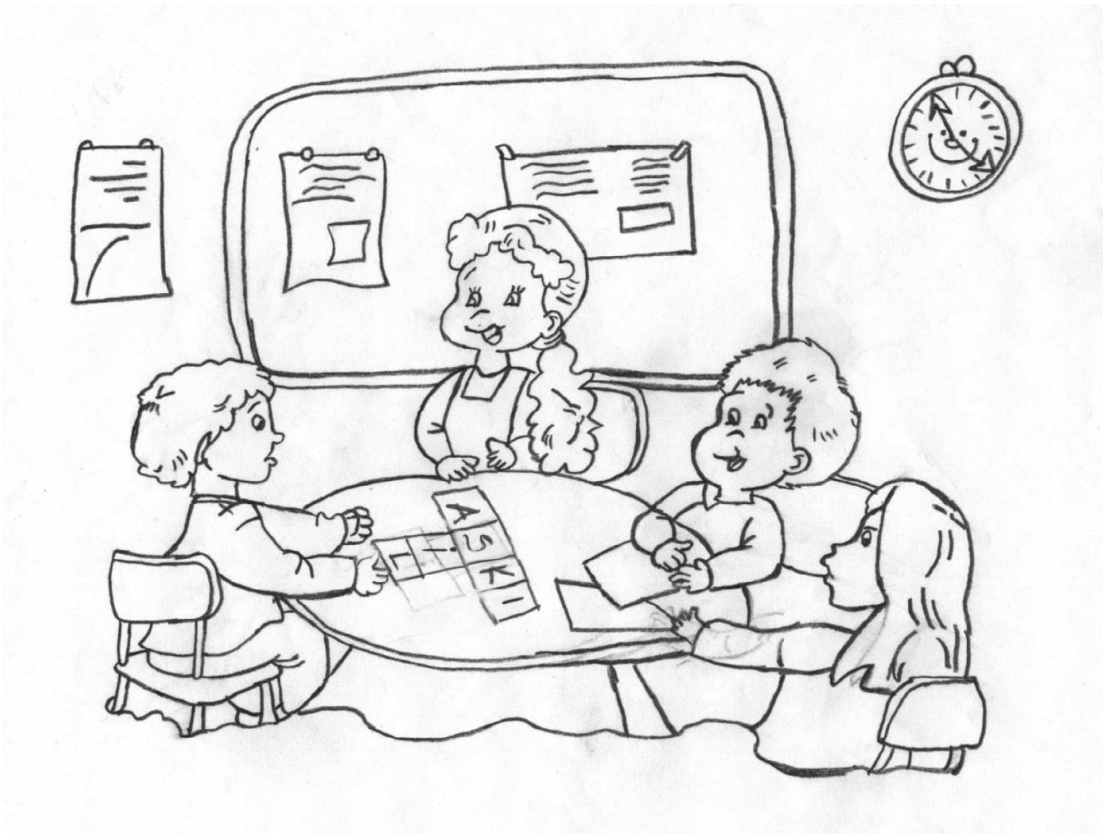
Boş zamanlarımı değerlendirmeye çalışacağım.

Sait Kerem İçin 1. Öykü

Etkinlik Yapıyorum

Resim dersinde öğretmenim bana ve arkadaşlarıma bir etkinlik verir.
Öğretmenim bu etkinliği bitirince yeni bir etkinlik yapmamızı söyler.
Ben yeni bir etkinlik olarak kesme ve yapıştırma yapabilirim.
Öğretmenim kesme ve yapıştırma etkinliğine başlayıp bitirirsem mutlu olur.
Yeni bir etkinlik başlatmak çok güzel bir davranıştır.
Yeni bir etkinlik başlatmaya çalışacağım.

Sait Kerem İçin 2. Öykü

Kelime Oyunu Oynuyorum

Öğretmenim bazen Türkçe dersinde bana ve arkadaşlarıma okumak için bir okuma parçası verir

Öğretmenim bu okuma etkinliğini bitirince yeni bir etkinlik yapabileceğimizi söyler

Ben arkadaşlarımla kelime oyunu etkinliğini başlatıp, oynayabilirim

Öğretmenim arkadaşlarımla bir kelime oyunu etkinliğini başlatıp oynamamdan mutluluk duyar

Yeni bir etkinlik başlatmak güzel bir davranıştır

Önceki etkinliğimin bittiği zamanlarda, yeni bir etkinlik başlatmaya çalışacağım.

EK 4. Krikatür Sohbeti Çizim Kağıdı

EK 5. Sosyal Beceri Kontrol Listesi

	Beceri var, uygun Kullanılıyor (+)	Beceri yok, uygun Kullanılmıyor (-)
1. Selamlaşma		
2. Sorulan sorulara cevap verme		
3. Kurallara uyma		
4. Sırasını bekleme		
5. Yardım ya da bilgi isteme		
6. Eşyalarını paylaşma		
7. Etrafı rahatsız etmeden sınıfa girme		
8. Yardım etme		
9. İşbirliği ile çalışma		
10. Görevini yaparken sırasında oturma		
11. Sözel yönergelere uyma		
12. Yazılı yönergelere uyma		
13. Sınıfta boş zamanını uygun kullanma		
14. Dinleme		
15. Öğretmenin dikkatini çekme		
16. Sırasında uygun oturma		
17. Dikkatini toplama		
18. İşini / ödevini zamanında bitirme		
19. Etkinliği bitirme		
20. Devam eden bir etkinliğe katılma		
21. Yeni bir etkinlik başlatma		
22. Diğerlerine olumlu geri bildirim verme		
23. Okulda suçlama ile baş etme		
24. Yabancı bir kişiyle tanıştırıldığı zaman uygun şekilde davranma		
25. Lütfen ve teşekkür ederim sözcüklerini kullanma		
26. Uygun olmayan dokunmaktan kaçınma		
27. Ödünç alma		
28. Kendini tanıtma		
29. Bir kişiyle diğerini tanıştırma		
30. Özür dileme		
31. Alay edilme / isim takılmasına uygun tepki verme		
32. Yaptığı işle ilgili geri bildirim isteme		

EK 6. Sosyal Öykü Yazma Değerlendirme Formu

Ad-Soyad:
Tarih:

Tarih:

Yönerge: Sosyal öyküleri okuduktan sonra her öykü için verilen maddelerin altına uygun ise artı (+), uygun değilse eksi (-) işareti konulacaktır.

	1.Öykü	2.öykü	3.Öykü	4.Öykü	5.Öykü	6.Öykü	7.Öykü	8.Öykü
Öyküye başlık koyma (başlık öykünün özünü ve içeriğini açıkça belirtiyor mu?)								
Giriş, gelişme, Sonuç bölümleri ne yer verme								
Ne, nerede, nasıl, neden, ne zaman, kim sorularına yanıt verme								
Olumlu cümleler kullanma								
Dört temel cümle çeşidine yer verme								
Cümle oranlarına dikkat etme								
Öyküyü çocuğun bakış açısından ve ağzından yazma								
Çocuğun anlayacağı Açıklıkta yazma								
Öyküde verilen örneklerin çocuğun gelişim düzeyine uygunluğu								

EK 7. Sosyal Öykü Öğretim Uygulama Oturumları Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formu

Sosyal Öykü Öğretim Oturumları Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formu

Ad-Soyad: **Tarih:**

Uygulamacı:

Yönerge: Videoyu izledikten sonra verilen maddelerin yanına uygun ise artı (+), uygun değilse eksi (-) işareti konulacaktır.

	Oturumlar			
Sosyal öyküyü uygun ortamda sunma				
Sosyal öyküyü uygun zamanda sunma				
Dikkat çekici ipucunu sunma/				
Hazır olduğunu ifade ettiğinde pekiştirme				
Öyküyü uygun bir ses tonuyla okuma/okumasını sağlama				
Öyküyle İlgili 5N1K sorularını sorma				
Sorulara doğru yanıt verdiğinde pekiştirme				
Sorulara yanlış yanıt verdiğinde okumayı tekrar etme				
Soru sorma sürecini tekrar etme				
Sorulara doğru yanıt verdiğinde pekiştirme				
Çalışmayı Sonlandırıp hedef beceriyi sergileyeceği ortama geçme				
Ortamı ve araç gereçleri hazırlama				
Öğrenciyi gözlemleme				

EK 8. Sosyal Öykü Uygulamasına İlişkin Yoklama, İzleme ve Genelleme Oturumları Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formu

Yoklama, İzleme ve Genelleme Oturumları Uygulama Güvenilirliği Formu
Çalışılan Sosyal Beceri: :
Yönerge: Gözlemci video kayıtlarını izledikten sonra bu formu dolduracaktır. Uygulamacının davranışlarını izleyip gerçekleştirdiği davranışları açıklayan madenin karşısına evet kutusuna artı (+), gerçekleştirmediği davranış maddesinin karşısına, hayır kutusuna eksi (-) işareti konulacaktır.

Davranışlar	Evet	Hayır
1. Çalışılacak sosyal beceriye uygun olarak, sosyal öyküde / karikatür sohbetinde geçen ortamı hazırlar		
1. Çocuğu hazırladığı ortama getirir		
2. Sosyal öyküde yazan/ karikatür sohbetinde geçen sosyal beceriyi gözlemler		

EK 9. Karikatür Sohbeti Öğretim Oturumları Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formu

Karikatür Sohbeti Öğretim Oturumları Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formu

Ad-Soyad: **Tarih:**

Uygulamacı:

Yönerge: Gözlemci video kayıtlarını izledikten sonra bu formu dolduracaktır. Verilen maddelerin yanına uygun ise artı (+), uygun değilse eksi (-) işareti konulacaktır

	Oturumlar			
Uygulamacının öyküyü okuması				
Uygulamacının karikatür sohbetini tanıtması				
Uygulamacının sohbet için model olması (soruları sorarak çizime model olma)				
Kendisinin nerede olduğunu söyleme ve çizme (Öğrenci bir kişi çizer)				
Kendisiyle birlikte başka kimin olduğunu söyleme ve çizme (Öğrenci bir kişi çizer)				
Kendisinin ne yaptığını söyleme ve yazma(Öğrenci ilgili öğeler, eylemler çizer)				
Ne olduğunu ve diğerlerinin ne yaptığını söyleme ve yazma(Öğrenci ilgili öğeleri ve eylemleri çizer)				
Kendisinin ne dediğini söyleme ve yazma(Konuşma sembolünü kullanır)				
Diğerlerinin ne söylediğini söyleme ve yazma(Konuşma sembolünü kullanır)				
Bunu söylediğinde ne düşündüğünü söyleme ve yazma(Düşünce sembolünü kullanır)				
Diğerlerinin bunu söylediğinde/ yaptığında ne düşündüğünü söyleme ve yazma (Düşünce sembolünü kullanır)				
Birlikte çizilen sohbeti özetleme				
Çalışmayı sonlandırıp becerinin sergileneceği ortama geçme				
Ortamı ve araç gereçleri hazırlama				
Öğrenciyi gözlemleme				

EK 10. Karikatür Sohbetleri Uygulamasına İlişkin Yoklama, İzleme ve Genelleme Oturumları Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formu

Yoklama, İzleme ve Genelleme Oturumları Uygulama Güvenilirliği Formu
Çalışılan Sosyal Beceri:

Yönerge: Gözlemci video kayıtlarını izledikten sonra bu formu dolduracaktır. Uygulamacının davranışlarını izleyip gerçekleştirdiği davranışları açıklayan madenin karşısına evet kutusuna artı (+), gerçekleştirmediği davranış maddesinin karşısına, hayır kutusuna eksi (-) işareti konulacaktır.

Davranışlar	Evet	Hayır
1. Çalışılacak sosyal beceriye uygun olarak, sosyal öyküde / karikatür sohbetinde geçen ortamı hazırlar		
3. Çocuğu hazırladığı ortama getirir		
3. Sosyal öyküde yazan/ karikatür sohbetinde geçen sosyal beceriyi gözlemler		

EK 11. Aile Üyelerine Yönelik Sosyal Geçerlik Formu

Aile Üyelerine Yönelik Sosyal Geçerlik Formu

Sayın veli, çocuğunuzla sosyal öykü ve karikatür sohbetleriyle öğretim yöntemi kullanılarak "……..." becerilerinin öğretildiği bir çalışma yapılmıştır. Çocuğunuza öğretilen bu beceriler ve bu becerilerin öğretiminde kullanılan yöntemlerin, çocuğunuzun öğrenmesine ve aile olarak size getirdiği katkıları merak ediyoruz. Bu amaçla, sekizi "evet-hayır", dördü "açık uçlu" olmak üzere toplam 12 adet sorunun yer aldığı bir form hazırladık. Aşağıda yer alan soruları samimi olarak yanıtlamanız çok önemlidir. Katkılarınız ve yardımlarınız için çok teşekkür ederim.

Öğr. Gör. Galibiye ÇETREZ ARICAN
Tez Danışmanı: Yeşim FAZLIOĞLU
2.Tez Danışmanı: Emine ERATAY

1.Bu çalışmada sosyal öykü yöntemi kullanılarak çocuğunuza kazandırılan " ……" becerisinin çocuğunuz için önemli olduğunu düşünüyor musunuz?

( ) Evet ( ) Hayır

2. Çocuğunuza karikatür sohbetleriyle öğretim yöntemi kullanılarak kazandırılan "……" becerisinin çocuğunuz için önemli olduğunu düşünüyor musunuz?

( ) Evet ( ) Hayır

3. Çocuğunuzun sosyal öykü ve karikatür sohbetleriyle öğretim yöntemleri kullanılarak "……..."becerilerinin öğretildiği bu çalışmaya katılmasından memnun musunuz?

( ) Evet ( ) Hayır

4. Çocuğunuzun kendisine öğretilen becerileri günlük yaşamında farklı ortamlarda (örneğin, okulda, evde, parkta vb.) sergileyebileceğini düşünüyor musunuz?

( ) Evet ( ) Hayır

5. Çocuğunuzun öğrendiği bu becerileri günlük yaşamında kullandığını gözlemlediniz mi?

( ) Evet ( ) Hayır

6. Öğretim sonunda çocuğunuzun öğrenmiş olduğu sosyal becerilerin çevresindeki diğer kişileri (örneğin, öğretmeni, arkadaşları, kardeşi, akrabaları, komşular vb.) memnun ettiğini gözlemlediniz mi?

( ) Evet ( ) Hayır

7. Çocuğunuza sosyal becerilerin öğretiminde kullanılan sosyal öykü ve karikatür sohbetleri yöntemlerini öğrenmeyi ister misiniz?

( ) Evet ( ) Hayır

8. Çocuğunuza farklı beceri öğretmek için benzer bir çalışmaya tekrar katılmasını ister misiniz ?

( ) Evet ( ) Hayır

9. Bu çalışma sonunda çocuğunuzda gördüğünüz değişikler var mı? Varsa bu değişiklikleri kısaca ifade ediniz.

10. Çalışmanın beğendiğiniz yönleri nelerdir?

11. Çalışmanın beğenmediğiniz yönleri nelerdir?

12. Yapılan bu çalışmanın;

a) sizin ev yaşantınıza sağladığı katkılar nelerdir?

b) toplumsal hayatınıza sağladığı katkılar nelerdir?

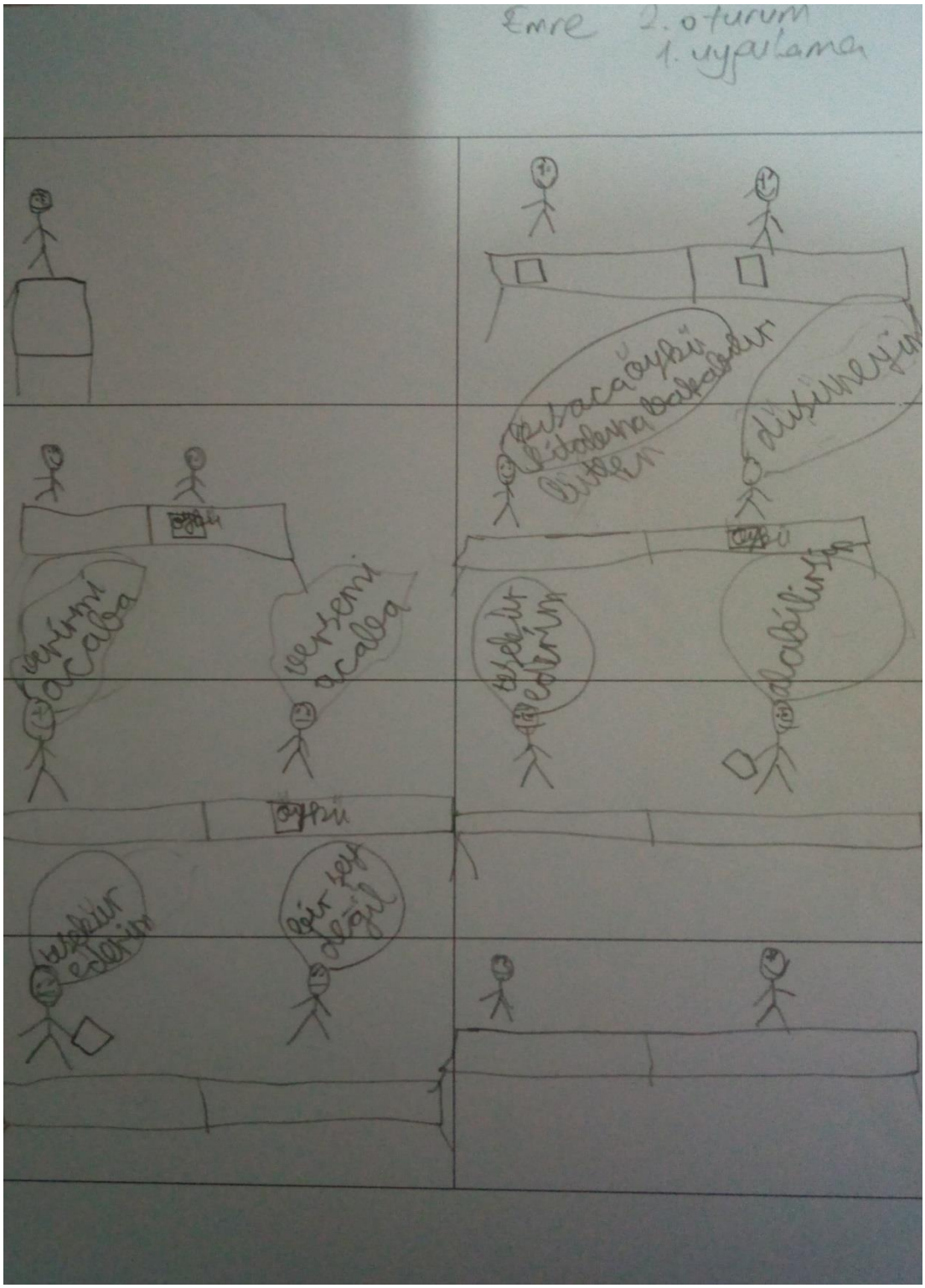
EK 12. Utku'ya Ait Karikatür Sohbeti Örnekleri

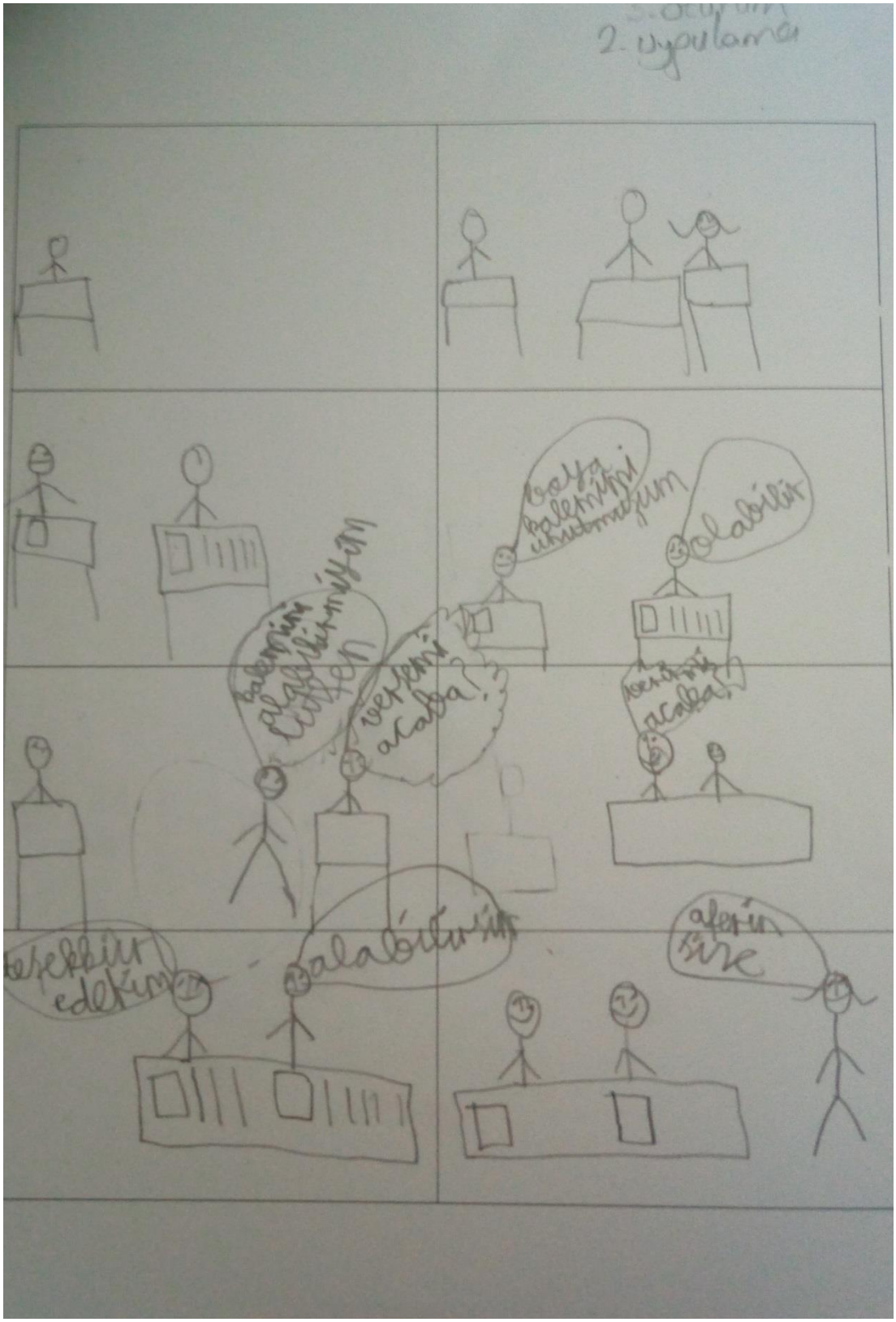

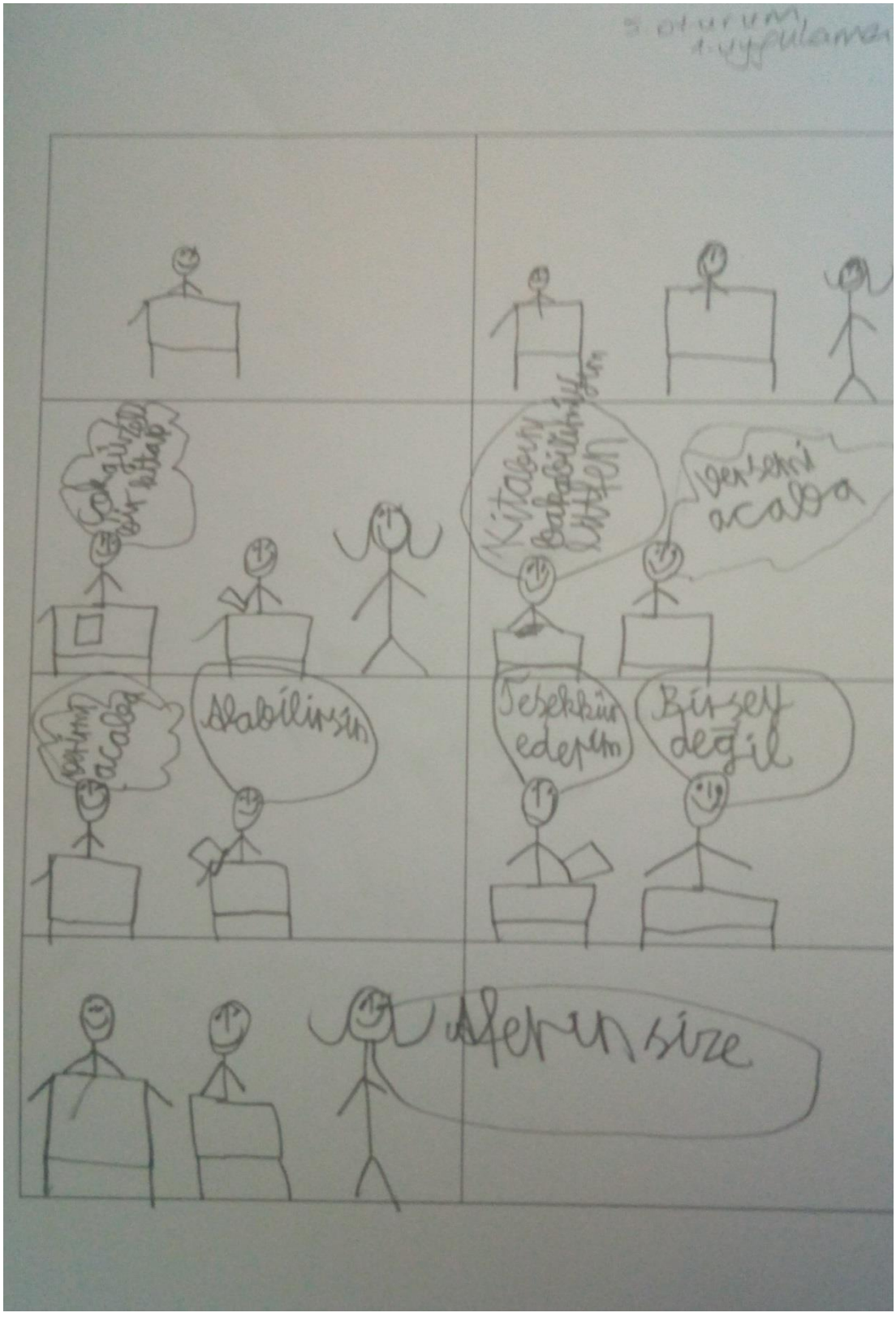

7.oturum
2. uygulam
yırtma yapıştırma yapabilirim
bezeyebilirim
değerlendirme resmi
bitti
bitti
Zevkli ve eğlenceli
Kolay öğrenilebilir

8.oturum
1.uygulama
dersimiz Resim
yarışma yapıtırma yapalım
Beace de yapalım
zevkliyle eğlerceli
Bağırtlar
Benim ki güzel

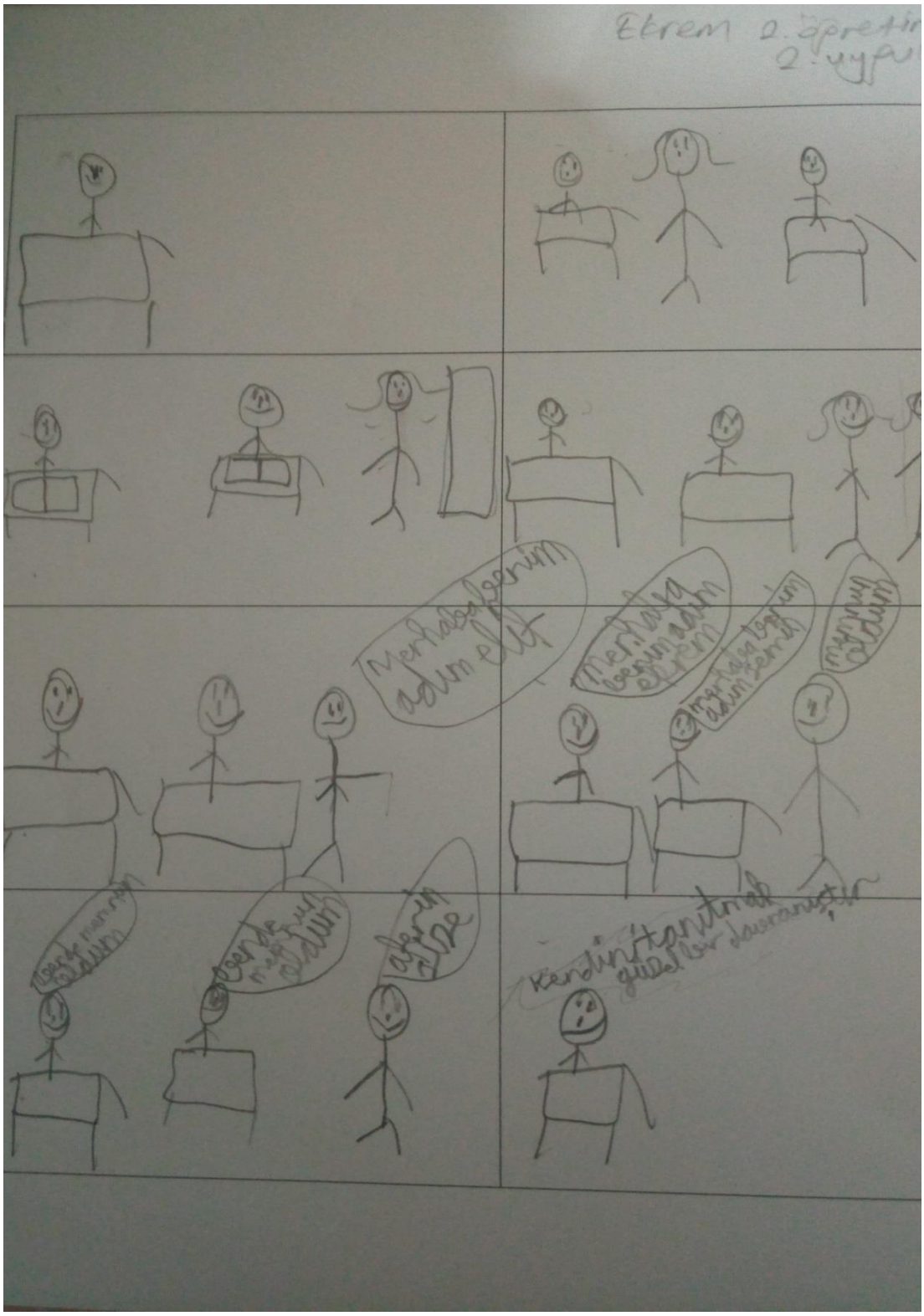
EK 13. Emre'ye Ait Karikatür Sohbeti Örnekleri

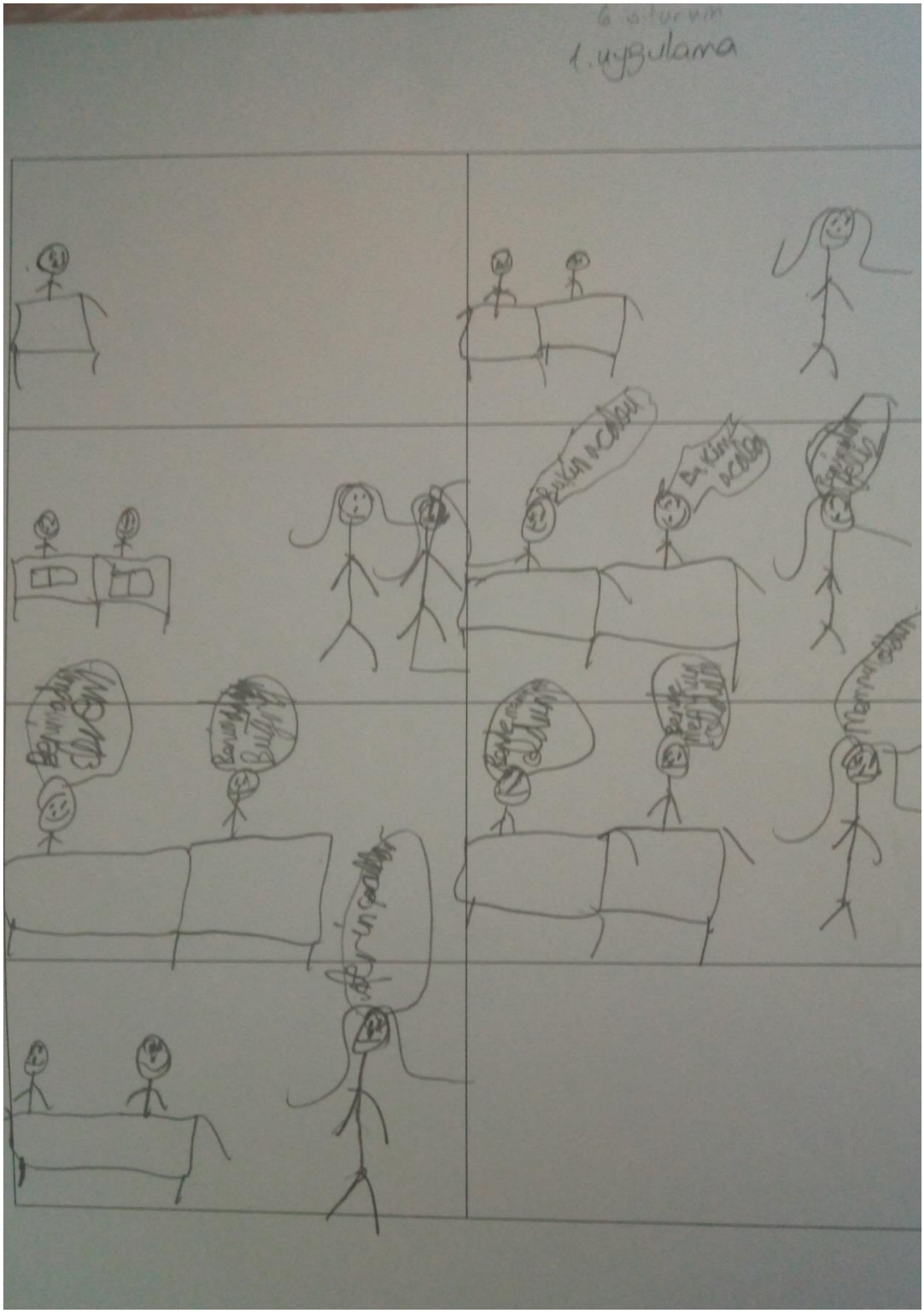

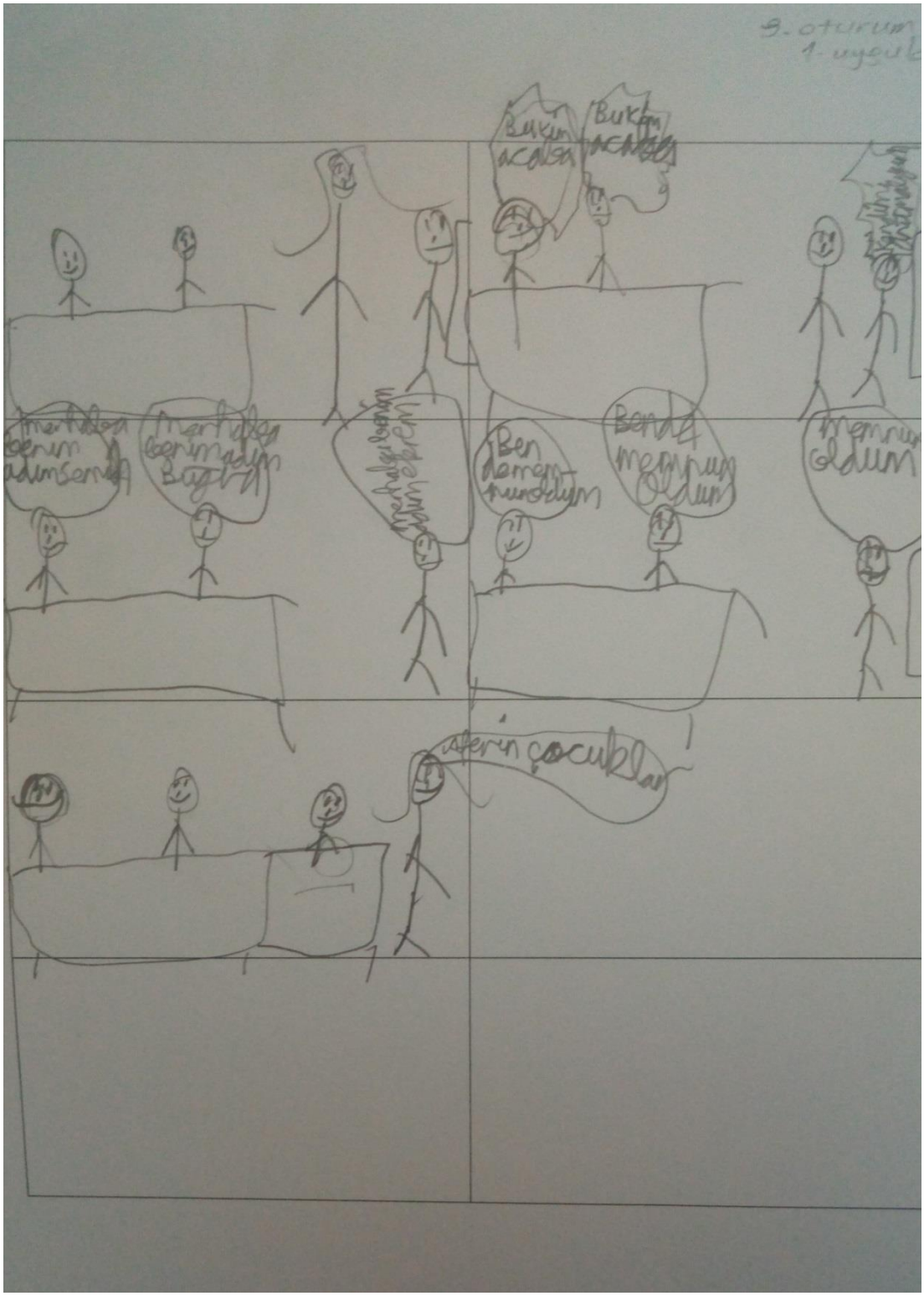

2. uygulama
Bolt
Bolt
Bolt
Bolt

Kitabım bahçesinde
Deneyeceğim
Alabilirsin
Bir şey değil
Alerjin yok

EK 14. Ekrem'e Ait Karikatür Sohbeti Örnekleri

1.uygulama

9. oturum
Ben
Benda
Mutlu
Siz
çocuklar

EK 15. Sait Kerem'e Ait Karikatür Sohbeti Örnekleri

